

Editorial

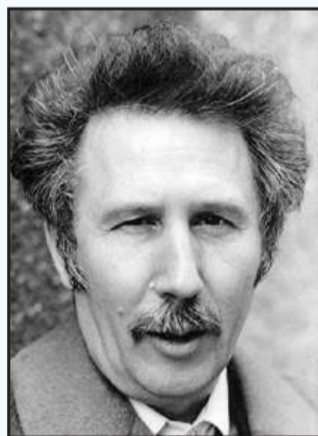
Stan V. Cristea

Criza lecturii în rândul liceenilor

Pornesc de la constatarea pe care am făcut-o cu prilejul unei recente manifestări culturale, când doi dintre elevii implicați au citit din poeziile proprii, însă acestea erau rupte cu totul de realitatea timpului de astăzi, păreau mai degrabă a consona cu vremurile începuturilor poeziei românești – ca să nu mă exprim prea abrupt –, fără ca sensibilitatea adolescenței să fie purtătoarea unui fior propriu. Probabil că nici profesorii care i-au recomandat pentru manifestarea respectivă n-au fost interesați să vadă ce prezintă elevii lor, ca să nu mai vorbim de faptul că o anume îndrumare într-ale scrisului și într-ale lecturii a lipsit cu desăvârșire. La această constatare adaug două relatări. Prima este legată de faptul că, elev de liceu fiind, în penultima clasă, și ducându-mă incognito la cercul literar condus de profesorul de literatură română Anghel Gădea (pe care nu l-am avut profesor la clasă) și încercând să spun că scriu versuri, acesta m-a pus să le citesc, declarându-se entuziasmat de poeziile mele, iar a doua zi, într-o pauză, m-a dus la biblioteca liceului și i-a cerut bibliotecarului să-mi dea spre lectură vreo zece cărți, între care și „Antologia de poezie de dragoste a lumii”, publicată de Maria Banuș, primind-o și pe aceasta, cu tot protestul bibliotecarului că nu era potrivită pentru un elev de liceu. Astfel, orizontul meu de lectură s-a lărgit mult (pot adăuga și faptul că, tot pe atunci, poetul Alexandru Popescu-Tair m-a recomandat la librăria din centrul orașului, așa că, odată cu plimbarea zilnică, reușeam să citesc și o carte de versuri, acolo, în librărie, jumătate înainte de plimbare, jumătate după). Sigur că și alți colegi de generație, din oraș sau de aiurea aveau patima lecturii, firească pentru vârsta adolescenței. A doua relateare este legată de faptul că, instituția care editează revista „Caligraf”, trimite la fiecare număr câte un exemplar la colegiile naționale și liceele din județ, dar și la Inspectoratul Școlar Județean și la Casa Corpului Didactic, însă n-am primit niciodată vreun grupaj de versuri sau vreo proză, recomandate pentru analiză și o eventuală publicare (acest fapt se întâmpla, totuși, prin anii 2000-2005, când ajungeau la redacția revistei „Meandre”, de care mă ocupam la Direcția pentru Cultură a județului Teleorman, creații ale unor elevi din Alexandria, Roșiori de Vede și Turnu Măgurele, multe dintre ele găsindu-și locul în paginile revistei). Fenomenul mi se pare îngrijorător, de aceea întrebarea: Care este explicația?, chiar dacă pare retorică, trebuie să-și afle un răspuns. Explicația trimite, într-o primă fază, la faptul că „defazarea” sensibilității liceenilor și lipsa de îndrumare din partea dascălilor vin dintr-o evidentă „criză a lecturii”, manifestată în rândul și al unora, și al altora. Dezinteresul pentru lectură în rândul elevilor, în general, și mai ales al liceenilor este dependent, probabil, de curricula școlară (de modul cum sunt structurate manualele școlare pe parcursul celor patru ani de studiu) și de modul cum relaționează profesorii cu elevii lor, adică lipsindu-le cel mai adesea interesul de a recomanda și încuraja lectura integrală a operelor literare studiate, sau a altora din aceeași vecinătate (încât, nu cumva, dezinteresul pentru lectură este mai acut în rândul unei mari părți a profesorilor?). O cercetare sociologică ar putea să ne lămurească, desigur, asupra „crizei lecturii” în rândul elevilor și al profesorilor, putând totodată să identifice și eventualele modalități de depășire, fie și parțială, a acesteia. În legătură cu „criza lecturii” în rândul liceenilor trebuie pusă și „criza cărții” – mai bine spus, „criza cărții din bibliotecă”, ale liceelor și colegiilor naționale, dar și din bibliotecile publice –, știindu-se prea bine că accesul acestora la noutățile editoriale este obstrucționat de fondurile bănești alocate pentru achiziții, ca să nu mai vorbim de structura producției de carte curentă și de modul cum se fac selecțiile de cărți achiziționate (am văzut recent „sala pentru adulți” dintr-o bibliotecă publică, cu rafturile înșesate cu traduceri, operele literare românești, clasice și din actualitate, lipsind aproape cu desăvârșire). Desigur, între factorii care influențează „criza lecturii” trebuie avută în vedere și utilizarea Internetului, abuzivă din partea liceenilor, pe care îi „scapă” de multe ori din încurcătura pregătirii temelor. Așadar, factorii care concură la „criza lecturii” sunt cu mult mai diverși, iar înlăturarea lor, fie și parțială, nu este deloc ușor de gestionat, mai ales când lipsește o „strategie națională” în domeniul lecturii publice...

Întâlnire cu Manuscrisele Eminescu

Marin
Sorescu

Perpetuum mobile

Între idealurile oamenilor
Și realizarea lor
Întotdeauna va exista
O diferență de nivel
Mai mare
Decât cea mai înaltă cascadă.

Se poate folosi rațional
Această cădere
De speranțe,
Construindu-se pe ea ceva
Ca o hidrocentrală.

De la energia astfel câștigată,
Chiar dacă n-o să reușim
Să ne aprindem decât țigările,
Tot e ceva,
Pentru că, fumând, ne putem gândi serios
La niște idealuri și mai grozave.

În acest număr:

15 ianuarie - Ziua Culturii Naționale (p. 2)
Premiile Revistei „Caligraf” pe 2025 (p. 13)

Ziua Culturii Naționale, sărbătorită ...

1. La Biblioteca Județeană

Biblioteca Județeană „Marin Preda” Teleorman, cu sprijinul Consiliului Județean Teleorman, sub autoritatea căruia funcționează, a organizat, joi, 15 ianuarie 2026, o amplă manifestare cultural-artistică dedicată Zilei Culturii Naționale și împlinirii a 176 de ani de la nașterea poetului național Mihai Eminescu, având și concursul unor colegii naționale, licee și școli gimnaziale din Alexandria.

Evenimentul a debutat într-o notă emoționantă, prin piesa „Eminescu” (din repertoriul Doinei și Ion Aldea Teodorovici) de către corul Colegiului Național Pedagogic „Mircea Scarlat”, sub coordonarea profesoarei Ioana Budică. Manifestarea a fost apoi deschisă de managerul instituției, *Valentina Pașă*, care a prezentat contextul cultural al evenimentului și invitații, oferind cuvântul reprezentanților autorităților locale și județene. *Florin Piper*, administratorul județului Teleorman, și *Ionela Ene*, viceprimarul municipiului Alexandria, care și-au exprimat sprijinul pentru instituțiile de cultură și pentru manifestările culturale de calitate.

Momentul central al manifestării a fost dedicat evocării operei și personalității lui Mihai Eminescu, prin intervențiile scriitorilor invitați: criticul literar *Ana Dobre* a vorbit despre „Viața din spatele unei poezii – O, mamă”, dedicată de poet mamei sale, *Raluca Eminovici*; scriitorul *Ștefan Mitroi* a vorbit despre controversele din jurul lui Eminescu, despre locurile străbătute de poet și despre prietenia acestuia cu *Ioan Slavici* și *Ion Creangă*; iar istoricul literar *Stan V. Cristea* a reliefat imaginea lui Eminescu în viziunea lui *Gala Galaction*, unul dintre biografi ai poetului.

În continuare, au fost decernate Premiile revistei „Caligraf” pentru anul 2025, susținute de Centrul Județean de Conservare și Promovare a Culturii Tradiționale Teleorman, instituția care editează revista, premiile revenind astfel: premiul pentru poezie – *Liviu Nani*, premiul pentru proză – *Dan Miron* (Zimnicea), premiul pentru critică literară – *Cristian Gabriel Moraru*, premiul pentru istorie literară – *Nicolae Scurtu*. Juriul a fost format din scriitorii: *Ștefan Mitroi* (președinte), *Florea Burtan* și *Stan V. Cristea*.

Un moment artistic deosebit a fost susținut de profesoara *Mirela Gabriela Pîrvulescu*, care a interpretat la vioară fragmente din *Rapsodia română* de *George Enescu*. Au urmat momente artistice și poetice susținute de elevi. Sub genericul „*Ecouri de dor, romanță și cultură în lirica eminesciană*”, liceenii de la Colegiul Național Pedagogic „Mircea Scarlat” au interpretat cântece și au recitat poezii de Mihai Eminescu, sub coordonarea profesoarelor *Mariana Buciu*, *Ioana Topologeanu*, *Mădălina Calotă*, *Victoria Daciu*, *Ioana Budică*, *Aneta Grigore*, *Manuela Putineanu* și *Elena Mitran*. Iar elevii Liceului Teoretic „Constantin Noica” au prezentat programul „*Și te-ai dus, dulce minune*”, remarcându-se prin momente muzicale și poetice, alături de profesorii *Delia Ionescu* și *Iuliana Dragomir*.

De asemenea, au fost vernisate: expoziția de reviste și portrete „*Eminesciana*”, aparținând artistului plastic *Mihai Cătrună*; expozițiile de grafică „*Ex libris eminescian*” și „*In memoriam Brâncuși*”, realizate de graficianul *Costel Lupu*; expoziția aniversară de carte „*176 de ani de la nașterea lui Mihai Eminescu*” și expoziția de carte ce a reunit aparițiile editoriale 2025 ale scriitorilor din Teleorman.

A doua zi, vineri, 16 ianuarie 2026, s-a desfășurat manifestarea cultural-artistică „*Dor de Eminescu*”, susținută de elevii Școlii Gimnaziale „Mihai Eminescu”. Evenimentul a debutat cu prezentarea „*Eminescu și Brâncuși – repere ale culturii naționale*”, realizată în care anul 2026 este declarat *Anul Brâncuși*, la împlinirea a 150 de ani de la nașterea marelui sculptor *Constantin Brâncuși*. În continuare, corul școlii a interpretat romanțe pe versuri de Mihai Eminescu („*Pe lângă plopii fără soț*” și „*Seara pe deal*”) și cântecul „*Eminescu*” pe versuri de *Grigore Vieru*, iar elevii clasei a III-a A au prezentat sceneta „*În clasă cu Eminescu*”, un moment plin de emoție și creativitate, coordonat de profesorii *Mihaela Nicolescu* și *Daniel Save*.

2. La Muzeul Județean

Cu ocazia Zilei Culturii Naționale, Muzeul Județean Teleorman, instituție de cultură aflată sub autoritatea Consiliului Județean Teleorman, a organizat, în colaborare cu Romfilatelia, expoziția temporară *Personalități ale culturii naționale în produse filatelice realizate de Romfilatelia*. Au fost prezentate, prin

intermediul a 20 de panouri, personalități ale culturii naționale: *Mihai Eminescu*, *Titu Maiorescu*, *Mihail Kogălniceanu*, *Ion Luca Caragiale*, *George Enescu*, *Spiru Haret*, *Nicolae Iorga*, *Constantin Brâncuși* ș.a. Prin emisiunile filatelice realizate de-a lungul timpului – timbre, colițe, plicuri Prima Zi și Cărți Poștale Maxime – Romfilatelia a adus un omagiu personalităților de marcă ale culturii naționale, făcând cunoscute către public activitatea și contribuția lor. Expoziția a fost deschisă, joi, 15 ianuarie, ora 11.00, și a rămas la dispoziția publicului vizitator până la data de 25 februarie 2026.

De asemenea, Muzeul Județean Teleorman a deschis, joi, 15 ianuarie 2026, ora 12.00, miniexpoziția *Personalități ale culturii românești prin ochii copiilor*, cuprinzând desene realizate de elevi de la Școala Gimnazială „Ștefan cel Mare” din Alexandria, sub coordonarea profesoarei *Cristiana Mihaela Purcarea*. Lucrările copiilor au surprins portretele scriitorilor *Mihai Eminescu*, *Ion Creangă*, *Ion Luca Caragiale* și cel al pictorului *Nicolae Grigorescu*. Desenele au fost însoțite de versuri și citate din operele scriitorilor prezentați în expoziție.

3. La Centrul Cultural Județean

Consiliul Județean Teleorman și Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Teleorman, în parteneriat cu Primăria Municipiului Alexandria, a organizat, la Centrul Multifuncțional pentru Tineri din Alexandria, în ziua de 15 ianuarie 2026, începând cu ora 17.00, spectacolul „*Pe urmele lui Eminescu*”, prilejuit de împlinirea a 176 ani de la nașterea poetului

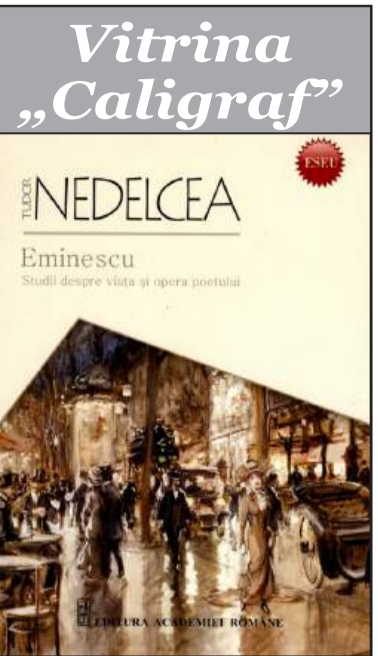
Mihai Eminescu și de Ziua Culturii Naționale. Spectacolul a fost susținut de soprana *Rebecca Agatha Calotă*, pianista *Raluca Popescu* și Cvartetul de coarde „*Apollo*” de la Universitatea Națională de Muzică din București, iar prezentarea a fost făcută de actrița *Miruna Ionescu*. Un public numeros a apreciat și aplaudat cu căldură momentele spectacolului, omagiuindu-l astfel pe *Mihai Eminescu*, împreună cu artiștii invitați.

4. La Roșiorii de Vede

Ziua Culturii Naționale a fost sărbătorită la Roșiori de Vede printr-un program amplu de activități culturale, care au unit educația, patrimoniul și arta într-un omagiu dedicat lui *Mihai Eminescu*, la 176 de ani de la nașterea sa. Muzeul de Istorie „*Petre Voivozeanu*” a prilejuit, sub titlul „*Cultura – zestrea noastră națională*”, o incursiune în valorile care definesc identitatea românească, iar

Biblioteca Municipală „*Gala Galaction*” a deschis expoziția de carte „*Sub semnul lui Eminescu*”, oferind cititorilor o selecție dedicată vieții și operei poetului. Punctul central al zilei l-a reprezentat programul artistic desfășurat la Casa de Cultură, unde elevii din unitățile de învățământ au adus în prim-plan poezia, muzica și reflecția asupra operei eminesciene. Astfel, elevii de la Școala Gimnazială „*Mihai Eminescu*”, coordonați de prof. *Liliana Cristina Scarlat* și prof. *Daniela Bria*, au prezentat momente poetice dedicate universului *Lucașăruului*; elevii de la Școala Gimnazială „*Zaharia Stancu*”, sub îndrumarea prof. *Tatiana Popescu*, au propus atât texte eminesciene, cât și creații originale inspirate de personalitatea poetului; elevii de la Colegiul Național „*Anastasescu*”, sub coordonarea prof. *Iulian Bitoleanu*, prin eseuri și fragmente lirice, au pus în valoare sensibilitatea și gândirea eminesciană; prof. *Florentina Ilie*, de la Liceul Tehnologic „*Virgil Madgearu*”, a oferit un moment poetic plin de emoție; iar elevii de la Liceul Tehnologic „*Anghel Saligny*”, coordonați de prof. *Eugenia Staicu* și prof. *Laura Dragnea*, au îmbinat poezia și mesajul administrației publice locale a fost transmis de domnul inginer *Ionel Ignat*, consilier local, care a adresat un îndemn tinerilor de a descoperi și aprofunda opera eminesciană, de a învăța și a rosti versurile poetului, oferind ei însuși un semn de prețuire prin recitarea câtorva strofe din „*Lucașăruul*”. La final, participanții s-au îndreptat spre Parcul Central „*Av. Nicolae Popescu-Vedea*”, unde, într-un gest de respect și recunoștință, s-au depus flori la monumentul lui *Mihai Eminescu*, din partea Primăriei Municipiului Roșiori de Vede – Serviciul pentru Cultură, Educație, Creație și Sport, a școlilor, liceelor și colegiilor naționale implicate în manifestări.

NICOLAE CONSTANTINESCU

Iordan
Datcu

RCR Editorial

Raluca Hășmășan

CĂRȚI ÎN OGLINDĂ
Lecturi și reflecții

Caligraf

Revistă de cultură

Editor:

Centrul Cultural
Teleorman

Apare sub egida

Uniunii Scriitorilor
din România

FLOREA BURTAN
redactor-șef

Ștefan Mitroi (senior editor), Ana Dobre, Nicoleta Milea

Tehnoredactare: **Vladimir Mutu**

Revista **Caligraf** este editată de Centrul Cultural Teleorman - director, **Ciprian Agapie**.

Revista **Caligraf** este membră a Asociațiilor Revistelor, Imprimeriilor și Editurilor Literare (ARIEL), înființată în baza Hotărârii judecătorești și recunoscută de către Ministerul Culturii. Revistă fondată de Ziarul Teleormanul.

Răspunderea pentru conținutul articolelor publicate aparține autorilor acestora. Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

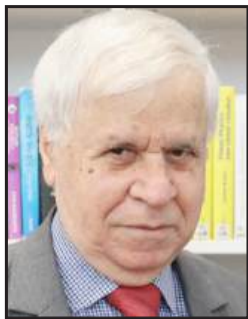
ISSN 2734 - 4215 / ISSN-L 1582 - 1412

Adresa redacției: str. Ion Creangă, nr. 52 - 54, Alexandria, județul Teleorman

În atenția colaboratorilor: textele se trimit în format electronic, cu diacritice, la următoarea adresă de e-mail:

revista_caligraf@yahoo.com

Istorie literară

Stan V. Cristea

Eminescu.

Un înțelept pe corabia trufașilor

Într-o carte publicată de Nicolae Georgescu nu cu mult timp în urmă, *Un înțelept pe corabia trufiei* (Iași, Ed. Junimea, 2023, 190 p.), eminescologul readuce în atenție argumentul Făgărășanu în complexul declarării publice a nebuniei lui Eminescu. Miza este de a se vedea cum „moartea civilă”, sancțiunea vremii lui Eminescu, l-a atins și pe prietenul său, inginerul Nicolae Făgărășanu, ba chiar și pe I.C. Brătianu, prim-ministrul țării, și pe Lascăr Catargiu, fost prim-ministru, și pe Dimitrie Lecca, președintele Camerei Deputaților, probabil și alții, însă fiecare a găsit calea de evitare a consecințelor. Eminescu n-a avut această cale, întrucât boala sa – oricum ar fi fost ea, „adevărată sau nu, cu substrat organic sau doar simplu surmenaj” – a însemnat și reclusiune, fără posibilitatea de a lua legătura cu oamenii, de a explica, de a se lăsa văzut. Anterior, cartea a apărut sub titlul „*Moartea civilă pe vremea lui Eminescu* (Caracal, Ed. Hoffman, 2023, 198 p.), mai potrivit cu conținutul său decât cel metaforic al ediției pe care o comentăm în rândurile de față (mare parte din „scenariu” îl regăsim și în volumul *Adoua viață a lui Eminescu*, apărut în 1994).

Nicolae Georgescu pornește în discursul său de la faptul că, în toamna lui 1916, arhivele noastre naționale au fost duse, împreună cu tezaurul, la Moscova, spre a nu încăpea pe mâinile germanilor, în lăzile respective găsiindu-se, poate, și documente ale Partidului Conservator, poate și liste cu membrii săi, cu funcțiile deținute, iar de vor fi cercetate cândva, acestea ar putea valida afirmația lui Titu Maiorescu, după care Mihai Eminescu era al unsprezecelea om din conducerea partidului, ceea ce ar ușura înțelegerea biografiei politice a poetului. Este invocată apoi „foarfeca” franco-germană în care s-a aflat Regatul României între 1883 și 1916, când are loc înlocuirea agenților economici francezi cu cei germani, pe fondul adâncii francofilii a lumii românești. Un document zguduitor ilustrează dramatismul acestui proces istoric, respectiv broșura „FĂGĂRĂȘANU et sa variante”, având indicat în loc de autor: „Fait par un maître-maçon, à Sinaia, le 1/13 Septembre 1885”. Nicolae Făgărășanu, inginer de drumuri și poduri, era un foarte bun prieten al lui Eminescu, îl cunoștea și Titu Maiorescu, iar până la un punct, îl repetă destinul poetului. Ca specialist, duce o polemică cu ziarul „Curierul financiar” în legătură cu căile ferate cu ecartament îngust. Despre el vorbește și Alexandru Ciurcu, în articolul „Eminescu. Din amintirile mele” („Adevărul”, 1911), unde relatează incidentul din 28 iunie 1883, când poetul a fost declarat nebun, deși și Făgărășanu era considerat astfel. Al. Ciurcu este cel care a preluat de la Emile Galli ziarul „L'Indépendance Roumaine”, când acesta a fost expulzat din țară, această expulzare fiind urmată de câteva furtuni parlamentare, cu interpelările lui George Panu și Mihail Kogălniceanu, cu declarația și răspunsul lui I.C. Brătianu. În context, întreaga campanie ziaristică a lui Eminescu, pe care, însă, lumea nu o cunoștea prea bine, „se poate considera și o luptă pentru scuturarea limbajului ziaristic de sofisme, parole, minciuni”, această „asanare” făcându-se, în generația următoare, cu opera lui Eminescu – editarea și reeditarea jurnalistică sale fiind „cerută și de acest imperativ al punerii ziaristicii și ziaristilor în rosturile drepte ale cuvântului” (p. 14).

Eminescologul ne avertizează că avem de „cercetat”, deși nu sunt la îndemână arhivele, ci doar colecțiile publice, „trei condamnări la moarte făcute în mod public, prin ziare” – fără a le indica pe toate la un loc, dar ele decurg din scenariul cărții, așa că, dacă l-am descifrat bine, ar fi vorba de cazurile lui Dimitrie Lecca (în 1881), I.C. Brătianu (în 1880) și Lascăr Catargiu (în 1880, prin reluarea unui text din 1876), însă rămâne și întrebarea dacă nu cumva Eminescu însuși a participat, cu sau fără voia lui, la acest „joc”. De altfel, și Eminescu are parte de o „aruncare peste bord”, echivalentă cu o „moarte civilă”, numai că ea a fost altfel tratată de presă, iar în cazul lui Nicolae Făgărășanu, condamnarea la moarte se produce prin intermediul unei broșuri. Ar mai fi și cazul lui Macedonski, pe care Grigore Ventura îl considera „un om moralmente mort”, însă acesta a avut dreptul la replică și l-a ajutat și Societatea

„Literaturilor” să-și înfrângă moartea civilă, în vreme ce Eminescu, „în criză fiind, n-a putut să ia cuvântul, și nimeni n-a luat cuvântul pentru ori în numele lui – iar după ce și-a revenit n-a mai avut unde să se apere” (p. 136).

Cea mai răsunătoare dintre aceste condamnări la moarte apare în ziarul „Timpul”, la 14 martie 1881, fiind adresată colonelului de vânători Dimitrie Lecca, fostul trădător al lui Cuza, retras apoi din viața publică, dar chemat de liberali la putere, condamnarea făcându-se printr-un text scris cu litere groase și însoțit de o cruce. Ziarul „Telegraful” credea că articolul era al lui P. Teulescu, însă „Timpul” nu dă vreo dezmințire. Chiar dacă textul n-a fost scris de Eminescu, are girul lui ca prim-redactor, iar la 18 martie 1881 acesta justifică condamnarea și teoretizează procedeul în sine.

În cazul lui I.C. Brătianu, este vorba de atentatul din 2 decembrie 1880, despre care Titu Maiorescu, în ședința parlamentară din 13 martie 1881, spune că „s-a publicat în ziare”, declarând chiar că posedă „un număr dintr-un asemenea jurnal”. Atentatul la adresa prim-ministrului a fost înfăptuit de Ioan G. Petraru, funcționar liberal, punându-i viața în pericol cu un cuțit de bucătărie, avându-i complici pe Gr. Pătescu, învățător, și Ion Cârlova, diacon, însă Eminescu sugerase în „Timpul”, într-o serie lungă de articole, iar „Binele public” și „Poporul” spuneau apăsat, încă din mai-iunie 1883, că Brătianu și-a pus singur la cale atentatul din 2 decembrie 1880, pentru a-și crește popularitatea în declin. Cei trei atentatori vor fi condamnați, dar ulterior vor fi grațiați, Pătescu și Cârlova pentru toată pedeapsa, Petraru doar pentru cea mai mare parte din pedeapsă, așteptând ca până la urmă să fie grațiat și pentru restul pedepsei.

Cât privește cazul lui Lascăr Catargiu, acesta era prim-ministru în 1876, iar liberalii au „conspirat în secret” pentru răsturnarea conservatorilor, inițind așa-numita coaliție de la Mazar-Pașa, însă fapta secretă trebuia să aibă expresie publică cifrată – și asta se întâlnește în ziarul „Românul” de la 15 ianuarie 1876, într-un text pe care Eminescu îl considera text cu parolă, republicându-l în „Timpul” din 19 decembrie 1880. „Românul” vorbește de Lascăr Catargiu, „moralicește mort datorită actelor sale, atins fizicește de efectele despărții de foștii prieteni” (p. 80). Parola pe care o identifică Eminescu în textul respectiv era aceasta: „Ale tale dintru ale tale” (folosită de șapte ori, întocmai ca în francmasonerie). Eminescu nu doar că dă pe față semnificația unei formule secrete, dar și semnificația repetării ei de șapte ori (în simbolistica cifrică, desigur, cifra șapte este cifra morții ca amenințare, ca iminență, este cifra condamnării la moarte).

Scenariul acestor „decodări” nu se desfășoară după cronologia epocii, fiindcă „momentele” se întrepătrund, încât, chiar dacă în principal este vizat Eminescu, în „pânza vremii” sunt inserate diferite episoade, cu substrat politic, în primul rând, ilustrate și de disputele gazetărești din paginile principalelor ziare care apăreau la București („Timpul”, „Românul”, „Binele public”, „Poporul”). Principalii actori politici sunt și personalități de marcă (I.C. Brătianu, M. Kogălniceanu, Lascăr Catargiu, C.A. Rosetti), au serios implicări în politica românească a momentului. Perioada anilor 1880-1885, cel puțin, este una marcată de evenimente de cumpănă pentru istoria românească, cu ecouri până în ajunul Primului Război Mondial, iar acestea sunt reflectate de dezbaterile parlamentare, dar și de campaniile purtate în presă. Reținem, aici: înființarea Societății „Carpații”, în 1880, dar care este desființată până la urmă, iar mare parte dintre conducătorii ei sunt expulzați în 1895; atentatul împotriva prim-ministrului I.C. Brătianu, de la 2 decembrie 1880; declararea țării ca regat, la 14 martie 1881, și demisia prim-ministrului I.C. Brătianu, care îl aduce în loc pe fratele său, Dumitru Brătianu; ședința parlamentară de la 13 martie 1883; serbările de la Iași cu ocazia dezvelirii statuii lui Ștefan cel Mare, la 5 iunie 1883, la care a participat și regele Carol I; aderarea României la Tripla Alianță (Germania, Austro-Ungaria, Italia) printr-un tratat secret semnat pe 18/30 octombrie 1883, la inițiativa regelui Carol I, orientarea pro-germană a curții și presiunile austro-ungare fiind determinante; chestiunea

Dunării ș.a. Ecouri vin și dinspre politica europeană.

Totodată, eminescologul aduce în discuție „viziratul” lui I.C. Brătianu, din anii 1883-1888, subliniind că epoca era, totuși, parlamentară, de pildă, în parlamentul țării făcându-se lumină asupra uneia dintre cele mai importante mișcări pentru unirea Transilvaniei cu Regatul Român, despre Societatea „Carpații” vorbind însuși prim-ministrul I.C. Brătianu. Numai că societatea fusese desființată formal la 28 iunie 1883, însă a continuat să funcționeze, iar de prin vara lui 1883, când cu „nebulia” lui Eminescu, îl interesa direct pe prim-ministrul țării, în scopul potolirii „insurgenților”. Printre cei expulzați în septembrie 1885, s-au numărat: studenții G. Secășanu și G. Ocășanu, prietenii cu Eminescu, un funcționar de la căile ferate, Ion Droc Bănculescu, directorul ziarului „L'Indépendance Roumaine”, Al. Ciurcu, și tatăl său, Nicolae Ciurcu, un bătrân de 65 de ani. G. Secășanu și G. Ocășanu (care erau și agenți ai poliției austriece, potrivit documentelor de arhivă) făceau parte din conducerea Societății „Carpații” și sunt autorii de fapt ai manifestului ce fusese strecurat în Ardeal cu ajutorul lui Ion Droc Bănculescu, prin lucrători de la căile ferate. Manifestul era o chemare la luptă armată împotriva stăpânirii maghiare, pretextul bine definit reprezentându-l înființarea Societății EMKE. Pentru cei doi studenți, guvernul luase „mai multe precauțiuni”, însă grupul Ciurcu, ajuns în Bulgaria, la Ruscuc, a avut un alt tratament. Eminescologul reține apoi, dintr-un articol publicat de I. Georgescu în revista „Boabe de grâu” (1933), unele informații despre G. Secășanu, altele găsiindu-le în „Analele Dobrogei”, iar declarația sa, făcută la plecarea din țară, o găsește în ziarul gălățean „Vocea Covurluiului”. Despre G. Secășanu, cel care îl preluase pe Eminescu de la baia Mitrașewski la 28 iunie 1883, împreună cu comisarul de poliție G. Niculescu, se găsesc mai multe informații într-o lucrare a noastră, „Dicționarul scriitorilor și publiciștilor teleormăneni” (2005, p. 438), unde am menționat, între altele, că, după revenirea în țară, a fost redactor la ziarul „Unirea” (București, 1887-1888), apoi profesor de română, latină și germană la Gimnaziul „Alexandru Ghica” din Alexandria (1 octombrie 1888 – 1 septembrie 1895), de unde se transferă la Gimnaziul din Tulcea, revenind la Alexandria în anul școlar 1906-1907, ca director al gimnaziului, dar în 1907 este îndepărtat din învățământ, fiind reabilitat abia în 1912, când este numit profesor de germană la Gimnaziul „Sf. Haralambie” din Turnu Măgurele (unde funcționează până la pensionare). În fine, la 24 ianuarie 1886, Societatea „Carpații” organizează, fără conducătorii săi de până acum, un mare banchet la sala „Orfeu” din București, sărbătorind patru ani de la constituirea sa, la 24 ianuarie 1882, de ziua Unirii. Printre cei care au luat cuvântul s-a numărat și Petre Grădișteanu, cel care provocase scandalul de la Iași, din vara lui 1883, acum el spunând că se sărbătorește, în realitate, nu unirea de la 24 ianuarie 1859, ci „marele principiu al Unirii tuturor românilor”, maiorul Șontu citește o poezie, iar D.A. Laurian își încheie astfel toastul: „Nu știu, zău, dacă armata română nu ar scutura acum nădragii honvezilor din Adunarea de la Budapesta.” (p. 29).

Dincolo de toate aceste aspecte, Nicolae Georgescu urmărește îndeaproape destinul lui Eminescu, așa cum trece el dincolo de activitatea de ziarist la „Timpul”, deși viața lui cotidiană nu poate fi desprinsă cu totul de aceea de ziarist. Câteva episoade sunt relevante pentru această perioadă. De pildă, episodul Capșa, când, de față cu doamna Capșa și Grigore Ventura, având un revolver în mână, amenință să-l împușcă pe rege, pentru ca apoi cei doi să plece spre Cotroceni, dar regele lipsea de la palat, așa că, întorcându-se pe Splaiul Dâmboviței și trecând prin fața băilor Mitrașewski, lui Ventura îi vine ideea că lui Eminescu i-ar face bine o baie, luându-i astfel și pistolul.

Cu ocazia dezvelirii statuii lui Ștefan cel Mare de la Iași, la 5 iunie 1883, Eminescu s-a aflat printre participanți, reprezentând, desigur, ziarul „Timpul”, și astfel a putut să ia cunoștință de discursul înflăcărat al lui Petre

Grădișteanu, în care îl invita pe rege, de față la manifestări, să-și completeze coroana cu „diamantele” lipsă, adică provinciile românești Bucovina, Basarabia și Transilvania, regele a făcut fețe-fee și a plecat repede din oraș. Vestea despre manifestarea naționalistă de la Iași a făcut ocolul Europei, încât Petre Grădișteanu a fost nevoit să meargă la Viena, spre a cere scuze împăratului pentru discursul cu pricina.

Aflat la Iași, Eminescu participă la ședința „Junimii” și citește poezia „Doina”, iar efectul versurilor sale este unul neașteptat, după cum va consemna Iacob Negruzzi: „În contra obiceiului Junimii căreia nu-i plăcea să-și manifeste entuziasmul, pentru întâia dată de 20 de ani de când exista societatea un tunet de aplauze izbucni la sfârșitul lecturii, și mai mulți dintre numeroșii membri prezenți îmbrățișară pe poet.” (apud p. 128-129). Poezia a apărut în „Convorbiri literare”, la 1 iulie 1883, așa cum o citise Eminescu, fără nicio omisiune. Aproape în același timp, apare anunțul din „Românul”, în 48 de cuvinte, despre boala subită a poetului, iar „Timpul”, printr-un anunț de 64 de cuvinte, confirmă destituirea sa.

Pe de altă parte, în contextul în care axa politică a țării a trebuit să fie orientată către Puterile Centrale, căderea lui Eminescu din presă părea iminentă, iar criza poetului i-a ajutat pe prieteni să scape de el, în condițiile explicate pe larg de eminescolog în cărțile sale. Acum arată că se poate pune întrebarea de ce nu a putut fi atras Eminescu de partea grupului de intelectuali care au lucrat pentru tratatul secret de alianță. Or, mai clar spus, de ce a fost nevoit, la 28 iunie 1883, de îndepărtarea din presă, de stigmatul „morții civile” și de tentativele de a-l îndepărta din București. Dar, trebuie reținut că, acum, Eminescu, ziarist la „Timpul”, se afla în adversitate politică față de Titu Maiorescu și grupul „Junimii”, ba mai mult, după alegerile din mai, gruparea junimistă trece de partea liberalilor lui I.C. Brătianu, constituind „opoziția miluită”, iar Maiorescu nu mai are nimic în comun cu „Timpul”, care-l atacă pentru „trădare politică”. Eminescu rămâne însă la „Timpul”, alături de Al. Lăhovari, M. Kogălniceanu, L. Catargiu ș.a. Însă nu pentru mult timp.

Dintre episoadele/ secvențele cărții, integrate parcă cinematografic (nu ne-am putut referi aici decât la unele dintre ele!), trebuie să le reținem și pe cele care privesc internarea în sanatoriu doctorului Leidesdorf de la Oberdöbling (lângă Viena), călătoria în Italia, împreună cu prietenul Chibici-Râmneanu și „internarea” la Mănăstirea Neamț, unde era totuși „limpede la minte”, cum consemnase într-o carte preotul care l-a spovedit și l-a împărțit. Din cerințele pe care poetul i le adresase preotului – „Părinte, să mă îngroapați la țărnițele mării și să fie într-o mănăstire de maici, și să ascult în fiecare seară ca la Agafton cum cântă *Luna lină*.” (apud p. 143) –, eminescologul conchide că se poate vorbi de un „complex *Mai am un singur dor*” la Eminescu, în perioada târzie a vieții. În fine, articolele și adnotările din anexe au menirea de a lămuri în amănunt unele dintre aspectele abordate de eminescolog în cuprinsul cărții, una care, deși formal are aspectul unei derulări foiletonice, prin firul roșu care leagă secvențele, ea urmărește „de departe, discret, îmbarcările și debarcările lui Eminescu, integrarea sa în lumea trufașilor epocii sale” (p. 187).

Cronică literară

Ana Dobre

Poezia cuantică
a lui Ștefan Dimitriu
și teologia poetică a luminii

Spiritul timpului, unul al avangardei, al previzionării unui timp virtual, un viitor care se lasă modelat/ este modelat de prezentul ardent, fluctuant, se revărsă peste tot în lume, aducând cu el nu o uniformizare, cât o armonizare cu misteriiile, cu văzutele și nevăzutele lumii. Sub/ în cuanta *văzului ideal* al intuiției, sufletul simte și presimte inefabilele, dorul nemărginit suprapunându-se dorului de lumină, de absolutul pe care-l *știe* permanent ca existent în univers/plurivers. Creația, teritoriul infinit al *memoriei intra-senzoriale*, acordă creatorului șansa de a transcende realitatea cea aievea, tridi-mensională, odată cu timpul obiectiv, istoric, și de a se situa într-unul atemporal – *cuanta* lui, din care lumea i se desfășoară holistic, receptată simultan, spectacol etern al eternelor virtualități/ posibilități care deschid drum cunoașterii, înțepciunii, revelației.

Se pare că, și în actualitatea începutului de secol XXI, spiritul avangardist se definește atât prin încercarea de a devansa mentalitatea și gândirea unei epoci, cât și prin tendința de a armoniza arta cu avansul științei și al tehnologiei. O revistă, de exemplu, se numea, în interbelic, *75HP*, 75 de cai putere, maximumul vitezei atins în primele decenii ale secolului al XX-lea...

Nu este, așadar, de mirare ca și astăzi, în post-postmodernism, un *sărșit al istoriei* după Francis Fukuyama, când societatea omenească a cunoscut un progres uluitor, scriitorii să manifeste același ideal al armonizării enunțului artistic/ estetic cu cel al științei. Și cum domeniul fizicii cuantice, provocator pentru spirit, incitant pentru imaginație, are atâtea virtualități, atâtea potențiale-lități, deschiderea către fantezia crea-toare vine firesc. Ceea ce ne imaginăm este real, spune Picasso, iar principiul comutabilității atestă, absolutizând proiecția subiectivă asupra lumii, și adevărul potrivit căruia tot ceea ce este real ține de imaginație, de capacitatea gândului și a gândirii de a crea lumea în care trăiește.

Fundamentele estetice ale poeziei cuantice au fost puse de spaniolul Gregorio Morales (1952 - 2015), dimensiune de exprimare artistică pe care o augmentează și coroborează, printr-un plus de semnificații și nuanțe Ștefan Dimitriu, la care se asociază Ștefan Mitroi și Vasile Poenaru, care semnează împreună, în noul volum *Poemele cuantice**, un *Manifest pentru poezia cuantică*, ce conține și un *Decalog*, zece porunci, ale unui nou mod de a privi și de a visa poezia, deschizând-o spre viitor.

Preocupările pentru armonizarea sensibilității poetice cu gândirea științifică nu au încetat, iar acest fapt se înscrie, *avant la lettre*, în rezonanță... cuantică. Realitatea însăși este cuantică, nu fragmentară, nu consecutivă, deși, prin simțuri, o percepem în acest fel. Dr. Deepak Chopra vorbește, în *Corpul cuantic**, despre o realitate cuantică, un teritoriu al tuturor posibilităților, concept care se înrudește (până la un punct, se suprapune), conceptului de *memorie intrasenzorială*, formulat de Radu Caranfil. Teoria este deosebit de ofertantă pentru fantezia creativă/ creatoare, întrucât deschide drumuri nenumărate gândului, dezmărginindu-l, dându-i aripi pentru toate latențele de gând fulgurant, efemer.

Deși în literatura contemporană au mai existat poeți care s-au inspirat ocazional din temele și mijloacele de expresie ale fizicii moderne, abordarea cuantică este fundamental diferită în ceea ce-l privește pe Ștefan Dimitriu, care vizează construirea unei viziuni poetice unitare, pas decisiv pentru inițierea unui curent literar străbătut de această idee. Intuiția poetică, *văz ideal*, îl orientează pe Ștefan Dimitriu să facă din noile sale poeme nu atât un teritoriu de manifestare a unei tematici existente deja, cât să definească un nou spațiu poetic.

Cele 40 de poeme, fiecare din ele având rădăcini reale în concepte ale fizicii cuantice, se metamorfozează spiritual,

existențial, metafizic, și prind formă într-o nouă poezie.

Originalitatea acestui demers nu derivă, formal, din folosirea unui vocabular specific sau a unor analogii, ci în cuprinderea adevărului cuantic într-o viziune spirituală personală. Domeniul fizicii devine, astfel, dintr-un simplu decor, un limbaj semnificativ, capabil să traducă într-o viziune transmodernă raportul omului cu transcendența. Consecința se relevă în imaginarul creat, unde se unesc, în mod firesc, rațiunea cu extazul, cuantica luminii cu psalmul, energia cu sensul.

Experimentele cuantice precedente – exerciții izolate, fără ecouri, fără urmări, sunt pentru Ștefan Dimitriu o modalitate artistică pentru o *teologie poetică a luminii*, o cosmologie lirică, în care metafora și revelația pulsează, la unison, în aceeași undă.

Ceea ce conferă, însă, cu adevărat, demersului său un caracter fondator nu este doar corpusul de poeme, ci, mai ales, *Manifestul pentru poezia cuantică*, revelator pentru a semnala o intenție de direcție, de program estetic, de chemare literară. *Decalog*-ul, strict conturat, conținuț în *Manifest*, nu explică doar noua viziune artistică, ci o instituie. În acest fel, are loc un șir de metamorfoze care transformă tema într-o estetică, estetica într-o conștiință poetică, iar conștiința poetică într-o posibilă tradiție într-un posibil curent literar.

Poezia cuantică, așa cum o visează Ștefan Dimitriu, susținut de Ștefan Mitroi și Vasile Poenaru, evoluează de la simpla explorare tematică la propunerea unei noi percepții poetice asupra realității: o lume în care cuvântul nu e doar simbol, ci și vibrație; Universul, nu doar măsurabil (cuantificabil – de unde și cuvântul *cuantic*), dar și revelator; iar omul este, simultan, și particulă și lumină și materie și rugăciune.

Relevant ar trebui să rămână faptul că demersul poetic al lui Ștefan Dimitriu nu revendică exclusivitatea metaforei cuantice, ci *inițiativa de a o transforma într-un câmp poetic coerent* – ca punte între știință și sacru, ca drum nou deschis pentru poezia secolului al XXI-lea, care, după spusele lui André Malraux, *va fi religios sau nu va fi deloc*.

Deschizând acest tărâm al visului, al tuturor posibilităților de a fantaza și de a concretiza umbra gândului, coborând-o în realitatea cuvântului, se deschide *văzul interior*, acela care creează starea de conștientizare, în perspectiva căreia poți vedea „ce e bine și ce e rău”, „frumosul din lucrurile cotidiene”, „bunătatea din oameni”, spune Dr. Deepak Chopra. Starea de conștientizare deschide accesul spre *transcenderea de sine*, stare care presupune, simultan, o *întâlnire* esențială, Eu-Tu, și o *revelație* – a iubirii, cea mai puternică forță din univers, grație căreia se ajunge la înțelegerea unicității fiecărei ființe. Deschiderea acestei fante este posibilă, înțelegem, prin treptele conștientizării – *văzul vindecător*, *văzul tulburat*, până la *văzul ideal*, intuiția. Vindecarea privește, deopotrivă, vindecarea corpului fizic și pe cea a corpului cuantic. În fapt, totul începe în realitatea cuantică, în câmpurile ei infinite.

Fiind virtualitatea în stare latentă, cu toate promisiunile de înfăptuire și de armonizare a dimensiunilor, realitatea cuantică se definește drept *realitatea ta*, lumea în care te regăsești în vibrația unui mister căruia simți că-i aparții, pentru că tu însuși ești misterul, sentiment trăit împreună cu *senzația difuză* că, deși, acel ceva inefabil, indefinibil, ușor ca o umbră, nu s-a petrecut, totuși, ne aparține.

Acesta este teritoriul imens al imaginării în care fantezia pătrunde și culege stările, trăirile, intuițiile, neliniștile îngemănate în fulgurața unei idei pe care inspirația o îmbracă în haina metaforei. Rațiunea devine, obligatoriu, sursa, poate

cauza, emoției, prin care cuvântul sensibilizează inima celui alt. Arta, inclusiv poezia, nu există în afara emoției, o emoție impersonală, ce transcende realitatea eului și devine o emoție impersonală, estetică.

Aceasta este o fereastră posibilă prin care se poate privi realitatea aceasta fascinantă. Cum o vede/ privește Ștefan Dimitriu?

Starea de grație a inspirației care i-a îngăduit revelația unui nou teritoriu trebuie pusă în cuvânt, demontată, făcută inteligibilă. Concretizând-o, Ștefan Dimitriu, căruia i s-au alăturat în acest demers Ștefan Mitroi și Vasile Poenaru, intră în arhetipul *facerii*. Cei trei alcătuiesc o *trinitate*, sui-generis, în care sacral și profanul se întâlnesc și fuzionează până la absorbția totală a gândului creator în fluxul aceleiași idei.

Poetul devine demiurgul unei lumi pe care o vede fulgurant, prin *văzul ideal* al intuiției poetice și pe care o descrie gând cu gând, revelație cu revelație, pas cu pas. „Lumea nu mai poate fi spusă doar în cuvinte. Ea trebuie cuprinsă și în cuante de lumină, în salturi de sens, în pulsațiile nevăzute ale energiilor care o țin vie”, constată poetul la finalul experienței sale onirice. Rememorarea înseamnă întoarcere, retrăirea trecutului apropiat, imaginația îl orientează înainte, spre viitor. Din acest gând inițial, se naște poezia cuantică – „dorința de a uni ceea ce omul modern a despărțit: știința de credință, rațiunea de extaz, spiritul de materie.”, situație în care se decide statutul poetului cuantic: „Poetul cuantic nu vorbește doar despre lumea aparentă, ci mai ales despre energia profundă a ei. El nu mai descrie doar fenomene, ci se mișcă odată cu ele. Versul devine undă, imaginea devine particulă, cuvântul nu mai este doar ornament, ci act de creație.”

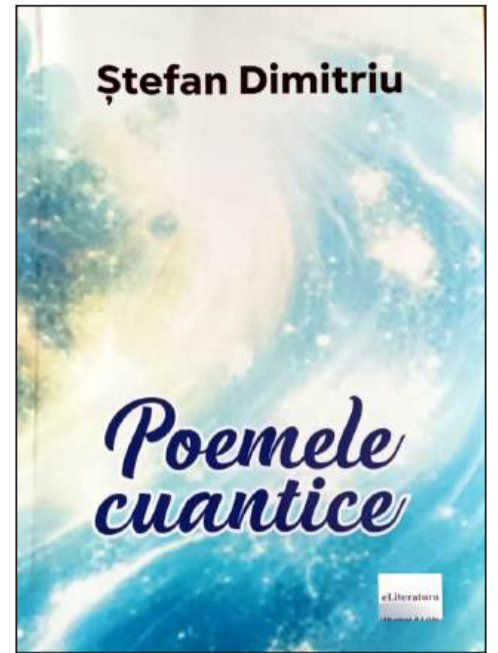
Manifestul pentru poezia cuantică înmănușează caracteristicile unui program estetic și ale unei arte poetice, acordând, cu egală măsură, atenție creației și creatorului. Limbajul metaforic prinde în nuanțele ideii un profil al poeziei viitorului, care ar putea fi poemul cuantic. Definiția complexă, multiplicată, ramificată tinde spre realizarea unei viziuni holistice, rezultată din însumarea fragmentelor.

O primă caracteristică se referă la *intuiția* unui mister, „unite inseparabilă între energie și sens”, „o mică scântie divină”, din ghemul căruia se desfac fire clarificatoare. Prin urmare, poemul cuantic nu este o metaforă a fizicii, ci, mai degrabă o *fizică a metaforei*, aspirând spre „locul unde lumina metaforei se topește în lumina rugăciunii”. Poezia se întoarce, astfel, la starea originară – *poezia-rugăciune*, care presupunea *comunicarea-comuniune* cu sacralul, cu divinul.

Nefiind „un sistem închis”, ci „o stare de conștiință”, poemul cuantic, vorbind „în același grai de lumină”, se citește „cu toată ființa”, „cu aerul proaspăt al respirației, cu o memorie mereu activă, cu o nesfârșită uimire”. Imaginarul ei este teritoriul infinit al armoniei, unde „totul comunică necentenit cu totul” și, în care „Dumnezeu și atomul, visul și formula, iubirea și constelația își vorbesc în același grai de lumină”.

Deși poetul cuantic, prin căutările sale, se apropie de fizician, aspirând spre *limba vizibilului*, „locul unde se naște sensul din vibrație și materia din lumină”, deși „în fiecare cuvânt, poetul pune o fărâma din acel câmp tainic care ne leagă unii de alții și pe noi toți de Dumnezeu”, poemul cuantic nu este o nouă știință, *nu explică lumea*, dar o aprofundează prin iluminare, „lăsând-o să se aprindă de dinlăuntru său”.

Având imaginea mentală a mandalei lumii, investigată prin *văzul interior ideal*, poetul cuantic „nu e un vizionar izolat”, întrucât, „particulă de conștiință într-un ocean de energie divină”, el este parte esențială a acestei energii care trece prin el,

străbătându-i ființa, „ca o undă care trece printr-un punct luminos din conștiință”. De aici derivă natura singu-lară/ unică a poemului – aceea de a fi nu numai o *formulă artistică*, însemnată prin nota originalității, ci o *rugăciune* în care toate converg, iar timpul are o singură dimensiune.

Adresându-se virtualului receptor, pentru o deplină înțelegere a noului demers, având în vedere multiplicitatea posibilităților pe care le deschide – un curent literar, de exemplu, depășind intenția *Manifestului* de a fi și „o chemare de a recunoaște în noi acea parte a Universului care strălucește fără a-și slăbi vreodată vederea”, cei trei semna-tari reuniți în *trinitatea poeziei cuantice* ne pun în față un *Decalog*: „1. *Credem că poezia este mai mult decât artă*; 2. *Poezia cuantică îmbrățișează două lumini*; 3. *Nu există graniță între rugăciune și metaforă*; 4. *Poezia este hrană vie*; 5. *Poetul cuantic este martor al prezenței lui Dumnezeu*; 6. *Fiecare poem trebuie să fie o «cuanță de lumină»*; 7. *Limbajul poeziei cuantice nu se teme de formule*; 8. *Poezia nu explică misterul – îl lasă să se manifeste*; 9. *Cititorul nu este un consumator de texte, ci un călător pe drumul inițiat al poemului*; 10. *Credem, asemenea lui Malraux, că secolul XXI va fi religios sau nu va fi deloc...*

Finalul *Manifest*-ului conține o speranță transcrisă în chiar limbajul poeziei cuantice: „Și dacă lumea, într-o bună zi, se va întoarce iar spre lumină, poate că nu o va mai face prin ecuații sau dogme, ci printr-un poem care va ști să pulseze la unison cu inima Universului.”

Cele 40 de poeme cuantice desfac aceste fășii, le concretizează, trecându-le din ideatica rațiunii în estetica gândului exprimat metaforic, pentru a atinge, deopotrivă, mintea, sufletul și spiritul.

Ștefan Dimitriu gândește cuantic, în sensul cuprinderii holistice a unui întreg de intuiții și fulgurații de vis poetic. De aici, imaginea simfonică în care *cuantele-poeme* își află, fiecare, locul și timbrul specific pentru a cânta întreaga partitură intuitivă, visată, transmisă în sonori și litere de poet.

Uvertura, *cuanta 1, Jocul cu viața*, se constituie ca un *punct de fugă*, o imagine în care eul trăiește revelația întâlnirii cu sine, o transcende ce-i dezvăluie complexitatea relației buberiene Eu-Tu-Acela: „De când am înțeles/ cu știință deplină/ că nu-s făcut doar din lut/ ci și – în adânc – din orgi și orgii de lumină/ lumea mi-i dragă din nou, tot mai dragă/ ca-n viața mea de băiat visător de demult/ când eram poet cu normă întreagă.”. Este începutul stării de *conștientizare* care ridică vâl după vâl, descoperind, intuitiv, armonia dintre corpul fizic și corpul cuantic, cu reverberare în gândul upanișadic: „Cum e corpul omenesc, așa e și corpul cosmic. Cum e mintea umană, așa e și mintea cosmică”.

Gândul poetului este laserul care străbate tărâmurile și-i aduce aproape misterul propriului eu: „Trupul meu cuantic descris fir cu fir (...)/ îmi arată acum/ câtă dumnezeire există în mine/ câtă energie și lumină curată/ cât destin împletit cu alte destine/ cât suflet ce nu va muri niciodată”. Gândul demiurgic clatină din temelii ființa care se confruntă cu reprezentarea tridimensională a timpului, în realitatea pe care ar vrea să o surmonteze prin transcendență: „Fără vârstă acum/ la mulții mei ani/ îmi

continuare în pag. 14

Profil liric

Florea Burtan

La poarta casei tale

Aș vrea s-adorm la poarta casei tale,
Când treci, să te lovești de somnul meu.
Am străbătut prin ger destulă cale,
M-am străduit să înfrunzesc mereu.

Noaptea să fie lungă și să fie
Prilej de legănări și răzvrătiri,
Să mă trezești, cu mâna ta mlădie,
Învăluită-n flaute subțiri.

Deplin, voi poposi în patul tău,
De-acolo, nu m-aș mai întoarce,
Rugându-mă la bunul Dumnezeu,
Să ne mângâie, să ne lase-n pace.

Frumoși suntem! Oricând, așa vom fi:
Doi cerșetori de vorbe inutile;
Fără de noi, tot raiul va pieri
Și va renaște, după mii de zile.

Lângă foc

Stai lângă foc și lemnul arde, dulce,
Îți răvăsește viața ta puțină.
Spre dimineață, de aici vei duce
Celor absenți, o cană de lumină.

Ești îmbrăcat numai într-o cămașă
Cusută de un înger orb și mut,
Cu mâna sa subțire și gingașă,
Coborâtor dinspre necunoscut.

Stai lângă foc, fără să iei în seamă:
Pădurile îl plâng, în depărtări.
Vântul așterne pânze de aramă
Peste străinul adormit sub scări.

Te iei de braț, cauți prin unghere
Urme de fum, care-ți provoacă milă,
Dar nu găsești decât priviri severe,
Un glas străin, o rană inutilă.

La furat de fete

Haideți să mergem la furat de fete,
Să le trezim din somn, cu șoapte dragi,
Să le urcăm în candido șarete,
Apoi, ne pierdem urma printre fagi.

Vom înhăma, desigur, caii tineri,
Ne-om primeni-n cămăși de borangic,
Timpul ales e-n noaptea dinspre vineri,
Când stelele își dau fitilul mic.

Cuprinși suntem de dor și nerăbdare,
Nepăsători c-avem destul de mers!
Cine renunță, va cădea-n uitare,
Neînțelegând ce este de-nțele.

Haideți să mergem! Uite, bate ceasul
A miez de noapte și a drum deschis,
Doar inimii să i se-audă glasul,
Doar ea va trece pragul interzis.

Abandonare

Trudită de-așteptări rămâne gara,
Abandonată, fără scări și uși,
Peronul trist își fumează țigara,
Frunzele toamnei crapă în scoruși.

Numai în somn, ea mai aude trenuri
Pline cu condamnați și cu recruți
Și mai zărește, dinspre alte vremuri,
Doamne frumoase și copii desculți.

Sub ghilotina clipelor fugare
Și-așază resemnarea gâtul gol,
Gara se-mpuținează și dispăre,
Golul din jur devine și mai gol.

De-aici, cândva, s-au risipit în lume
Dezrădăcinații satelor de lut.
E iarăși seară, trenul nu mai vine,
Stau pe peron, îndurerat și mut.

Cine învață

Cine învață mersul la-ntâmplare,
Se va lovi de arborii răzleți,
Se va răni la mâini și la picioare,
Va bea răcoarea stinsei dimineți.

Cine își duce grâul tot la moară,
Va auzi câmpia sângerând
Și macii înflorind a doua oară,
Plugul rămas să are sub pământ.

Cine învață să înhame cai,
Se va trezi mai tânăr cu o viață,
Va fi primit în mijloc de alai,
Îmbrățișat și preschimbă la față.

Întrebări

Ce fel de drum e-acesta care duce
Spre un tărâm împovărat de brazii?
De ce nectarul e amar de dulce?
De ce e ieri în zilele de azi?

A cui e urma care plânge-n poartă?
Unde sunt caii? Iarba, unde este?
Iubita mea, acum ce nume poartă?
Cine-i mai pune raze în ferestre?

Am renunțat s-aștept răspuns la toate,
Îmi fac de lucru, îngrijesc grădina,
Vindec de sete ploile uscate,
Deși e soare, eu, aprind lumina.

Rotirea inversă a lumii

Lanuri de grâu se retrăgeau în cer,
Rotirea lumii, brusc, se inversase,
Era un fel de lavă, un mister,
În care-n cap femeile frumoase.

Râuri și mări se sprijineau de soare,
Pâinea mușca din pâini, nesățioasă.
Și tot în cer migrau, nerăbdătoare,
Păsări, într-o revoltă luminoasă.

Iarna crăpa de ger în plină vară,
Vara, la fel, de prea multă căldură,
Cuvintele, rostite-a doua oară,
Se întorceau, ne neînțelese,-n gură.

Miresmele salcânilor în floare
Nu pricepeau această ispitire,
Nici munții vâlvorind în depărtare,
Totul curgea către nemărginire.

Urmau, la rând, orașe, largi imperii,
Ce renășteau și lunceau în sus.
Păduri de brazii, sălbatice siberii
Și, nevăzut, mormântul lui Iisus.

Nesfârșitul spectacol

Spectacolul, nici gând să se termine,
Era o piesă despre vii și morți,
Ceva despre iubire și destine,
Și despre țări desprinse de pe hărți.

În jur – mireasmă dulce de zambile,
Cuvinte vagi strivite de sufleor
Și autorul, cu priviri umile,
Legat cu funii tandre de picior.

Și spectatorii-n caldele fotolii,
De plictiseală, își dădeau în cărți,
Își curățau veșmintele de molii,
Vorbeau în șoaptă despre vii și morți.

Sala era cu lacrimi zăvorâtă,
Timpul trecea, amar și ofilit,
Piesa era frumoasă și urâtă,
Curgea de-a valma către infinit.

Corăbiile au putrezit

Corăbiile-au putrezit pe mări,
La fel și aurul, pe care-l poartă.
Corăbierii țin în palme lumânări,
Caută dăre roșii pe o hartă.

Țărutul visat, demult nu mai există,
Jur împrejur e numai cer și vânt.
Pe chipul lor arde-o tăcere tristă,
Pământul se zărește doar în gând.

De-un secol rătăcesc, la întâmplare,
Merindele și vinul s-au sfârșit,
Și tot de-un secol, soarele n-apare,
Stă undeva, absent și geruit.

Nici păsările nu mai dau ocol,
De oboseală, crapă, în țării,
Pustiul sângerează, vag și gol,
De mila celor îngropați de vii.

Mă știu alesul tău

O ceață aurie te-mpresoară,
Nu te mai văd decât la mine-n gând,
Unde, iubito, nu se face seară
Și flautul mă-ndeamnă să îți cânt.

Mă știu alesul tău din totdeauna
Și răstignit pe lujeri mari de crini,
De obosesc, tu, doar întinde mâna
Și mă desfăș în țândări de lumini.

Șterge, te rog, oglinda-ncercănată,
Să mă răsfrâng în tot conturul ei,
Sângele meu nu are nicio pată,
Când dă ispitei nesfârșit temei.

Tu ești și azi devreme și frumoasă,
Eu, câteodată, un târziu flămând,
Nici când n-am poposit la altă casă,
Nu ți-am ieșit vreodată din cuvânt.

Nicio femeie nu e mai frumoasă

Nicio femeie nu e mai frumoasă
Decât iubita mea, și numai ea!
Mi-e drag s-o văd dereticând prin casă,
În jur să nu mai fie nimenea.

Nicio o femeie nu e mai frumoasă
Decât iubita mea cu ochii puri,
Doar ea îmi este candidă mireasă,
Doar pentru ea am jefuit păduri.

Nicio femeie nu e mai frumoasă
Decât iubita mea, pe care-o simt
Arzând în mine – umbră luminoasă,
Asemeni nopții sfinte de colind.

Nicio femeie nu e mai frumoasă
Decât iubita mea cu vorbe blânde;
Dacă o strig, ea vine, somnoroasă,
Îmi pune vise tinere pe frunte.

Nicio o femeie nu e mai frumoasă
Decât iubita mea de azi, de-oricând,
Ea mă alintă, când m-așez la masă,
Mă-nvață s-o cerșesc și să îi cânt!

Eseu

Marian Nencescu Constantin Brâncuși și Maria Tănase, o întâlnire sub zodia cântecului

În 1952, Margit Pogany (n. 1880, Budapesta - d. 31 decembrie 1964, Comberwell, Australia) scotea la vânzare, la New York, „cel mai vestit portret al epocii moderne”, după aprecierea lui Sidney Geist, lucrat în 1910, desăvârșit de Brâncuși în mai multe versiuni, din marmură colorată sau bronz, adevărind că, de felul ei, muza budapestană a fost mai degrabă „o mătă insignifiantă care a împodobit atelierul maestrului”, atunci la vârsta de 34 de ani, decât marea iubire a lui Brâncuși. Nici Peggy Guggenheim, milionara americană, o „femeie dură și mercantilă”, după unii biografi, nu s-a sfiit să ia cu ea în America, *Pasărea* de bronz, achiziționată pentru muzeul său personal din Veneția, de teamă „să nu cadă în mâinile hitleriștilor”, susținea ea. Aceste episoade, disparate, dar pilduitoare în felul lor, confirmă interesul marelui artist cu origini gorjene pentru femeile frumoase, care, de altfel, nu au lipsit din viața sa, „înșiruindu-le ca pe un șirag de perle în calea vieții”, cum avea să confirme prietenul său de o viață, V. G. Paleolog, în confesiunile făcute lui Petre Pandrea (*Brâncuși. Amintiri și exegeze*, Ed. Fundației C. Brâncuși, Tg. Jiu, 2000, p. 292).

Analizând eroul brâncușian, fundamental diferit de „cosmarul romantic și biografia firavă în întâmplări a lui Eminescu”, de pildă, Petre Pandrea ajunge la concluzia că marelui sculptor a fost în mod constant preocupat de ideea unei împliniri sub semnul lui Eros, situată între *plenitudine și puritate*, potrivit firii sale de țaran-artist. Într-o serie de teme-conversații, publicate de același Petre Pandrea în volumul *Portrete și controverse* (vol. I, 1945), se vorbește, în chip *aforistic*, despre o veritabilă *ars amandi* brâncușiană, creată după modelul lui Ovidiu, având la bază *problema moralei*, creată după felul cum au rezolvat problema de mii de ani, țaranii români. În esență, Brâncuși aprecia că Erosul joacă un rol imens în existența individuală, coborându-se concret sub forma *harului*. „Plenitudinea lui Eros este *Euforia*, o formă de sănătate și puritate”, susținea Brâncuși, amintind de cei trei zei antici, Ianus, Eros și Priap, care veghează asupra adevăraților bărbați, fără a-i incomoda. Așa se petrec lucrurile pe tărâm românesc, susținea Brâncuși, și așa se vor perpetua câtă vreme *proles* (devenit, în zilele noastre, *proletar*) are ca familie semantică *prolificitatea*, semn că bărbatul care nu se teme de muncă, nu se teme nici de viață.

Pornind de la aceste sumare considerații etico-sociale putem înțelege de ce contemporanii erau fascinați inclusiv de *prolificitatea erotică* a artistului, Peggy Guggenheim, *Peghița* sau *Căprița*, cum o numea Brâncuși în intimitate, vorbind, chiar, pe șleau, despre „haremul bătrânului pașă” dunărean, care și-a nemurit iubitele în statui de marmură sau bronz, făurite în diverse variante. Fără a mai zăbovi în budoarul maestrului, vom constata doar că Brâncuși n-a fost doar un sculptor al ideilor, ci și un ideolog, un moralist, poate chiar un filosof, în felul său, care a reluat câteva din marile teme/mituri ale omenirii, creând noi versiuni pornite de la leit-motivele clasice. Între acestea, exemplară rămâne *Pasărea măiastră*, modelată pentru prima dată în 1937, sub titlul *Păsăruica*, și expusă la Pavilionul României de la marea Expoziție de la Paris. Ulterior, ar mai fi creat, apreciază biograful săi, alte aproximativ 23 de versiuni diferite ale *Păsării*, în marmură și bronz, inclusiv o variantă *din aur*, pentru *Templul Descătușării* (Temple of Deliverance), din Indore, India, proiect, din păcate abandonat. De altfel, perioada 1937-38, ca și anul 1939, reprezintă etapa ce mai fertilă a vieții artistului, în acest interval vizitând în mai multe reprize România, în special pentru

realizarea Ansamblului de la Tg. Jiu (*Coloana pomenirii fără sfârșit, Poarta eroilor/ sărutului și Masa rotundă cu 12 scaune*), lucrat „pe veresie” (fără bani) de Brâncuși și oferit comunității locale ca pe un dar pentru anii de tinerețe, când a fost, la rândul său, creditat de mediul negustoresc și mic burghez în care s-a format.

Din această perioadă datează și întâlnirea/ relația cu Maria Tănase (1913-1963), solistă de mare succes atât în mediile populare cât și în rândul protipendadei, gratificată cu epitetul de „pasărea măiastră a cântecului românesc”, de însuși Nicolae Iorga, cu ocazia unei vizite efectuată de artistă la Universitatea de Vară, din Vălenii de Munte. În mod firesc, mărturii directe ale acestei întâlniri nu avem, cu excepția unei fotografii, executată la New York, cu prilejul Expoziției Universale, din 1939, în fapt ultimul episod al unei relații consumată în intimitate și discreție. Este încă o dovadă despre distincția conceptuală aplicată de Brâncuși, între „Balcanul sănătos”, cum îl numea marelui sculptor, și „plenitudinile scandalose”, din Parisul monden și superficial.

Sub aspect strict uman, „etica Balcanului”, expresie a naturaleții și realismului în comportamentul erotic cotidian, primează, în opinia lui Brâncuși, îndemnându-l să privească cu reținere comportamentul pitoresc, similar cu cel al unor „demi-mondene și prostituate de lux”, constatată la unele femei din anturajul său cosmopolit, capabile, cum a procedat Margit Pogany, de pildă chiar să comercializeze, în folos propriu, „amintirile” sau chiar dovezile concrete, materializate sub forma unor opere de artă, ale unor iubiri consumate.

Spre deosebire de acest tipar erotic, vitriolat de interese materiale meschine, relația lui Brâncuși cu Maria Tănase se situează strict în plan spiritual, departe de orice vulgaritate sau substrat pervers. Iată, de pildă, *mărturia directă* a artistei, încredințată muzicologului George Sbârcea, și

consemnată ca atare, peste ani, aidoma unei flori presate păstrată într-un album: „Între oamenii care au venit să mă asculte la New York a fost și George Enescu. După ce i-am cântat, *eu i-am sărutat mâna* (s.n.), așa cum i-o sărutasem și lui Nicolae Iorga, la Vălenii. I-aș fi sărutat-o și altui român de seamă, oltean de-al nostru, Constantin Brâncuși. Numai că el mi-o luase înainte, *sărutându-o dânsul pe a mea* (s.n.). – Zi-i, Marie, la despărțire, un cântec oltenesc. În timp ce-i cântam *Lung e drumul Gorjului*, că și el era din Gorj, și-a ascuns fața către perete ca să nu-i văd lacrimile” (George Sbârcea, *Maria Tănase își povestește viața*, București, Ed. Romhelion, 1991, p. 27).

În aceeași manieră evazivă, *brodează* și alt biograf, Petre Gheată, care împreună cu avocatul Clery Sachelarie, soțul Mariei Tănase, reia epic episodul, îmbogățindu-l cu noi amănunte, desigur cvasi-fictive: „Maria îi cântă. Brâncuși se întoarce cu fața la perete. Cântecul se sfârșise. Brâncuși își ștersese lacrimile. Maria îi *sărută mâna* (s.n.) – Nene Costache, în curând ne vedem *pe Jii, neică, pe Jii, la Gorj*” (*Maria Tănase și cântecul românesc*, Ed. Uniunii Compozitorilor, 1965, p. 82). Mai expresiv, utilizând largi metafore învăluitoare, este Tudor Nedelcea. După ce invocă și el episodul despărțirii, din 1939, de la New York, adaugă de la sine: „Sărutările lui erau tandrețea oltenescă, *coloana înfinită era zborul sufletului* său, iar masa din zăvoiu de pe Jii, era masa unde își ospăta prietenii în atelierul său” (! -s.n.). Apoi continuă: „Pe Brâncuși, Maria Tănase l-a iubit și l-a înțeles. L-a adorat, deși se certau, el făcându-o *Casandă și bocitoare profesionistă*. La moartea lui Brâncuși, Maria Tănase a rostit, cu lacrimi, bocete adevărate” (*Pasărea măiastră*, Craiova, Ed. Lotus, 1993, p. 17).

În această serie, menită să transfigureze o serie de raporturi erotice într-o eflorescență stilistică, se înscrie și scenariul muzical *Ne vedem la Paris* (dramă într-un act și trei tablouri, Ed. Muzicală, 2012), datorată

scriitorului și compozitorului Marin Voican-Ghiroiu (n. Com. Ghiroiu, jud. Olt, la 1 aprilie 1941), cunoscut deopotrivă ca autor dramatic (al pieselor *Focul*, *Speranța*, *Deznădejde și credință* etc.), dar și compozitor de piese folclorice (autor al muzicii de pe albumele *În poiană*, *la Olteț*, *De-ar fi dorul fân cosit* sau, mai recent, *Cu Anton Pann în cărciumioară*, *la Deșliu*, majoritatea interpretate de solista Rodica Anghelescu).

Interesul autorului pentru viața și activitatea Mariei Tănase este constant, datând, după propriile mărturii din 1956, an când, copil fiind, o cunoaște personal pe marea solistă, episodul fiind consemnat într-un capitol distinct al cărții *Cum am cunoscut-o pe Maria Tănase*. Descrierea este, evident, convențională, ca de altfel și întreaga relatare: „Am plecat bucuros în direcția pe care mi-o arătase nenea Franz (fratele artistei - n.a.). În fața mi-a apărut o doamnă într-o rochie de mătase de culoare vernil, iar pe cap avea o pălărie albă cu flori liliachii. Doamne, câtă grație, ce distinsă era”.

Cu precizarea că scena (presupusă) are loc la casa părintească a artistei de pe strada Livada cu Duzi, nr. 14, din cartierul bucureștean Mărțișor, mai semnalăm că a fost transpusă și muzical, de același compozitor în compoziția *Marie, te-am îndrăgit* (doină), interpretată în 2005 de solista Rodica Anghelescu, la Festivalul Maria Tănase, de la Craiova: „În Mărțișorul din deal/ Cântă-un fluier de caval/ Și-n Grădinarii din vale / Un glas de privighetoare... etc.”.

Revenind la *scenariul dramatic* utilizat de compozitor drept pretext pentru introducerea unui număr de 8 compoziții muzicale, *originale*, evident, de inspirație folclorică, vom constata că, sub aspect factic, este evocată perioada 1937 - 38, când, prezent la Târgu Jiu pentru definitivarea *Ansamblului memorial dedicat eroilor din Primul Război Mondial*, Brâncuși are o *presupusă* reîntâlnire cu artista, prilej de a reconstitui, cu mijloace artistice, o stare de extaz lirico-muzical. Este evocată, în context, *Pasărea măiastră*, ca operă definitorie a artistului, dar și ca sugestie, sensibil mascată literar, a calității de *muza* a tinerei interprete. În mod cu totul inspirat, și în acord cu psihologia erotică a sculptorului, sunt redată, estompat, cu episoadele erotice ale acestei legături: „Brâncuși: – Of, nu pot să uit, în clipa despărțirii, pe eroii noștri au plecat să lupte în război... Și-au îmbrățișat pentru ultima dată copii, părinții și iubitele, iar sărutul lor a rămas ca o veșnică amintire pe care am dăltuit-o pe stâlpii porții. Maria Tănase: – Nu pot să te las să pleci *până nu vei simți dulceața sărutului pe care-l primeai în copilărie de măicuța matală...*”.

Cele mai inspirate momente ale piesei sunt, evident, transpușerile muzicale, culminând cu romanța *În gara sufletelor aprinse* („Sub un cer tremurător de dor,/ Peron cu-un singur călător./ Te-ăștept să vii cu trenul următor./ S-aduci buchete de narcise, etc, etc.”), cu aluzie, evident, la o posibilă și ipotetică întâlnire de la Paris, ratată însă de solistă. Într-un *Epilog*, reapare, transfigurată, o altă imagine a Păsării Măiastră, de data asta convertită într-o *Mierliță*. Marea solistă poposește, în 1962, la Mănăstirea Tismana și, presărând „câteva boabe de tămâie pe tăciunii ce mocneau în ulcica de pământ” (reapare, iată și motivul *bocitoare!*) visează la convertirea *măicuței tinere*, prin harul Fecioarei Maria, într-o *mierliță*, cu gheruțele pătate de sângele Domnului.

Apreciat deopotrivă de muzicologul Octavian Ursulescu, dar și de maestrul Gheorghe Zamfir (v. art. *Un oltean de-al meu*), scenariul lui Marin Voican-Ghiroiu ar merita, desigur, să fie transpus filmic și difuzat curent pe posturile de televiziune, cel puțin pentru că evocă, cu mijloace românești, un episod erotic ignorat de mulți exegeți brâncușieni. Tuturor esteților moralști, eterocliți și cosmopoliți, care au văzut în Brâncuși un extrovertit pasional, un zeu Priap în continuă acțiune, compozitorul român Marin Voican-Ghiroiu le dă o replică artistică exemplară, altoită pe structura națională a artei și pe adevărurile eterne ale erosului brâncușian, pus sub duhului „Pravilei craiovene”, pe care a respectat-o toată viața.

Profil liric

Erika Eugenia Keller Drăgan

Omul e doar un pom care a învățat să meargă

*ți-am spus
nu încerca să te smulgi din tine
carnea nu e temniță
e doar primul strat de frică
sub care pământul îngroapă întrebările nespuse*

*când te apleci spre apă
nu te privești, ci vezi toate fețele
pe care le-ai stins încercând să fii întreg
apa știe – de asta tresare în locul tău*

*între coaste îți cresc păsări rânite
care își tocesc aripile de pereții tăcerii
și în sângele lor se scrie
fiecare gând pe care l-ai ascuns chiar și de tine*

*nu ești doar om acum
în oasele tale se aud rădăcini
căutând să atingă adâncul
iar mâinile ți se umplu de sevă
ca niște rugăciuni care au prins rădăcini în cer*

*ești doar sămânța fricii ce încearcă
să devină arbore
în mijlocul unei furtuni ce-ți poartă numele
și dacă te frângi
nu uita – deschiderea nu e sfârșitul
e doar locul pe unde lumina intră
când începi să crești.*

Toamna care nu mai vine

*am plecat din sat pe drumul de colb,
cu mâinile mirosind a pâine caldă
și cu ochii plini de roșuri de lăcuste albastre –*

*bunica mi-a spus, când am închis poarta:
„așteapt-o, copilă, ea vine întotdeauna.”*

*dar anii au trecut ca niște care grăbite,
plopii au rămas verzi,
caisul a înflorit din nou cu o întârziere dureroasă,
iar ploile
nu au știut alt cântec
decât cel al verii nesfârșite.*

*în gară, ceasul bătea gol,
trenurile treceau ca niște amintiri pe șine,
un copil tăcut mi-a vândut o frunză pictată –
am pus-o sub pernă
și-am ascultat-o suspinând în noapte,
ca o poveste spusă pe jumătate.*

*oamenii din sat au început să viseze culori, îmi scria
bunica:
au desenat pe geamuri ploii,
pe pereții pădurii aurii,
dar toamna adevărată
stătea pitită la marginea drumului,
precum un străin fără nume
ce nu voia să vină.*

*atunci am învățat să ating altfel pământul:
am strâns sub tălpi amintiri ca pe frunze uscate,
am legat promisiunile ca pe buchete de spice
și am iubit un băiat care știa să spună „acasă”
într-un singur zâmbet.*

și totuși, toamna nu venea –

*până într-o dimineață,
când am găsit o frunză cusută cu ață de lumină
atârnată de fereastra mea-
am pus-o la ureche și am auzit un glas:
„hei, toamna e aici.*

*nu mai pășeste prin străzi și parcuri,
se ascunde în gesturi mici –
în lucrurile care încălzesc palma,
în umbrele adunate în ferestre,
în liniștea care știe să respire încet.”*

*de-abia atunci am înțeles:
toamna nu e doar un anotimp,
e arta inimii
de a lăsa lucrurile să plece
și de a le primi din nou, liniștit.*

*m-am întors pe același drum de colb –
în poartă, bunica mă aștepta, zâmbind:
„ți-am spus eu...ai răbdare, copilă, toamna vine
întotdeauna.”*

*iar în buzunarul meu,
foșnea, pentru prima dată, o frunză adevărată.*

Umbra care știe

*ascultă și tu un secret:
țapul ispășitor își plămădește singur coarneau*

*din hârtie mototolită, plină de fraze arse,
și le poartă pe frunte ca pe două antene fragile,
captând din cosmos aerul stelar al vinovățiilor uitate*

*îi vezi pașii? nu calcă pe pământ,
ci pe muchia subțire dintre marginea cărții și buza
tăcerii,
de parcă fiecare cuvânt ar fi un pod
care se rupe sub propria greutate*

*nu ești bătrân, doar prea lucid
pentru elasticul invizibil
ce ne smulge inima spre abis,
ca într-un bungee-jumping invers, înspre sine –
toiagul tău nu e toiag,
ci un diapazon ascuns:
el scutură vibrația morților
și face să cânte, în tine,
o salcie de sunete neștiute
iar briceagul elvețian nu scrijelește inimioare oarbe,
ci trasează în carne o caligrafie ascunsă,
o rană alfabetică pe care o citim pipăind cu
pleoapele,
dovadă că și Dumnezeu a fost, cândva, adolescent*

*pe Cicero îl găsesc adormit la pagina 70
il așez cu fața la zid și îi spun:
„nu e destul să te cauți,
trebuie să te lași găsit de poem,
așa cum sângele își găsește lama”*

*iar tu, Pharmakos,
nu ești un țap ispășitor,
ci umbra care știe
că sulița în coastă nu dovedește moartea,
ci încăpățânată mărturie
că mai ai inimă.*

Atlas al sângelui comun

prolog
familia e o pasăre cu aripi din oglinzi
zboară doar când fiecare ciob reflectă același cer
unele oglinzi se sparg de la prea mult adevăr,
altele doar de la o privire grăbită
și totuși - nimic nu dispăre:
lumina rămâne lipită de margini

I. pereți translucizi (varianta domestică)
ne vorbim prin pereți
cuiele rețin vocile,
prizele poartă curentul tăcerilor.
ne recunoaștem pașii după felul în care apăsăm
podeaua,
și nu mai știm dacă ne iubim
sau doar păstrăm temperatura potrivită
pentru a nu ne îngheța singurătățile

totuși, între o farfurie spălată
și o supă tăcută,
există un fir subțire –
lumina aceea mică
pe care nici frigiderul n-o poate înghiți

II. gravitații (varianta cosmică)
tatăl e o greutate care ține totul în jur,

mama e reflexul care mângâie.
copiii ard scurt, ca stelele care fug din sistem,
dar lasă dăre de foc în aerul memoriei.

uneori, ne ciocnim orbită de orbită,
și galaxiile personale se șterg una pe alta.
apoi, o tăcere albă –
o supernovă de iertare –
ne rează în traiectorie.

III. arbori și cioturi (varianta vegetală)
rădăcinile noastre se caută în somn.
unele se hrănesc din lumină,
altele din absență.
dar seva – aceeași
uneori ne cade un nume,
îl acoperim cu frunze noi.
așa respiră pădurea –
din morți și muguri amestecați.

IV. mecanism familial (varianta tehnologică)
familia e o inimă cu piese schimbate între generații.
funcționează prin improvizații:
clei de tandrețe, șurub de speranță,
ulei de compromis.
uneori motorul tăcerii se gripează,
dar mâinile nu se opresc din reparat
dragostea e un atelier
unde timpul nu se facturează.

V. noapte de lup (varianta instinctuală)
sub blană, pulsul e comun.
ne lingem rânile
și uităm cine a mușcat primul.
frica e alfabetul nostru vechi,
iar apropierea – traducerea ei.
în jurul focului, învățăm
că iubirea miroase a fum
și nu se teme de colți.

epilog
familia e un continent scufundat,
dar hărțile sângelui îl știu pe dinafară.
în fiecare om e o casă care arde mocnit
și o altă casă care o visează.

poate că nimeni nu scapă de tribul său –
doar îl mută din trup în tăcere.
poate că iertarea e o hartă veche,
pe care drumurile se desenează singure
de fiecare dată când alegem
să nu ne mai rătăcim unii de alții.

Cealaltă parte a liniștii

*tu vezi cum uneori ziua se desface ca o coajă de
portocală
și sub ea curge lumină arsă, miros de aer topit,
plecări suspendate în aer,
ca niște păsări care și-au uitat direcția.*

*pe pervaz dorm ușor doi nori miniaturali –
de departe par niște plămâni artificiali
care încă mai cred în respirație,
deși fereastra s-a închis de mult peste ei.*

*uite, în piață, o femeie vinde flori închise ermetic;
spune că e pentru miros,
dar eu cred că le păzește tristețea,
ca pe niște animale mici,
îmblânzite cu parfum.*

*și tu râzi, spui că îmbătrânesc,
dar timpul trece prin noi ca o mașină de spălat
în care memoria se învârtă la 1400 de rotații –
toate gândurile ne ies apoi curate și șifonate,
gata să fie purtate la următoarea greșală.*

*să știi că am învățat să vorbesc încet,
ca să nu se sperie liniștea de mine,
și să merg drept peste urmele mele,
până devin șoseaua însăși,
o dără de asfalt care se hrănește cu viteză-
doar așa văd cum sub asfaltul încins al zilei
omoară în fiecare seară o câmpie mică,
verde, neîmblânzită, fără nume.
iar din trupul ei cresc trenuri și iarba digitală,
rădăcini care șoptesc în frecvența orașului,
și o hartă a somnului desenată în fum –
acolo unde Dumnezeu și mecanicul de tren
fumează în același vagon fantomă.*

*cred că doar acolo s-ar putea scrie
cea mai potrivită definiție a singurătății:
un loc care continuă să respire
deși nu-l mai visează nimeni –
sângele sub iarbă,
muzica sub tăcere.*

spune-mi, tu mai auzi ceva?

Comentarii critice

Florian Copcea

Tudor Arghezi. Neodihna tăcerii

Explorările lui Ion Simuț în *corpusul* de texte manuscrise ale lui Tudor Arghezi, teaurizate în arhiva Universității „Vasile Goldiș” din Arad, ne oferă șansa să intrăm în posesia unor chei, presupuse de ultimă oră, de descifrare și, prin aceasta, de cuprindere exhaustivă a unor postulate vizionare a *poesis*-ului celui care a supraviețuit miraculos în „anii reclusiunii impuse și ai «împotrivirii tăcute»”. Proiecțiile actului de recuperare și de *re-construcție*, cuprinzător în substanța sa morfologică, au chemarea, din perspectivă hermeneutică, să avanseze noi priorități asupra necesității de descifrare vizionară a scriurii argheziene și, astfel, a întregirii imaginii „scriitorului la cumpăna dintre două epoci, între perioada de tranziție, adică anii războiului și imediat postbelici (1943-1947), și perioada stalinistă, adică anii instaurării regimului comunist prosovietic (1948-1953)”.

Tomul *Tudor Arghezi, Anii împotrivirii (1943-1953)*, de referință în pantheonul culturii universale, apărut în 2025 la Editura Muzeului Literaturii Române, reia și completează analiza, la obiect, a părții mai puțin vizibile a „aisbergului” poetic al celui numit providențial „Marele Alpha”: „A fost odată chiar ca niciodată/ Povestea mea-i adevărată./ Și nimeni n-are să se mire./ Nu-i o poveste, ci-o trăire/ Pe care-o știe fiecare./ Și nu a fost o viață, a fost o-nmormântare./ (...) O scriu de-a fuga și-am ajuns/ Să nu pot scrie decât pe ascuns/ N-am altceva ce-alege/ Căci scrisul e-o fărâdele/ Și dragostea de neam și țară/ O tâlhărie și ocară” (*Poveste*). Examinările acrobatoase, inspirat diacronic, în descendență călinesciană, a „manuscriselor argheziene de la Arad”, inventariate parțial de Barbu T. Arghezi în *Caietul scoarțelor negre*, indică dubla intenție cultural-științifică a „alchimistului” Ion Simuț, pe de o parte a introduce în circuitul literaturii române texte lirice de profunzime, capitale pentru complinirea operei argheziene, iar pe de altă parte să îndrepte/ rectifice/ reformuleze/ rescrie „ceea ce ni s-a părut flagrant greșit transcris”. Identificarea sensurilor adecvate ale unor cuvinte, refacerea punctuației, a topicii și limbajului, acesta din urmă pe alocuri indescifrabil, probează o prelungire intimă a travaliului creator al lui Ion Simuț manifestat în actul de interpretare clară și logică a versului arghezi. În consecință, centrul de greutate al demersului nostru va fi translatat, cu precădere, spre mecanismul de articulare/ înțelegere/ receptare a discursului liric al autorului *Cuvintelor potrivite*, așa cum îl vede/ explică și-l încorporează în judecăți cauzale biograful-lector. Rezultatul operațiilor îndeplinite de fenomenolog au drept consecință „îmbunătățiri” scriptice, estimate a fi definitive, ale poemelor-restituiri ce au alcătuit volumul *Tudor Arghezi, Anii tăcerii* realizat în 2010 de Doina și Barbu T. Arghezi și editat de Universitatea „Vasile Goldiș” din Arad. Ion Simuț argumentează: „Ediția de la Arad are marele viciu de fond că nu este una comentată. Manuscrisele argheziene din anii 1948-1955 solicită să fie însoțite de comentarii, elucidări și explicații, pentru a fi bine înțelese de un cititor mai puțin prevenit”. Tocmai de aceea cercetătorul, recunoscut a fi una dintre vocile de elevată vocație hermeneutică a istoriei literare române, în demonstrațiile sale, direct și asumat, emendează erorile cumulate de ediția citată, adnotează, comentează, anexează și facsimilează. Instrumentarul cu care temeinic investighează și interpretează este sincronizat la un criticism de factură modernă care, fără a pune în paranteză tradiția, reflectă, dincolo de un anume interes simptomatic, entelehia comprehensivului proces analitic de sondare anatomică a operei argheziene în general și astfel de cunoaștere a avatarurilor pe care le implică facerea poeziei. Constatăm astfel că Ion Simuț, urmând disciplinat și exigent metodele contemporane de abordare critică a cosmogoniei argheziene, se dovedește a fi un autentic, de

excepție, „storcător de lămâie”, ca să îl poziționăm cât mai aproape de T.S. Eliot.

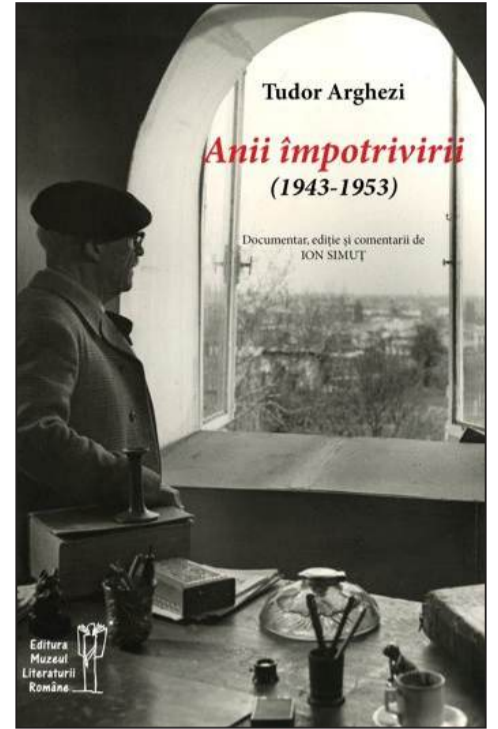
Fenomenologul nu enunță teorii cu privire la „ascunzăturile” în care T. Arghezi și-a plămuit, ceea ce azi am putea numi, opera de sertar. Angoasele care i-au marcat destinul „în vremea tăcerii” sunt arhicunoscute. Însă, nu vom renunța să credem că doar în aparență poetul a încetat să comunice cu exteriorul Ființei sale. Fără niciun fel de complex el și-a creat propria lume în care îi putea întruchipa și pe *Inger* și pe *Demon*. Datorită „exorcismului” ideologic la care era supus (sau se autocondamnase), a reușit, să credim ideea: în manieră subversivă, să transfere de sub ghilotina cenzurii în posteritate cele mai pline de sens, de înțelepciune și de profunzime capodopere lirice de neegalat de alte spirite ale „vremurilor acestea”. În spiritul său puternic, de neînfrânt, germina, subtil, cu rost demiurgic, cuvântul: „De ani la rând cuvântul zace./ Vino, condeiele, încoace./ Tăcerea-i prinsă ca un mucegai/ Fulgi pentru aripi noi, prin scai./ Prin spini, prin buruieni de mătrăgună./ Nu l-ai făcut o viață de minciună/ Și n-ai slujit la idoli de hârtie./ La sfinții de cârpă fără mucenie/ Și la Irozi sluți din Miazănoapte/ Care beau sânge-amestecat cu lapte./ M-aș lepăda de tine bucurios./ Dar n-am alt grai, condeiele, frumos./ Și nici o altă sculă mai adevărată./ Pentru trezirea-n mine așteptată/ A îngerului meu ascuns” [*De ani la rând cuvântul zace*].

Comentariile succinte ale manuscriselor („care se prezintă în devălmășie”), ordonate tematic și axiologic după cele mai pragmatice criterii filologice, identificabile *in actu*, sunt în măsură să sublezeze, în diversitatea etapelor receptării, organizarea rostirilor argheziene. Prin urmare, discursul epistemic al lui Ion Simuț redimensionează, adâncindu-se destul de suficient și de concludent în detalii, însușirea parabolică a mesajelor ale căror ținte sunt acelea de a produce un incontestabil efect izbăvitor lăuntric și, de ce nu, să dezlege enigmaticele ce încă mai persistă în jurul „Sfinxului” modern al poeziei de azi”. Potențial, recursul pe care Ion Simuț îl inițiază, cu obiectivitate, ilustrează atât unicitatea și modernitatea formelor prozodice argheziene, cât și limbajul convențional des practicat în câmpul explorării insolitelor posibilități compoziționale/ arhitecturale analoge evaluărilor estetice. Pentru critic imperativul *re-mitării* lui Tudor Arghezi, axat cu predilecție pe mirajul unui incontestabil grad zero al analizei și re-poziționării hermeneutice, devine „un scop concret” (T.S. Eliot) care impune imediat „o lectură revizuită substanțial, după cum se va vedea: o lectură pe care o numesc interpretativă, nu limitat filologică”.

Focalizarea judecăților ilustrului critic și istoric literar, Ion Simuț, pe variantele textelor argheziene reproduce sau „cosmetizează” fără să se țină seama, până la el, de jocul, imaginarul, intuiția și intenția auctorială, confirmă o dată în plus logica descripției, prezența unui vădit/ ispititor impresionism în compoziția revalorizată a *exegesis*-ului, cu alte cuvinte, semnele unei indiscutabile prestidigitării. Reflecțiile, determinate de o legitimitate estetică, cum observăm, sunt generate de factologia recuperării și restituirii „Gralului” scriptural arghezi. Căci, circumstanță care configurează, evident, anvergura ostentelii și a dexterității glosatorului de a reanima documentar inestimabilă vocație a mântuitorului autor al *Florilor de mucegai*. Nu este o noutate să arătăm că Ion Simuț, îndeletnicindu-se cu disecția structurii versurilor din mult uitatele manuscrise de la Arad, și etalând, în acest mod, o apropiere electivă de *poeta faber*, *re-întemeiază* „frumusețea versificației”, *re-construiește* simpatetic, în perspectiva clarificărilor, un timp viitor arghezi, suprarealist, bazat pe onestitate, pe un acut simț al valorii, toate acestea indicând numaidecât finalul unei deliberări

și, evident, rezultatul vizibil al extazului declanșat în fața ipostazelor în care este immortalizat Marele Poet: „E o mare provocare a curiozității, atât a criticii cât și a istoriei literare, să avem în perimetrul modernității un scriitor cu atâtea aspecte ale vieții și ale operei încă necunoscute. Arghezi, omul și scriitorul, e capabil să renască spectaculos într-o posteritate blazată, pe care nu o mai trezesc decât senzaționalul și insolitul. Să ne amintim, ca un îndemn, o strofă a poemului *Răscruce* din volumul *Frunze* (1961): «Sunt, poate, desfăcut, sunt, poate, ostenit./ Călcând pe aripi și pe punți de iască?!/ Nu! Insul meu se cere însuțit./ Dați-i răgazul să renască»”.

Cum se vede, trăsăturile care reflectă pregnant relevanța abordărilor operei lui Tudor Arghezi de către Ion Simuț, au ușurat, procedural vorbind, înțelegerea angajamentului acestuia din urmă la revitalizarea instrumentarului critic utilizat la studierea programatică a operei poetice a celui dintâi. Ion Simuț reușește, cu sacrificiul clasicelor principii ce le are la dispoziție, să ne înfățișeze un *Arghezi total*, care și-a împlinit destinul. În această privință, cum prioritatea biografului „nu e de a explica prin existența autorului opera, ci de a înțelege în ce măsură existența e implicată în operă” (Eugen Simion), este de domeniul evidenței să recunoaștem că intervențiile interpretative ale lui Ion Simuț retrasează vectorii unor posibile noi explorări ale *mimesis*-ului arghezi aflat categoric în conjuncție, *in extenso*, cu *praxis*-ul. O altă latură a examinării discursului critic al lui Ion Simuț este aceea a activării capabilității spiritului său istoric-literar de a ne obliga să percepem trecutul literar al lui Tudor Arghezi, în termenii lui T.S. Eliot, „nu ca trecut, ci ca prezent receptor”. Sunt destul de relevante condițiile în care operează metoda de investigație și resuscitare a operei poetice a lui Tudor Arghezi, magistral practică de Ion Simuț, văditul declin hermeneutic provocând o deschidere imanentă în demersul receptării estetice a operei argheziene. Fapt este că a pricepea și a percepe cercetătorului, identificat din plin, mai ales, în modul de reconstituire și ipostaziere a creației celei mai puternice personalități „din literatura română a secolului al XX-lea” (E. Simion), sporește, în chip explicit, interesul în pătrunderea sensurilor ascunse ale gândirii argheziene prinsă în chingile unor frici și stări „trăite opresiv” într-un regim abrutizant: „A! Blestemata pana mea/ Are ardei și apă tare-n ea./ De cum apă, hârtia e jilavă/ Și scoate lacrimi de otrăvă./ Vreau să mângâi și zgârâie și mușcă/ Slovele-aduc a iarbă ca de pușcă/ A vitriol și a țipirig/ De ce or scoate ele fum și frig/ Că, le vreau blânde și blajine [?]” (*Doamne*). În comentariul destinat acestui poem, Ion Simuț, formulează, preocupat să îi decripteze mesajul, „o interpretare a interpretărilor” (Matei Călinescu), împrejurare în care suntem informați că în varianta textului reproduc, „la pagina 70, în ediția de la Arad, *Anii tăcerii* (2010)”, sunt depistabile inadvertențe regretabile. O primă corectură este propusă în ceea ce privește definitivarea titlului poemului. Editorii Doina și Barbu T. Arghezi au preferat, ignorând manuscrisul, să așeze primul vers „în capătul textului”, lucru care îl contrariază justificat pe Ion Simuț. „O altă neclaritate – este de părere filologul – o furnizează poziția primelor două versuri”. Și asupra acestei situații el aduce lămuriri, reconstruind, după tehnica puzzle-ului, structura poemului transcris. Dovedind afinități de arheolog, Ion Simuț dă o explicație pertinentă și așezării semnului întrebării la sfârșitul poemului: „În manuscris nu există în final niciun semn de punctuație, dar e limpede că lipsește un semn de întrebare. (În niciun caz nu poate fi punct, ca în ediția de la Arad). Ultimul vers nu are rimă pereche și din această pricină poemul poate părea neterminat. Însă există și alte poeme din această perioadă care se termină la fel, cu un vers suspendat, în mod

voit fără rimă pereche. Această situație de versificație liberă, cu ultimul vers suspendat, are o dublă valoare: de a sugera o concluzie și de a pune în final un fel de «puncte-puncte» imaginare, ca sugestie de continuare a gândului de către cititor”. Am ținut să consemnăm „operația” la care Ion Simuț a supus poemul *Doamne* pentru a lăsa să se înțeleagă că în felul acesta s-a procedat, „acolo unde am considerat necesar că se impun explicații”, și cu alte manuscrise transcrise în cartea *Tudor Arghezi, Anii împotrivirii (1943-1953)*. Continuând acest tablou intertextual al „instanței” hermeneutice, se poate afirma că „exploratorul” Ion Simuț insistă, nu întâmplător, asemeni lui Șerban Cioculescu, pe „rectificări și precizări” apte să dezvăluie clar și logic anatomia trăirilor din unele dintre poemele cuprinse în volumul *Agatele negre* (publicate anterior în revistele „Linia dreaptă” și „Viața Socială” din anii 1904 și respectiv 1910) și *Icoane de lemn* (1929). Așadar, o bună parte din amănunțele livrate de analist au darul de a accentua, factologic, spectaculos istorism dezvoltat iminent în direcția comprehensiunii, proprii cugetării critice. Luând în discuție ipoteza referitoare la scrierea de către Arghezi a unei autobiografii, a istoricului literar Mirel Anghel, Ion Simuț pledează pentru acceptarea (chiar și speculativă a) intenționalității de a lămuri multe din enigmaticele stărnite de (totuși) laconicele confesii rătăcite prin „dosarele cu «literatură necunoscută» din arhivele Arghezi”, permițând să fie aduse „în perimetrul modernității un scriitor cu atâtea aspecte ale vieții și ale operei încă necunoscute”. Dar Ion Simuț consideră că nu întru totul investigațiile biografico-documentare al căror rezultate au fost grupate în studiul acestuia – *Viața lui Tudor Arghezi* (Editura ProUniversitaria, București, 2012), reflectă realitatea, deși pe alocuri ea este destul de tentantă. Exegetul, mergând pe firul acestui raționament, exemplifică excesul de zel al lui Mirel Anghel: „Viața lui Tudor Arghezi nu există cu adevărat. Ea este literatură, fantezie, plămuire. (...) Viața sa reală nu prezintă așa de mult interes, însă viața pe care și-a creat-o în imaginație este cea mai frumoasă dintre operele pe care poetul le-a scris. Niciun volum nu ar putea să o cuprindă”. Din cele arătate se inferă ideea, normală de altfel, că biograful este sceptic și că ar privilegia „într-un mod paradoxal ficțiunea autobiografică, invențiile (minciuna) scriitorului despre sine”. Dar deficitul de *argumente pro* îl orientează spre un verdict indubitabil: „Odată demistificată, biografia nu mai poate fi remistificată credibil. În sfârșit, Mirel Anghel este un biograf care se îndoiește de sine însuși, ca și de misiunea întreprinderii sale «științifice». (...) El simte că nu a reușit să însuflească creator suficientă viață noului său personaj, în care el însuși, biograful, nu crede îndeajuns pentru a-l face să capete independență”. Revelând o cunoaștere absolută a „mitului” creatorului „ascuns în deschidere” (Heidegger), Ion Simuț, prin exegeza sa aplicată, multiplică semnificația referințelor despre Tudor Arghezi, determinându-ne să admitem aserțiunea, postulatată în teoria

continuare în pag. 14

Comentarii critice

Nicolae Dina

Un istoric literar la pupitrul criticii literare

Tenacitatea și acribia documentării sunt două dintre calitățile unuia dintre cei mai perseverenți cercetători ai personalității și operei lui Marin Preda, **Stan V. Cristea**, cel care a reușit să întregască informațiile despre oamenii, instituțiile, locurile care au jucat un rol deosebit de important în drumul spre gloria literară al marelui scriitor. În acest scop, el și-a publicat roadele cercetării în câteva cuprinzătoare cărți, unele în câte două-trei ediții revăzute și adăugite: *Marin Preda. Repere bibliografice* (2012, 2017), *Marin Preda. Portret între oglinzi* (2015), *Marin Preda. Anii formării intelectuale: 1929-1948* (2016, 2019, 2022), *Marin Preda. Biobibliografie, vol. I-II* (2022), *Marin Preda. Răsfărângeri în actualitate. Cronici literare* (2023), „ultima piesă a «trilogiei»” dedicate în anul Centenarului nașterii scriitorului. Nu trebuie uitate nici volumele colective îngrijite de același tenace biograf al prozatorului: *Marin Preda. Confesiune și romanesco* (2015) și *Marin Preda. Omul și Opera, la Centenar* (2022).

Bineînțeles că cercetătorul vieții și operei lui Marin Preda nu putea scăpa din vedere cărțile care tratează același subiect, în acest fel explicându-se publicarea volumului *Marin Preda. Răsfărângeri în actualitate*, a cărei a doua ediție, revăzută și adăugită, cuprinzând acum, pe lângă textul de introducere, un număr de 18 cronici literare, a apărut în 2025, la Editura Aius din Craiova.

De ce acest volum, s-ar putea întreba cititorii. Ei bine, totul pornește de la „prețuirea marelui scriitor” care l-a mobilizat pe criticul literar în cercetările sale și, pominnd de la titlul volumului, comentariile relevă interesul acestuia pentru aspectele privind „personalitatea și opera lui Marin Preda” surprinse de autorii volumelor respective „cu precădere din perspectiva receptării lor în actualitate”, ordinea lor în volum fiind conformă cu „logica intrinsecă a unui discurs sumativ despre scriitor”.

Mai mult, volumul se înscrie în „strădaniile personale pentru mai buna cunoaștere și promovare a operei și personalității” lui Marin Preda, „ca evidentă afinitate electivă”, alături de Eminescu și Noica, „triada” aflată în centrul atenției acestui intelectual rasat și scriitor responsabil și pasionat de istoria și critica literară care este Stan V. Cristea. De asemenea, nu trebuie omis faptul că toate aceste cronici au reprezentat, de-a lungul timpului, reale „pandante” ce l-au menținut „în aria cercetării vieții și operei lui Marin Preda” și i-au asigurat „un tonus ridicat al interesului pentru marele scriitor”, după cum însuși afirmă în *Argument*, ca un semn de grațitudine pentru strădaniile confrăților săi care i-au stimulat preocuparea de a cunoaște și de a împărtăși cititorilor idei desprinse din „conținutul cărților comentate” și, bineînțeles, „ceea ce aduc nou în dezbaterile literare care-l privește pe scriitor”.

Așezat de la început sub semnul afirmației potrivit căreia „Marin Preda este, în literatura română postbelică, scriitorul al cărui destin literar de excepție este dublat de o conștiință pe măsură, ale cărei trăsături se definesc prin gravitate și responsabilitate”, un text, precedat de indicația „În loc de prefață” și purtând același titlu cu întregul volum, surprinde intenția autorului care, citând multe afirmații ale unor confrăți în sprijinul părerilor sale referitoare la „bipolaritatea” scriitorului, definește perspectivele din care trebuie văzute viața și opera scriitorului: „cea existențială (cum a fost viața lui în realitate) și cea reflexivă (cum s-a reflectat ea în propria operă)”.

Viața și opera lui Marin Preda sunt surprinse de Rodica Potoceanu Mășin în *Viața lui Marin Preda* (2014), în care autoarea prezintă aspectele biografice strâns legate de publicarea diverselor opere. Exegeța împarte întreaga viață și activitate în cinci etape, de la copilărie, până la activitatea ca director al Editurii Cartea Românească, volumul fiind remarcat prin „știința de a înlăunți secvențele revelatorii pentru destinul scriitorului, prin raportare la cărțile ce i-au pecetluit personalitatea cu o anume aură”.

O „biografie romântată”, concepută în mai multe secvențe aparținând lui Bogdan Răileanu (*Preda. Adevărul ca o pradă*, 2022), este cartea în care, pe lângă scene și personaje inventate, apar elemente reale ale biografiei, fiind menționate și creațiile fiecărei perioade.

Un grup de volume asupra cărora s-a aplecat criticul literar, aparținând lui Marin Ciobanu (*Marin Preda și ai săi*, 2014), Sorin Preda (*Moromeții. Ultimul capitol*, 2013), Dumitru Ion Dincă (*Imposibila întoarcere în „Poiana lui Iocan*, 2017), ne îndreaptă atenția spre relația omului și scriitorului cu „satul și oamenii lui [...] în legătură directă cu opera”, aceasta fiind „aidoma cu lumea copilăriei scriitorului, cu tradițiile care îi marchează repetitiv existența”, cu familia, vecinii, colegii de școală, invocați „din perspectiva poziției ocupate” în operă.

Viața omului Marin Preda este văzută și din perspectiva de „obiectiv” al urmării de către Securitate, despre care vorbește Ioana Diaconescu în volumul *Marin Preda. Un portret în arhivele Securității* (2015), în care îl prezintă pe scriitor obligat să parcurgă anumite etape din viața cu „incredibile hărțuiri”, înarmat cu „încrâncenarea pentru a de-și consolida opera și prestigiul literar” și cu țaria de a depăși orgoliile și intrigile mediului literar și de a învinge „influențele puterii”. O carte insolită pe care o comentează criticul este cea publicată de Mariana Sipoș, *Dosarul Marin Preda (viața și moartea unui*

scriitor în anchete, procese-verbale, arhive ale Securității, mărturii și foto-documente) (ediția a doua, 2017), care, deși apelează la întregul „arsenal” de mijloace indicat în titlu, descălcind itele „dosarului”, nu ajunge totuși să releve adevărul despre moartea scriitorului.

O biografie intelectuală a scriitorului apare și în *Timpul n-a mai avut răbdare: Marin Preda*, a cărei a doua ediție apare în anul Centenarului tot sub îngrijirea Academicianului Eugen Simion, o biografie „întărită prin pasaje din opera sa ficțională și din publicistică”, dar și printr-o serie de eseuri și evocări aparținând unor scriitori care l-au cunoscut bine pe autor și opera lui. Pentru Stan V. Cristea, „reeditarea acestei cărți este importantă”, fiindcă „reduce în atenție perspectiva din care a fost văzut Marin Preda” mai mult pe direcția estetică, spre diferență de cea actuală „articulată mai mult pe direcția moralității scriitorului”.

Marin Iancu, „unul dintre cei mai buni cunoscători ai operei lui Marin Preda”, este autorul a trei volume comentate de critic. Primul este *Marin Preda, el însuși. Reflecții, opinii literare, confesiuni și pilde morale*, ediția a doua (2019), în care sunt culese (cu o tenacitate și o acribie demne de admirat) din întreaga operă ficțională și nonficțională „maxime, cugetări, noțiuni, concepte, termeni literari” etc., grupate pe „chestiuni” (termen preferat de cronicar în locul unor inadecvați, precum „temă”, „prea restrâns”, „domeniu”, „prea larg”, cuprinzând „1718 termeni-vedetă”, aceștia fiind „însoțiți de o bibliografie a operei [...] și un indice tematic”, toate realizând un portret al unui „Marin Preda reflexiv și confesiv deopotrivă”, adică unul care „se dezvăluie prin sinceritatea spiritului său”. O altă lucrare, *Lumea personajelor lui Marin Preda* (2023), surprinde prin faptul că Marin Iancu „pune sub lupă personajele [...], privește imparțial, dar atent la amănunte, detalii, contexte, relații, semnificații”, descoperind că, prin diversitatea lor, acestea formează „o lume insolită, complexă și fabuloasă”, meritul lui Marin Preda fiind acela că a reușit „să întemeieze un univers inconfundabil în ansamblul literaturii române”. O lucrare recentă a lui Marin Iancu, *Marin Preda. Împlinirea în echilibru și totalitate* (2025), stărnește interesul prin aceea că „exegețul explică semnificațiile cărților lui Marin Preda [...] prin apelul la personaje”, că cele două dimensiuni fundamentale ale operei prediste – echilibrul și totalitatea – apar fie separat, fie dublându-se, „deși întreprinderea dintre ele de-a lungul întregii opere nu poate fi exclusă”.

Și Lorena Teodora Radu este preocupată de *Personajele lui Marin Preda între istorie și ficțiunea istoriei* (2018) în care, plecând de la tema relației individului cu istoria (prezentă în întreaga operă), se ocupă de „evidențierea dramei culpabilității provocate de confruntarea cu istoria”. Autoarea relevă și *Fețele erosului*, analizând „acel tip cu totul aparte de feminitate din romanele prediste, prin raportare la istorie”, constatând că lumea personajului feminin este complementară și indisolubilă de cea a masculinului”. O altă carte, publicată de Violeta Bobocea, analizează *Seninătatea personajelor lui Marin Preda* (2021).

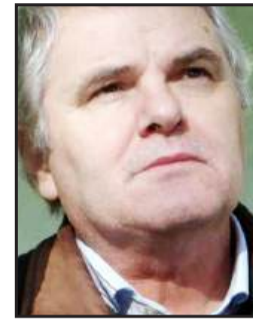
Se știe că în majoritatea operelor prediste există ipostaze ale eroticului și că scriitorul este „un portretist magistral” al personajelor feminine, multe dintre ele căpătând trăsături ale femeilor iubite de Marin Preda. Acest „mit al iubirii” este concretizat în volume semnate de Eugen Simion (*Marin Preda. Portretul scriitorului îndrăgostit*, ediția a treia, 2019) și Mihaela Albu (*Întâlniri cu Aurora*, 2021), în care ni se relevă un tânăr romantic, un îndrăgostit care își mărturisește sentimentele în stil eminescian, iubitul și soțul văzut din perspectiva celei ce i-a împărtășit trăirile. Talentul de portretist al personajelor feminine este remarcat și de către Const. Miu în volumul *Tipologia feminină în proza lui Marin Preda* (2023) în care evidențiază faptul că prozatorul este preocupat de felul în care personajele „reacționează în raport de parteneri și de lumea din care fac parte”, relevându-le astfel trăsăturile de caracter.

O perspectivă interesantă aduce Ovidiu Marcu, în volumul *De la metaforele obsedante la construcția mitului personal în scrierile lui Marin Preda* (2022), aplicând în analiză la arsenalul psihocriticii, așa cum a fost teoretizată de Charles Mauron.

Remarcând interesul Anei Dobre pentru opera lui Marin Preda, în această ediție a cărții sale Stan V. Cristea se ocupă de un volum recent al acesteia, *Marin Preda scriitorul și timpul nerăbdător* (2024), în care autoarea „relevă, cu precădere, destinul scriitorului, complexitatea și arhitectura operei sale [...], estetica operei și contextualizarea ei [...], comprehensivitatea fiind esențială”.

Așadar, în reeditarea cărții sale în care include cronicile referitoare la personalitatea și opera lui Marin Preda văzute în scrierile confrăților săi, Stan V. Cristea a plecat de la ideea că acesta, ca un adevărat clasic al literaturii române contemporane, și opera sa, de o complexitate incontestabilă, „singulară” în literatura noastră prin „sistemul de valori etice și [...] o morală ce integrează libertatea spiritului și respectul valorilor fundamentale, pornind de la perspectiva tradițională, circumscrisă contextului civilizației contemporane” încă mai pot stârni interesul cititorilor, volumele comentate reprezentând un punct de plecare în acest sens. Cartea lui Stan V. Cristea este deopotrivă și „un semn de reînnoit omagiu pentru Marin Preda”.

Gânduri de scriitor

Stefan Mitroi

Doi oameni fericiți

Nu avea nimeni o astfel de putere, cu excepția lui, care nu făcea altceva decât să se uite la tine și, dacă tu erai în mers, să începi să te micșorezi, căpătând dimensiunile la care te vedea el de la distanță. Cu cât te îndepărta mai mult, cu atât devenea mai mic. Nu înțelegeai de ce casele pe lângă care treceai se făceau tot mai mari. Și nu numai ele. Gardurile, fântânile, păsările, copacii, picăturile de ploaie, oamenii. Ziceai bună ziua și aceștia dădeau să răspundă, însă nu aveau cui. Le venea până la oul piciorului. Tremurai de spaimă ca nu cumva vreunul dintre ei să te calce din greșeală. Trebuia să-ți faci palmele pâlnie și să strigi, fiindcă și se micșora și vocea. Nu puteai fi auzit dacă nu strigai cât puteai tu de tare.

Ziceai bună ziua mai întâi, apoi cum te cheamă, ca să știe omul cu care vorbeai cui îi venise rândul s-o pătească, deoarece o pățiseră cu toții. Nu scăpase unul nemicșorat.

Câinilor și altor vietăți nu li se întâmpla nimic, rămăneau la fel, deși privirea celui ce micșora cu puterea ochilor oamenii se abătea și asupra acestora.

Ca să crești înapoi, așa cum fuseși mai înainte, era musai să vină el și să te privească de aproape. El zicea că nu vrea. Nu să vină, căci venea ori de câte ori era chemat, ci să-ți împuțineze pe cei la care se uita. Nu ținea de voința lui asta. Ba el chiar își dorea să scape de puterea pe care o aveau ochii săi, dar nu putea. Altfel spus, n-avea nicio putere asupra puterii lor neobișnuite. Tot ce putea să facă era să stea cu ochii închiși când trecea vreun om pe lângă el.

Bă, închide ochii, îl auzai pe câte unul strigându-i, când îl vedea venind pe drum. Înainte de a fi el însuși văzut. Era de ajuns o singură privire a celui la care striga ca să bage de seamă că s-a împuținat brusc. Uneori, atât de mult încât încăpea cu ușurință într-o picătură de ploaie. Era, ce-i drept, destul de frumos înăuntrul ei. Te uitai prin pereții subțiri a acesteia ca prin sticlă. Dar cum toate cele din jur era de zeci sau chiar de sute de ori mai mari decât tine, nu vedeai decât o mică parte din ele. Crâmpie de case! Crâmpie de copaci! Crâmpie de fulgere! Crâmpie de oameni! Doar bezna o vedeai întreagă, dacă aveai nenorocul ca picătura să nu se spargă înainte de a intra cu tine cu tot în pământ. În situația asta, rămăneai pentru totdeauna acolo. Fuseseră trei sau patru astfel de cazuri. Și ar mai fi urmat și altele dacă...

Dacă într-o zi, unul dintre oamenii cărora le era frică să iasă atunci când începea să plouă din casă, nu și-ar fi luat inima în dinți și, tocmai când se pusese ploaia, văzându-l în stradă pe cel de care se temeau cu toții, s-a apropiat de el pe la spate cu un fier înșoșit în mâini.

I-a ars doar unul dintre ochi, dându-i chiorului, pentru că asta devenise între timp, posibilitatea de a-l privi pentru o secundă cu ochiul celălalt, apucând să vadă, înainte de a orbi cu totul, o jumătate de om care flutura cu singura mână pa care o avea deasupra jumătății sale de cap un vătrai încins în foc. După care jumătatea aia de om a rupt-o la fugă pe mijlocul drumului. Fugea de rupea pământul, deși avea numai un singur picior. Așa a și rămas de atunci, fiindcă cel de care fugea nu mai putea, pierzându-și vederea, să-l mai facă la loc. Acesta urla departe, în urmă, de durere. Nu-l bucurase însă niciodată o durere atât de mult! Scăpase în fine de puterea aceea nenorocită.

De unde or fi aflat însă străinii de toate acestea, nu știa nimeni să spună. Veneau de peste tot în târgușorul nostru prăfuit, ca să vadă cu ochii lor cum un orb duce, de dimineața până seara, în spinare o jumătate de om, răspunzându-le celor ce-l întrebau că asta îi face, și pe el, și pe celălalt, fericiți.

Cronică literară

Ella Leynard

Zburătoare și Zburător

Citind volumul *Zburătoare cu Zburător. O mașină pentru zburat*, pilotată de Horia Gârbea, Editura Neuma, 2025, crezi că ai înțeles unde vrea să ajungă, apoi ești convins, când brusc virează și înțelegi că va ajunge în cu totul altă parte, brusc devii foarte curios și sfârșești de fiecare dată extrem de surprins. Te uluiește de fiecare dată, știe că te va ului, știe că vei fi surprins și că vei dori apoi să fii uluit. Și te vei lăsa surprins. Mereu plăcut. Știe și asta. Din spatele textului Poetul zâmbește spre text. Își zâmbește, îți zâmbește. Știe că nu îl vezi. Îl bănuiești. Îl este permanentă, bine conturată prezența.

Un citat din *Coriolanus* IV.7 de W. Shakespeare deschide cartea de poezie. „So our virtues/ Lie in the interpretation of the time: (...) One fire drives out one fire; one nail, one nail.”

Arhitectura volumului este conturată de trei capitole, *insula fericiților*, *moara*, *mașinăria*.

Cititorul este avertizat încă de la începutul volumului, dezvățul de poezie și de viață, sporadic, poate fi încercat, dar imposibil de realizat: „am început/ să mă dezvăț de poezie/ și e un lucru/ îngrozitor mă dor toate/ când scriam simțeam durerile/ dar îmi mai și treceau/ acum s-a terminat// notează domnișoară asistentă/ arsuri la stomac/ creier de pîslă/ un miros de fluturi striviți/ în adîncul nasului/ și tot străfundul vederii/ în dungii late verticale/ albastre și roz/ auzul pauză/ pulsul inexistent// dezvățul are și învăț/ dar vine mai greu/ ca atunci/ cînd te apuci din nou de băut// nu credeam să învăț/ a mă dezvăța vreodată/ e ca sărutul de despărțire/ dat de un înger într-o gară pustie// nu cred că voi mai învăța/ vreodată sunetul rece/ al roților de moară/ care

mă striveau atât de precis.” (*dezvățul*)

Poetul ia distanță de realitate cu durerile ei, cu tragedia pe care o pune pe om. Tragică este condiția omului pe acest pământ. Poetul hotărăște să nu adauge tragediei. O tratează ca pe un fapt al cotidianului. Nu se încântă, nu prea are de ce, dar nici nu se frământă să ia distanță, ci pur și simplu ia. La ce bun o amărăală pusă pe alta și tot așa? Mai bună-i distanța cu luciditatea cuprinzătoare în ea. Singura posesiune e o mică suprafață de pământ, „dar niciun un petec din el/ nu e numai al meu/ în afară de/ suprafața standard de înțumare/ 2,60 pe 1,30 metri/ o dar este mai mult/ decît am nevoie”. (*posesiuni*)

Pe *insula fericiților* în „bucuria perfecțiunii/ (...) / nu e nimic să îți tulbure pacea/ nici măcar un țîțar”. În *cenușa tăcerii* se aude „cîntecul îngînat” care „alungă moartea/ aruncă în ea/ cu pietricele mici/ colțuroase cărămizii// și atunci unde e viața?/ sub apele/ care curg vioaie?/ în lutul din care/ se pot întruchipa/ animale imaginare/ în copacii firavi?// n-o să afli/ mergi mai departe/ pe firul apei/ și sperii păsările/ ele cîntă strident/ ca niște bocitoare/ bine plătite/ care s-au hotărât/ să-și merite banii”.

Zburătoarea va înfrunta tornade, în călătoria ei prin timp va întâlni căruța cu ciumați care se îndreaptă spre iad, „când soseau în iad cu sacii lor negri din plastic ciumații rîdeau ca la un spectacol fantastic se înghionteau mai să cadă pe spate de unde venirați băi frate mirosiți a tub de cauciuc și-a clistire luați o țuică să vă reveniți în simțire trece căruța cu morții și nimeni nu vede prea bine dacă se duce sau dacă vine” (*căruța*).

Trecerii nu i se poate pune stavilă, „și ziua asta tristă va fi decupată din calendar cu o

forfecuță atât de aurie că stelele vor păli la simpla ei strălucire”. (*forfecuța*)

Acceași lucidă detașare, permanent însoțitoare și salvatoare în același timp apare în poezia *dărămături*, „îmi place să construiesc sau măcar să văd înălțîndu-se construcții pe care sigur unelte din viitor le vor rupe și măcina asta mi se pare dă vieții un sens știu că un clonț de iguanodon mușcă și din mine rămîn cu etaje tot mai puține și înțeleg tot mai bine acesta e mersul vieții și mă liniștește felul în care fac parte din ea”.

Cărma Zburătoarei este *moara*. Toți o aud, nimeni n-o vede. Pe toți îi sicăie, nimeni nu-i poate veni de hac. „lucrează pe-ascuns de aia lucrează noaptea să nu-i poți vedea și făina i-o dau pe toată lui ăla că acum îmi scapă dar sigur ai auzit de el/și într-o noapte m-am înfilnit cu ăla că acum îmi scapă dar îl știu dumneata scriitorul ăla e și la ziar și mă întrebă ce faci nu fac bine nu pot să dorm nici să știu e o moară pe-aici huruie neferecată ai dreptate e a lui ăla care îmi scapă și tu unde mergi chiar acolo merg la moară mă duc e pe strada aia care îmi scapă știi e pe riul ăla care îmi scapă dar unde sînt sacii tăi dacă mergi la moară unde sînt sacii stai că firma asta care îmi scapă nu macină de-astea cum le zice că-mi scapă cerealele așa cerealele ea macină timpul macină viața macină gînduri de ce crezi că huruie zi și noapte și te duci să îți macini viața nicidecum dar a zis ăla acum îmi scapă că de luna asta de la întîi o să macine și cuvinte dumneata ce mai scrii”.

„Îngerul de culoarea luminii” ocrotește lacrimile Poetului, „nu mă mai apăra/ îi strig îngerului/ te rog nu mă mai apăra/ nu mai pot îndura/ atîtea atacuri și defensive/ atîtea încordări și loviri/ mai bine ia lacrimile mele/

și udă cu ele o floare/ dar tu plîngi atît de ușor/ mi-a răspuns îngerul/ unde să găsesc eu/ atîtea flori de udat”. (*exces*)

Cine altcineva decît Poetul înlăcrimat ar fi putut visa o mașină de urzit vise? „Eu am vrut în tot ce-am lucrat./ Să fac o mașină pentru visat./ Să intri în ea și-orice lucru dorești/ Să-ți apară în vis, să-l privești./ Următorul pas e, vezi bine./ Să ai ce visezi lângă tine./ Să nu mai fie doar vis./ Și să-l păstrezi, cum ți-am zis.” (*Mașinăria*)

Sunt aripi de furnică zburătoare și nu sunt. E un bondar și nu e. E un submarin între aripi marine și nu e. Este o invenție proiectată pentru a se zbura cu ea. Cine sunt călătorii? Poeții? Pot fi și poeți fericiți? Și atunci cine? Cititorii. Ei, dacă urcă în mașinăria fistichie aud în ea o moară de măcinat cuvinte. Poetul visează cuvinte. Moara timpului macină tot.

„Deci mașina pentru zburat nu e de metal, nu e de ciocolată./ E visul Poeziei. Prin moara timpului, doar ea trece nevătămată./ Dragi visători, călătorim fără bilete astăzi. Pofțiți la bord! Cu aceeași neatînsă duioșie, Domnul veghează deasupra tuturor.”

Evelyne Croitoru

Ioan Es. Pop. Constantele culturii

Într-o lume sufocată de o actualitate trecătoare, în toiul permanentei agitații, există încă interes pentru ieșirea din cotidian și pentru pătrunderea în fondul stabil și continuu al vieții, în cultură, în constanțele ei. Ana Dobre se încapățânează să scoată la lumină valoarea, frumusețea scrisului contemporan și pentru aceasta petrece ore, zile, săptămâni, luni, citind opera, cercetând până în cele mai mici amănunte, cu răbdare și metodă. Din fericire, îi este recunoscut efortul: Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala de Critică, Eseistică și Istorie Literară, București (2024) și titlul de Cetățean de Onoare al Municipiului Alexandria (2024) sunt două exemple.

Drumul destinului unui creator se deschide și se consolidează cu ajutorul nemijlocit al criticului. El este cel care desfăce „nodurile existenței” devenite „semne”, el este cel care parcurge și evaluează opera, cel care o exprimă pe înțelesul tuturor. Este important să cunoști opera, să poți interpreta toate informațiile, documentele în spirit critic, acestea având un rol esențial în susținerea și promovarea textelor literare. Criticul ajută la aprofundarea sensurilor și la evidențierea nuanțelor, oferă aspecte inedite; cititorul are ocazia de a interacționa atât cu opera cât și cu reflectarea ei critică, opera critică devenind, ea însăși, un teritoriu al creativității, al frumosului.

Criticul literar Ana Dobre s-a pronunțat în masivul volum *Ioan Es. Pop: Captiv în paradisul infernului* (Editura Vinea, 2025) asupra bogăției afectiv-ideatice a operei, asupra imaginii celei mai importante, cea esențială a poetului „aceea dedusă din operă”. Ana Dobre cercetează și analizează universul poetic al lui Ioan Es. Pop și o face cu empatie și cu o dreaptă judecată, considerând întreaga

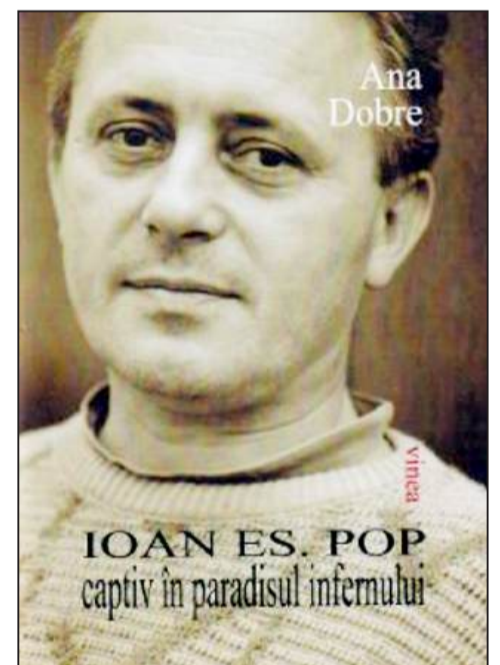
operă a poetului o formă de supraviețuire și de reconstrucție/recuperare a sinelui – o formă de vindecare. Tensiunea dintre trauma existențială și pătrunzătoarea înțelegere a sufletului omenesc – prezentă în poemele lui Ioan Es. Pop – sunt prilej pentru critic să parcurgă mental „drumul” propriei generații, reflectându-l atât în opera poetului cât și în cel al propriei receptări – rod al cărților citite, al amintirilor și al emoțiilor trăite. Modul în care Ioan Es. Pop „s-a integrat în durată, trăind fiecare clipă cu intensitatea maximă a flăcării care arde constant la temperatura miraculoasă a inspirației îl revelează ca fiind un mare poet, cu o dramatică, singulară, conștiință a scrisului – dar/har și blestem.”

Universul poetului, văzut pe fundalul istoriei și în poezie este, în viziunea criticului „paradisul infernului” - o lume în care suferința și frumusețea coexistă, sunt reconstruite în poeme de o dureroasă acuitate, tensiunea dintre cele două oferind substanța lirică unică. Ana Dobre descifrează, compară și interpretează pas cu pas opera poetului. Porneste de la explozia lirică a *Ieșirii fără ieșire* - simbol al captivității într-un destin dinainte hotărât – cu poeme încărcate de tensiune, cu un timp care se „închide în cercuri”, strângându-l, blocându-i evoluția. Criticul analizează registrul tematic și stilistic – mai extins – în volumele care urmează *Ieșirii*, evaluează modul în care Ioan Es. Pop abordează liric solitudinea, supraviețuirea în spațiile urbane dezolante – *Pantelimon 113*, *Unelte de dormit*, *Arta friicii*... Ana Dobre consideră acum poemele drept spațiu afectiv valoros – memoria joacă un rol important, metafora alienării este redată prin suferința fizică și exprimată în vers abrupt. „Acomodarea în moarte” este

definiția pe care criticul o propune pentru volumul *Un somn pe scaunul electric* – carte în care obsesiile și angoasele poetului au fost transpuse într-o „dinamică a sufletului”, frica de moarte fiind învinsă prin rațiune.

Rezistența intelectuală și morală este reflectată în întreaga operă a poetului, tensiunea creată între dorința de libertate în expresia literară și constrângerile regimului politic fiind exprimate în poeme cu o rară forță expresivă. Sintetizând experiența social-istorică și culturală – tragică – a autorului, Ana Dobre surprinde accentele etice, cele care se constituie într-un veritabil vector de educație morală, surprinde, de asemenea accentele stilistice, cele care contribuie la conturarea unei conștiințe estetice, implicit la valorificarea limbii literare. Criticul propune, și prin această carte, o nouă perspectivă de cunoaștere a filosofiei de viață și creație a unui autor, o reflectare a unei experiențe umane într-un context social, o temă de studiat și de valorificat de către generațiile viitoare.

Ana Dobre oferă cititorului o evaluare a perspectivei culturale prin descifrarea limbajului poetic și prin reflectarea schimbărilor sociale, cu explicarea expresivității lor simbolice - cele care definesc sintetic universul poetului Ioan Es. Pop. Mobilizarea conștiințelor prin poezie este o formă de solidaritate morală și civică, iar din această perspectivă poezia lui Ioan Es. Pop poate fi considerată un instrument mobilizator de regăsire și consolidare a valorilor comune. Ana Dobre propune posibile punți simbolice între creația lui Ioan Es. Pop și anumite stări afective și emoționale actuale, considerându-le elemente de coeziune culturală, de experimentare estetică,

dar și de definire a societății contemporane. Talentul, inteligența creatoare și emoția mobilizează atât conștiința poetului cât și pe cea a criticului literar, ei contribuind astfel împreună la transmiterea acestor valori culturale.

Un rol semnificativ în dezvoltarea capacității de înțelegere, de asimilare a operei oricărui poet îl are, cu siguranță gândirea, analiza criticului literar; ea oferă impulsul spre lectură, oferă chei de analiză, provoacă interpretarea textului, supunând creativitatea rigorii critice, oferind șansa confruntării opiniilor personale referitoare la operă cu cele ale criticului și dezvoltând astfel creativitatea cititorului. Preciez complexitatea interpretării deschise realizată în această monografie, ea favorizează înțelegerea structurilor, a sensurilor și a expresivității operei poetice și lasă loc interpretărilor viitoare. A pune împreună opera literară a poetului Ioan Es. Pop și gândirea critică a Anei Dobre este, fără îndoială, o reușită; cititorul este invitat să reflecteze asupra acestui nou proces de creativitate și evaluare argumentativă. Experimentarea acestui univers este, cu siguranță, o frumoasă aventură culturală și un motiv de mândrie pentru orașul care a adoptat-o, Alexandria.

Profil liric

Noni-Emil Iordache

white

black swan
black swan
dulce
aprigă
și-(un somn)
tu mi-ai spus să iau cu mine
învoirea care-mi vine

black swan
black swan
pe un zid de apărare
torci tristeți cu nepăsare
și-mpotriva tuturor
lași iubirea ajutor

ajutor! – ne strigă teama
nu-i momentul! – urlă mama
și ne scapără urgia
când iubirea-i alergă

black swan, black swan
arma mea este fason

copilul de la marginea lumii

cu o trompetă de plastic și o foame sfântă
un copil la marginea lumii
striga către cer: *hei! e cineva acolo?*

niciun răspuns
doar vântul care îi ridică jucăria
și o pisică moartă care clipea din greșeală

copilul nu s-a oprit
a început să construiască altare din noroi
să cânte psalmi inventați
în care Dumnezeu era un modelino
cu aripi de hârtie

o bătrână l-a întrebat: *de ce continui?*

– *dacă încetez înseamnă că am fost mințit.*

și a tot continuat
cu vocea tot mai suuuuuubțireeeee
până când lumea întreagă a început
să se incline în el

dulcea spaimă a lucrurilor

în camera din splaiul unirii unde a tăcut canarul
am pus o linguriță de miere pe clanță
ca să învețe ușa cum e să treacă în neființă

mama zicea că trebuie să închid ochii
când moare un lucru
altfel se întoarce și mă trage de păr noaptea

dar cine s-o asculte?
priveam direct prin pielea patului
cum fiecare cui avea o rană în jur
și pilota
acel animal bătrân
respira pe sub călcâie

în dreapta
pe noptieră
stătea leșinată o sticlă goală
în care am prins prima noapte fără tine

fotoliul gema de-atâta rugă
(nu se mai așezase nimeni în el de când ai plecat)
țesătura lui începuse să moară în formă de trup

am întors tablourile cu fața la perete
ca să nu vadă cum îmi curg ochii

în acvariu
peștele schiop
se izbea de geam ca și cum voia să iasă din mine

mama zicea să nu vorbesc lucrurilor
că iau din mine o cameră cu o ușă mai mare
decât cea în care a tăcut canarul
că fiecare zi va deveni o trusă cu scule
însă eu nu voi putea repara nimic
ci voi desface
rugină cu rugină
șurub cu șurub
vecina din blocul 10 (apt. 45) care mi-a vândut un pont:
Noapte bună, pui iubit!

de-ale gurii

Doamne
dacă ești acolo
dă-mi o țigară
nu de alta
dar am obosit să ard singur

îți spun direct
fără tămâie
că lumea asta arată ca un șantier părăsit

Doamne
dacă ai timp
verifică-ți easybox-ul că
ți-au intrat prea multe comenzi neonorate

și nu mai trimite îngeri
ei sunt buni doar la muzică
dar când e vorba de plătit întreținerea
nu-și bagă aripile nicăieri

Doamne
nu-ți cer să repari nimic
doar să te așezi o clipă pe scaunul meu rupt
să bei din berea mea caldă
și să vezi cum e să trăiești printre reclamele
care urlă mai tare decât profetii

și dacă te-apucă mila
nu pentru mine
ci pentru femeia
care mă iubește ca pe un continent scufundat
lasă-i în palmă o fărâmă de stea
să știe că lumina încă nu s-a terminat

când eram mai mic

când eram mic mi-am dat jos fața
și am lăsat-o la soare să se coacă

când mi-au crescut dinții
i-am ascuns în pâine

când eram mic mersul meu era ca un acordeon
făcut în subteran
ficatul era tiesit cu calendare
în splină
un hoț de jucării își săpa groapa în care
să își pună jucăriile la joacă

în claviculă am păstrat ultimele cuvinte
ale unui băiat înecat în laptele praf din frigider
în buric
mi-au înodat panglica unei spânzurători
pe care au dansat 72 de jucării
pe care nu le-am avut
dar pe care le-a furat un paznic de mină

mi-au scos inima și au pus în loc o carte
căci cine nu e gata îl ia moșu' cu lopata

într-un plămân păstram aerul dintr-un tunel
unde mama și-a uitat respirația

am trăit într-un apartament unde fiecare perete
era o replică a unei decizii ratate
frigiderul plângea din cauza poeziilor de consum
recamierul vorbea dialectul post-traumatic
iar oglinda
dumnezeule oglinda!
refuza să reflecte

învățătoarea îmi zicea că nu am voie să visez
că trebuie să iubesc tabla
să iubesc linia dreaptă
indicatorul care zăcea nerăbdător pe catedră
pentru Popescu
pentru Toporișcă frișcă și alții

când eram mic carnea mea era un microfilm
am fost un copil născut cu gânduri de bătrân
purtam bocanci de plumb
și îmi rugam jucăriile să nu crească

acum sunt adult
și ca un microfilm în mine
e un copil
care scrie poezii cu fața încă pusă la soare

iertare

mi-au spus că mama a avut nisip pentru lapte
că ai mei m-au construit
zid cu zid
că toate cărămizile prefăcute în bucăți
din pielea mea
l-au salvat pe acest băjețel
cu diferitele sale laturi

mi-au spus că mama l-a ajutat pe Dumnezeu
să-mperecheze secundele
l-a invitat în casă să se spele
să se odihnească și apoi să-și vadă de drum
mi-au spus că mama s-a izbit de timp

cumva mult timp în prea puțin spațiu
mi-au spus că plecasem/ dar m-am întors
să pun la încălzit destinul
să-l fac praștie
nu
mai bine să-l fac arc
scufundat în muțenie
să-l curăț de tristețea din frunze
de bolți întregi de ochi grei care atârnă
până la stihie

mi-au spus că mama cu chipul așezat
în palme
a plâns la masa din bucătărie
când a citit această poezie

imperfect

dacă nu suntem cum scrie în biblie
unde ne-am petrecut ultimii 35 de ani?

o să-mi calc o cămașă drăguță
o să-ți calc și ție viața
o să-ți pieptăn părul
măcar o dată în viață
o să fiu aici să te schimb
să te gădesc pe vârful degetelor
sub barba care se uită mai atent
la bărbie
încercând să își dea seama ce
guri aterizează peste picioare

o să cânt roșu alb de-a-ndoaselea
o să mă schimb
o să închid gura mai mult
cu răurile pământului care
sterilizează inimile
amoureux scufundat în supraviețuire
scrisoare în spațiul dintre noi
tot mai mult ispitit de simpatie
și eros căzut
căzut de parcă lungul nasului
l-ar desprinde de fotografie

hai, e ok să mă mărturisești!

în cele din urmă creștem sangvin

hai, e ok să mă mărturisești!

purta haine deschise la culoare
dintr-un material simplu
care ne face să strângem
aerul de gât
ne purtăm unul altuia pielea
mănușile
pieptul năucit de palpitații

gură de aer la mai puțin ca perfect
de la capăt să uiți de tot și de toate
cine ești?

eu am rămas să fiu pacient alb cu gri

septembrie
iulie
mai
august
o zi
un an
de o săptămână
de mai bine de nouă ore
un brad
cu osărdie
treptat
o pasiune pură
pentru toate familiile fericite
prin asta să fie mai puțin nebuni
și vârste o dată pentru totdeauna

prin mine să mă aplec să dau de tine
să te vad din alte (j)unghiuri

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

i'm perfect dă imperfect

Critică literară

Nicoleta Milea

Oglinzile toate în poet se deschid

Cine l-a întâlnit pe Gheorghe Pârja neîndoielnic a făcut cunoștință cu obârșia și erudiția maramureșeanului, echilibrat ziditor al canonului scris, pentru care s-a pregătit, în egală măsură, din viață și din cărți. Inimitabilul său stil pune în lumină fraza scăpărătoare a omului/publicistului/poetului și animatorului cultural de o inconfundabilă atitudine. Sub penița lui vibrează cuvântul în care se răsfrânge întotdeauna înțelepciunea gravă, superior reculeasă în stări tonice, echivalente de altitudine a sentimentelor trăite, a lumii reale și totodată magice pe care o cuprinde.

Consecința trăirii în cuvânt - pentru a descoperi universul operei cu toate ipostazele definitorii, proiectate ca o (re)descoperire a unei lumi cu meditația ei, cu orizontul care-i traduce dimensiunile și înălțimea gândirii, cu climatul și modelele sale populare sau livrești, cu atitudinile și cu anume concepții văzute în diversele-i metamorfozări - ne dezvăluie un rafinat creator în definierea unui *topos* pe care-l trăiește și-l încorporează propriei sale existențe pentru totdeauna.

Acesta este Gheorghe Pârja - poet, publicist, animator cultural de o inestimabilă valoare, născut la 27 aprilie (în acte: 2 mai) 1950 în Desești, Maramureș. Absolvent al Liceului Pedagogic Sighetu Marmatei (1970) și al Facultății de Ziaristică București (1978). A desfășurat o bogată activitate publicistică și literară. Redactor-șef al ziarului *Graiul Maramureșului* Baia Mare, serie nouă, Redactor - șef al revistei Nord Literar (din 2018). Membru al Uniunii Scriitorilor din România (1999), vicepreședinte al Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România (2004). Președinte al Reprezentantei Maramureș a Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Cluj. Vicepreședinte al Convenției literare internaționale de la Lviv - Ucraina (2010).

Debutul literar a fost girat de prozatorul Alexandru Ivasiuc, în revista *Lucașfărul* (1968). Editorial, a debutat în volumul colectiv *Caietul debutanților* (Editura Albatros, București, 1977).

A publicat volumele: *În numele tatălui* - versuri (1996); *Sub podul lui Apollodor. Dialoguri cu Adam Puslojic despre Nichita Stănescu și alți poeți din lume* (1998); *Dialoguri în Centrul Europei* (vol I, 2000; vol. II, 2003); *Cartea din Valea Mătrăgunii* - versuri (2000); *Portret de grup cu Laurențiu Ulici* - evocări, amintiri - în colaborare cu Echim Vancea și Irina Petraș (2003); *Umbra noastră, cuvântul* - Serile de Poezie „Nichita Stănescu” de la Desești 1978-2003, în colaborare cu Echim Vancea (2003); *Poemele Ieronimei* (2003); *Preludiu solodkovo haosi/ Preludiu la dulcele haos* - versuri, limba ucraineană, trad. Ștefan Teaciu (2004); *Singurătate sonoră* - versuri, antologie de autor (2005); *Dialoguri cu ferestre spre Nord* - interviuri (2005); *Poeme din vremea lui Adam* - versuri (2007); *Călătoria îngerului prin Nord* - poeme (2008); *Vânzarea umbrei/ Arnyekvasar* - versuri, antologie româno-maghiară (2011); *Livada cu prieteni și alte împrejurimi* - eseuri (2011); *Lacrima Sfinxului* - versuri (2014); *Ochii Basarabiei* (2018); *Oglinzile Nordului* (2019); *Seniorul lemnului* (2019); *Scrierea cerului* (2020); *Cuvintele Nordului* (2021).

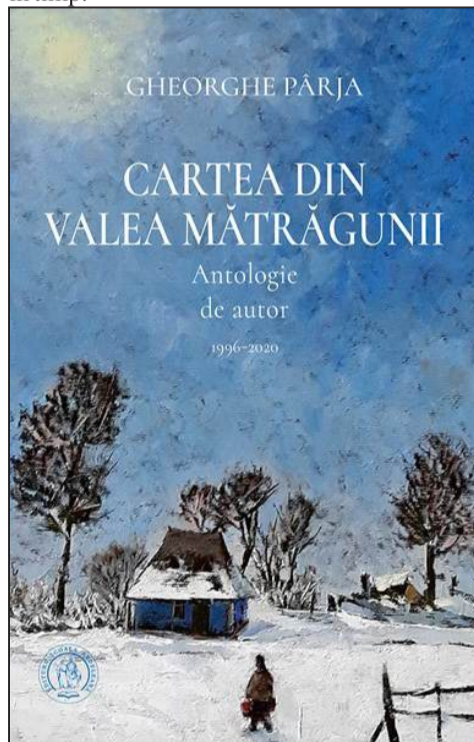
Este inclus în culegeri și antologii de poezie: *Un sfert de veac de poezie*, de Vasile Muste (1998); *Antologia poezilor ardeleni contemporani*, de Eugen Nistor și Iulian Boldea (2004); *Antologia sucasnoji rumuns koji poeziji/ Antologia poeziei românești contemporane*, antologie și traduceri în limba ucraineană de Ștefan Teaciu, 2 vol. (2005); Inclus în volumul *Punte între sentimente* - Antologie de poezie irakiano-română (2012) și în volumul *Confluente poetice* - Antologie kuweitiano-română (2013).

I-au fost traduse poeme în limbile sârbă, ucraineană, engleză, arabă, maghiară și belarusă. A fost distins cu premii naționale și internaționale pentru poezie și publicistică. Personalitatea sa marcantă a pus numele Desești-ului pe harta culturii și a literaturii atât prin propria-i devenire, decisiv marcată de întâlnirea cu poetul Nichita Stănescu, cât și de serile de poezie, începând din 1979 „celebrele de acum *Seri de la Desești* la care,

preț de două decenii, de la Nichita Stănescu la Matei Vișniec, de la Marin Sorescu la Ciprian Popescu, de la Ana Blandiana la Angela Marinescu, de la Adrian Păunescu la Lucian Vasiliu, de la Ion Horea la Ioan Es. Pop - mai toată floarea poeziei contemporane s-a pregătit” (Laurențiu Ulici, *Cuvinte de întâmpinare pe cartea de debut*, în vol. *În numele tatălui*, 1996).

Este evident, când spunem Gheorghe Pârja, rostim implicit „Festivalul de Poezie de la Sighet” și „Serile de Poezie de la Desești”, evenimente devenite puncte de referință pentru poezia contemporană. Mărturie ce poartă peste timp amintirea poetului *Necuvintelor* este și Muzeul Memorial de la Desești, în memoria lui Nichita Stănescu. Să nu uităm că a condus și Cenaclul „Alexandru Ivasiuc” din Sighet.

Despre cărțile sale au scris personalități de seamă ale criticii literare românești, care i-au recunoscut și apreciat înzestrarea cu o mare putere intuitivă a lucrurilor, vibrația armonică încordată și vigoarea rostirii, capabile să familiarizeze cititorul cu sensul întregului în timp.

O carte memorabilă, pe care cu siguranță Istoria Poeziei Române Contemporane a înscris-o printre izbânzile incontestabile ale genului, este volumul *Cartea din Valea Mătrăgunii* - Poeme. Antologie de autor 1996-2020. Prefață de Irina Petraș. Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2023. Sunt atâtea unghiuri, din care poate fi citită și receptată lirica acestui volum, câte poate cuprinde cunoașterea, mîntea și sufletul cititorului (avizat sau nu), dormic să-l afle sau să-l redescopere pe Gheorghe Pârja - Poetul.

„Cu bucuria dăruirii chiar în curtea casei părintești din Desești”, am primit de la poetul Gheorghe Pârja „*Cartea din Valea Mătrăgunii*.” Impunătoare! Purtătoare de semnificație! Admirabilă!

Antologia prezintă poeme selectate din volumele: *În numele tatălui* (1996); *Cartea din Valea Mătrăgunii* (2000); *Poemele Ieronimei* (2003); *Singurătatea sonoră* (2005); *Poeme din vremea lui Adam* (2007); *Lacrima Sfinxului* (2014); *Scrierea cerului* (2020).

Irina Petraș, în „Prefață”, evidențiază complexa activitate culturală și literară a lui Gheorghe Pârja, definit drept „un om de nădejde al Literelor de Nord”, harul și experiența sa estetică, profunzimea poeziei, subliniind despre poemele sale: „Citite acum unul după altul, când rimate și ritmate pedant și tropotit - căci le țin isonul în surdina muzici scandate implacabil, cu o dârzenie și o determinare specifice oamenilor Nordului care cunosc „dansul nebun al mătrăgunii”, „lemnul călător/ De pe Mara” pe când trec îngănând „cântecul mai veșnic ca o moarte” - când atinse de o epicitate grea, robust-

melancolică, induc o tensiune vibrantă și rotunjesc, în tușe succesive, un portret al artistului cu *averea dintre coperte* scoasă la lumină”.

Cartea are un motto sugestiv: „Valea Mătrăgunii/ Este locul/ Pe care l-a privit Dumnezeu/ Într-o zi de duminică” (*Creație*) - Oază de spiritualitate, unde curgerea trece în veșnicie, un prim pas ce trimite spre cheile de lectură și înțelegere.

Spre ce ne conduce titlul volumului? Harul, bogăția și complexitatea sensibilității poetului sunt concentrate într-o carte, dar nu de orice fel, de oricând și de oriunde, ci de acolo de unde ludicul dobândește puteri magice liricizându-se! Mătrăguna (Belladonna), plantă deși toxică, în fâclor este asociată cu magia, cu puterile ascunse capabile să pătrundă vâzului nevăzutului, legat de identitate și eternitate, metaforizate.

Parcurgând *Valea Mătrăgunii*, devenită arhetip memorabil și fascinant, îl redescoperim pe poetul Gheorghe Pârja care cultivă, în inedită-i manieră, o întregă filozofie de viață, conferindu-i durabilitate și sens: „Nu era vale nici munte/ Ci un deșert cu oglinzi luminoase/ Era un astru uscat, o pădure viforată/ O ușă împărătească deschisă spre cer/ Aici luna nu dispărea niciodată/ Un ulm veșted o ținea deasupra/ Ca inima unei lumi vechi/ Ca o navă eșuată pe boltă/ Într-o colibă locuia un pustnic/ Ce avea în grijă un nor de albine/ Când ninge dinspre tărnie/ El scotea din cușorul de paltin/ Cartea primordială și întreba tăcerea:/ „Care e calea spre sălașul luminii/ Și întunericul - unde este cuibul lui?”/ Se spune că în coliba bătrânului cetitor/ A înnoptat însuși Iisus/ Atunci a murit moartea/ A rămas doar zborul păsării/ Locuind în privire” (*Elegie din Valea Mătrăgunii*, I), Construită pe o imagine capabilă să treacă atât de natural din domeniul conștiinței trăite în cel al conștiinței reflectate, întreaga imagine concurează „realitatea” unei convertiri în „aventură” existențială.

Partea a doua a elegiei, păstrând vie receptivitatea față de modul de gândire, conform necesităților personalității creatoare, oferă câmpul cel mai potrivit actualizării propriilor sale virtualități: „Într-o noapte luminată au venit tăietorii/ Cu securi imense loveau luna/ Căutau prin imperiul de podbal/ Urma doamnei mătrăgună/ Necunoscuta mireasă nu se arăta/ Era undeva sub o aripă de privire/ Prin purgatoriul ierbii hieratica/ Nuia vrăjită prin măneca zeului/ Nu se arăta ea tăietorilor/ Cei ce fugeau în lume de Cuvânt/ Plutea pe corăbii însingurate/ Departe de propriul ei mormânt/ Atropa beladona, strigau tăietorii/ Salvează-ne sufletul, ne înghite pădurea/ Peste vale trecea un nor de greieri/ Cântecul lor se auzea aiurea/ Într-o noapte au plecat și tăietorii...” (*Elegie din Valea Mătrăgunii*, II).

Compatibilă cu vârsta înaltă a poeziei, o varietate metaforică, alcătuită dintr-un complex de senzații transpuse literar prin împletirea imaginilor vizuale, auditive, tactile, conduce la transferul acestora în simboluri, devenite ecoul unor complexe trăiri și reflecții, după natura spiriiului: „Piatra neagră/ Ținea loc de oglindă/ Într-o duminică/ L-am văzut pe tata bărbierindu-se/ Asistat de un șarț negru/ Mai erau trei cuvinte adormite/ Unul era cu limba despăcată/ Care vorbea despre prăbușirea fulgerului./ Noaptea în Valea Mătrăgunii/ Cânta ciurligoaia/ Pasărea stranie a nopții/ Mai speră să cânte în lumină/ Să iasă din peștera tipătului/ Cântă noaptea pe o creangă de scoruș/ Scoate susletul din piatra înlăcrimată/ Ea ar fi vrut să fie privighetoare/ Să vorbească cu glas omeneș/ Pentru o clipă/ Și eu am crezut/ Că locuiesc/ În Mesopotamia” (*Elegie din Valea Mătrăgunii*, III).

Creația lui Gheorghe Pârja este o necontenită confesiune născută din sublimarea unei întregi filozofii populare asupra sensurilor vieții și ale morții: „Din cer/ S-au dînt-un ochi înspăimântat/ Ființă m-am trezit./ Aureolă pentru lumina fără lucire/ În partea nedreaptă a raiului/ Odată și-odată.../ Dar când fi-va noaptea o floare/ Mai înaltă decât crinul?/ Doar gândul mă duce nebun/ La albul din lemn dăruit./ Afară din globul de apă/ E pustul sortit să orbească/ Adâncul/ Și lumina din cercul dintăi/ Cât o frânghie de cer mai coboară./ Și, Doamne./ Privirea lacrimii

se-ndreaptă/ În sus spre golul născător./ Încotro mă duc/ Și care-i prima naștere în mine?” (*Anabasis*).

Temele și motivele poemelor sale trimit la Desești, Maramureș, cu tot ce ține de amintirile satului natal, cu datinile și obiceiurile străbune, casa, părinții, biserica, cimitirul, natura, prietenii, ireversibilitatea timpului, răsăritul, piatra, dorul, poetul, cuvântul, zborul, poezia, poemul, asfințitul, focul, singurătatea, lumina, pasărea, umbra, cartea, biblioteca, raportarea sinelui la eul universal, contragerea macrocosmosului în microcosmos, întunericul, albul, armonia cosmică pe care numai tradiția o menține, istoria neamului: „Dacă s-ar povesti odată despre noi/ Nu-i carte nici hârtie să se scrie/ Cum moare păcurarul fără oi/ Când pleacă o lumină în sicrie/ Cum tace răul când se rupe omul/ Ce ține turnul satului în el/ În Valea Mătrăgunii fulgerat e pomul/ Că a trecut printr-un inel/ Nu-i carte nici hârtie să mai scriu/ Când pleacă o lumină în sicriu” (*Mioritică*, 2).

Exegeze deschise cititorului, poemele antologice își împlinesc chemarea dezvăluind dependența de întregul din care fac parte: „A venit pasărea/ Pe umăr s-a așezat/ Aducea umbra casei veștedă de zbor/ Tata prindea boii la car/ Mama număra zilele mele/ Cu boabe de lacrimi/ Frații mei erau de iarbă/ Departe/ Doar soru-mea împletea vârstele/ Din părul ei lung/ Vedeam cum fântâna a secat/ Coasa ruginea în podul casei/ Miresmele mele erau vânt/ Ce mă povestea peste lume/ Mă ardea aprig focul de magnezium/ Al casei părintești/ Și tipătul de noapte/ Din turla satului/ S-a făcut în vis/ Că am fost sfărțecat/ De dorul de casă” (*Visarea de acasă*).

Nu l-aș asemăna cu nimeni altcineva pe poetul Gheorghe Pârja, căci nimeni și nimic nu seamănă cu propria-i poveste, spusă cum numai el a știut să ne-o spună, implicând într-o perspectivă magică o universală analogie a contrariilor: „Cu ani în urmă trupul meu/ Se ridică peste povestea casei/ Iar mama se minuna ca de lună nouă./ În grajd caii aprig/ Aruncau aer din nări/ Peste fânul strâns de fete astă vară./ Prin porți câinii hălăduiau stricătorii/ Miroșind oase de la nunta bunicilor./ Pe ulița satului din când în când/ Mai trecea câte-un mort/ Și ne lăsa colaci proaspeți/ Iar noi așteptam întinși peste garduri/ Să mai treacă vreunul./ Miresmele puneau jurăminte-n biserici/ Și le uitau peste noapte. Femeile aruncau peste sat/ Dansul nebun al mătrăgunii” (*Poveste aproape uitată*).

Puterea magică a cuvântului dobândește sporite valențe expresive în poemul *Cărțile*, în care, măiestrit concentrat, reiterează un mit nemuritor, conceptualizat și concretizat atât în conținut, cât și în formă: „Cărți multe de care nu mă pot despărți/ Le privesc în raft, vorbesc cu ele/ Unele chiar îmi răspund./ Stau laolaltă, și-au împrumutat/ Sângele. Autorii lor sunt prieteni/ Deși nu s-au văzut niciodată/ Le-am spus într-o seară:/ *Dragele* mele a sosit timpul/ Să ne despărțim./ O jale necuprinsă în toată casa/ Un vuiet de mare din Odiseea/ Călăreți din romanele istorice/ Țărani lui Rebreanu/ Femeile lui Camil Petrescu/ Poemele prietenilor/ Până și cărțile mele s-au mișcat./ În acel doliu o carte mai curajoasă/ M-a privit în ochi:/ „Ascultă, mai gândește-te/ Că nu se știe care dintre noi/ Este stăpânul.”

Un teritoriu inequizabil pentru investigația resorturilor interioare ale universului de simboluri, metaforă și arhetipuri, *Cartea din Valea Mătrăgunii*, originală prin izvoare, prin conținut, prin sfera versificației și a expresivității limbajului îi asigură lui Gheorghe Pârja un loc exponențial între poeții români contemporani.

Eseu

Mihaela Albu

Aniversări la sfârșit de an 2025 sau despre Nostalgia originilor

În anul care tocmai s-a încheiat s-ar fi convenit ca presa literară să amintească de cel puțin doi scriitori din exil, ținând cont că pentru unul – Nicolae Stroescu-Stînișoară – noiembrie 2025 a însemnat marcarea centenarului, iar pentru celălalt – Vintilă Horia – în decembrie 2025 se împlinesc 110 ani de la naștere.

Și totuși, dacă ar fi să facem un bilanț – pentru primul nu am cunoștință să fi apărut un articol comemorativ în presa românească (m-aș bucura să mă înșel, să nu fi aflat eu de existența lui); pentru Vintilă Horia – pot aminti totuși numărul 25 al revistei *Antilethe*, care i-a fost dedicat exclusiv, precum și volumul-antologie *Vintilă Horia – scriitorul român de peste veac*, Ed. Aius, 2025.

În cazul celui care a fost jurnalistul, eseistul, memorialistul Nicolae Stroescu-Stînișoară, neavând, așadar, cunoștință de consemnarea centenarului în presa noastră, îmi asum datoria de a-l prezenta în câteva fraze și mă voi referi apoi, extrem de succint, la un aspect al scrierilor sale.

S-a născut la 1 noiembrie 1925, în Târgu-Jiu, fiind descendent din familia de proveniență gorjeană și vâlceană. A urmat liceul la Colegiul „Carol I” din Craiova, absolvind apoi ultima clasă la liceul „Alexandru Lahovary” din Râmnicu-Vâlcea. A urmat Dreptul și Filosofia la București, fără a-și finaliza studiile, continuându-le mai târziu și luându-și licența la München. Între 1952 și 1964, a trăit în clandestinitate, asemenea lui Pan M. Vizirescu, reușind să se sustragă arestului, fiind căutat de Securitate în legătură cu apartenența la o organizație anticomunistă. În 1969 a emigrat în Germania, la München (unde și-a adăugat la nume pe cel de Stînișoară – „în amintirea Mănăstirii Stînișoara, îndrăgita de mine”, cum îi mărturisise odată lui Cassian Maria Spiridon într-un interviu (v. *Convorbiri literare*, nr. 4/100, aprilie 2004.), iar în 1983 își lua doctoratul în filosofie la Universitatea din München.

În Germania a fost redactor la „Europa Liberă”, fiind numit, în 1988, director al Departamentului Român, menținându-se pe acest post până în 1994.

Scrierile sale sunt analize literare și filosofice, dar cu precădere din domeniul memorialistic, sunt „cărți ziditoare de români”, cum le caracteriza Mihai Neagu Basarab, directorul Bibliotecii Române din Freiburg.

Ne vom referi în cele ce urmează la câteva dintre notațiile zilnice (cu multe rememorări, întoarceri în trecut), editate sub titlul *În zodia exilului*.

Aici, pe lângă amintirile unor întâmplări cotidiene, autobiografice, cele despre alți exilați ori despre lecturi care îl îndeamnă la reflecții asupra societății contemporane, întâlnim adesea unele legate de familia din România. În primul rând este revendicarea din satul gorjenesc, din locurile paterne, exprimată prin descrierea tradițiilor și a legăturii tatălui său cu acestea, dar și a „eredității spirituale” dinspre cel care „se întorcea mereu în trecut (și) vorbea cu o încântare cvasireligioasă (nu moralizator-didactică) despre cei care au fost”.

Celui aflat pe pământ străin, amintirile nu-i dau pace, iar nostalgia după locurile natale se translatează în vis. Astfel, nu de puține ori, notații de vise nocturne recurente dau dimensiunea dorului și a durerii ruperii de spațiul originar. Exilatul se visează pe „meleagurile copilăriei”, acestea par „realitate vie” („Azi noapte am visat că revenisem la Alunu și urcam drumul spre Dealul Roșu” (p. 19); „Azi noapte am avut un vis din acelea care nu numai că se repetă, dar pe undeva au devenit o a doua realitate/.../ zburam prin inima patriei oltenești” (pp. 31, 32).

Visul repetat devine un leit motiv al existenței duble – ziua își duce existența cotidiană în noua patrie, noaptea – proiectat în vis, în locul originar, atât în orașe (Craiova și Târgu Jiu), cât și în satul Alunu, pe dealurile din împrejurimi, alături de oamenii de care se simțea încă legat, chiar dacă timpul și spațiul erau acum altele, conștient fiind că unii nu mai sunt printre cei vii, iar alții poartă pe chip semnele îmbătrânirii. Imposibilitatea uitării vine și din admirația pentru ceea ce reprezentau ei ca păstrători ai etosului românesc. Iar această „fidelitate față de tradiții” a însemnat, de fapt, o formă de opoziție la comunism, manifestată într-un mod tacit de către țărănul român.

Autorul, care a fost urmărit de Securitate și a fost nevoit să se ascundă, iar apoi să se exileze, a înțeles că opoziția față de comunism a însemnat „salvarea temelii”, salvarea identității în cele din urmă. Astfel își justifică el însuși viața și acțiunile întreprinse după ocuparea țării: „Foarte curând după 1944, viața

mea a devenit o aventură rituală întru salvarea temeliiilor.” (p. 13).

Nostalgia originilor pe care a fost nevoit să-l părăsească rezidă de altfel în toate confesiunile.

Despărțirea a fost însă numai fizică, iar după 1989, cel care își alesese drept pseudonim numele unei biserici de pe meleagurile natale, s-a întors cu „arma” sa cea mai de preț, scrisul, publicând articole în reviste (în special în *Jurnalul literar* și *Convorbiri literare*), precum și cărți în edituri românești.

Mărturisirea sa (din interviul menționat anterior) nu mai necesită niciun comentariu:

„Eu, mai ales prin activitatea mea la *Europa Liberă*, nu m-am simțit niciodată despărțit de România. Față de occidentalii în mijlocul cărora am trăit, mi-am afirmat întotdeauna identitatea și opțiunea fermă românească. /.../ Imediat după decembrie 1989, am început să revin cu regularitate în țară. O parte a datoriei mele față de România consider că aș putea să o îndeplinesc prin legătura continuă cu țara, oamenii și Biserica, și prin cărțile pe care le public în România. Intenția cea mai intimă este slujirea”.

Încheiem succinta prezentare a celui care a trăit în exil având „nostalgia originilor”, cu credința că, fie și prin aceste câteva repere, am putut trezi interesul cititorilor pentru jurnalistul și scriitorul Nicolae Stroescu-Stînișoară.

Multi mai cunoscut (deși nu întotdeauna la înălțimea valorii sale) este *Vintilă Horia*, „scriitorul de talie europeană”, o punte care ne leagă de valorile spirituale ale Occidentului, o garanție a continuității culturii românești”, așa cum afirma un alt român de geniu, Camilian Demetrescu, unul dintre artiștii contemporani cei mai apreciați de Ioan Paul al II-lea (dovadă și tapiseriile artistului aflate în sala de protocol a Vaticanului).

Nostalgia locurilor natale, pierdute pentru totdeauna, o avusese și scriitorul născut la Segarcea în 18/31 decembrie 1915, căci pentru Vintilă Horia exilul s-a dovedit, din nefericire, o cale fără de întoarcere. În 4 aprilie 1992, la Madrid, el se stingea din viață cu dorul de patria pe care n-a mai revăzut-o niciodată.

În ciuda acestui fapt, Vintilă Horia a rămas profund legat de țară, de spațiul în care s-a născut și s-a format. O dovedesc referirile la diversele locuri în care a trăit (mai mult sau mai puțin timp), amintirile păstrate în memorie și transpuse în jurnale, romanele în care personajele sunt surprinse de multe ori în spații familiare românești.

Mai mult chiar. Deși Vintilă Horia a scris în franceză, spaniolă, italiană, el a rămas legat (și) de limba română, limba „în care visează”, cum scria odată, limba în care și-a creat poeziile, articolele din presa exilului, ultimul roman, dar și memoriile descoperite după moartea sa.

Nu e de mirare atunci că titlul ales de autor pentru notațiile jurnalistice (fiind permanent cu gândul la locurile copilăriei și ale tinereții) este *Jurnalul unui țărăn de la Dunăre*. Aici, ca și în volumul intitulat *Memoriile unui fost Săgetător*, spațiul românesc îl va considera a fi fost definiitoriu pentru ceea ce avea să urmeze mai târziu. Țara este reprezentată astfel pentru el de „locuri valaho-moldovene, o esență care avea, de la început, să mă definească”. (v. *Memoriile unui fost Săgetător*, p. 23)

Aflat departe și fără a mai avea vreodată speranța vederii locurilor unde s-a născut, unde s-a jucat, unde a învățat să citească, să iubească și unde își avea părinții, fie că se numeau Segarcea, Râmnic, Aldești, Chișinău sau București, toate vor deveni pentru cel exilat spații de referință, embleme identitare transformate în tărâmurii mitice, locurile copilăriei (Valea Râmnicului) ocupând însă locul central în memoria sa, despre care mărturisea: „Întotdeauna am simțit că port amprenta aceluia spațiu în care mi-am trăit primii ani ai copilăriei: colinele Moldovei dintre Prut, Șiret și Carpați”. (v. Marilena Rotaru, *Întoarcerea lui Vintilă Horia*, p. 26) Cele străine sunt permanent raportate la locurile de acasă: „Cu valesa Ronului la picioare”, memorialistul se lasă „îmbătat de mirosul pajistiilor pline de flori și de plante de tot felul, exact același ca în Bucegi, am ascultat de pe un mal apa unui părau care-mi aduce aminte de Prahova, la capătul Buștenilor, în drum spre Diham. E o apă mai tulbură decât cea de la noi, pentru că se trage

direct din inima ghetarilor, însă curge peste aceleași pietre, trece pe sub aceleași poduri de lemn, duce în urmă către aceleași amintiri. /.../ Am adorat Elveția de la prima întâlnire, pentru că m-a călătorit imediat către Carpați.” (v. *Memoriile...* pp. 95-96, s.n.)

Aproape orice zonă de pe pământ pe care trece declanșează așadar în memoria scriitorului – fapt consemnat nu o dată în scrierile sale – un loc anume din țară. Într-o scrisoare către fratele său scrie, de exemplu, despre Collado, orașelul spaniol în care s-a stabilit după mai multe peregrinări prin lume: „Collado îmi aduce aminte de Râmnic.” În 1976, din Italia, povestește despre „pădurile de fagi ca în Bucovina”, dar la fel se va întâmpla și cu exilatul de la Paris (Alexandre Castaing, fratele mai mic al lui Vintilă Horia), acesta scriindu-i în 1977 despre Sena care, „sub poduri întorc vântori amenințătoare, ca *Oltul* jos în coada Ostrovului de la Călimănești.” (op. cit., p. 55).

Scriitorul român care a trăit cea mai mare parte din viață pe pământ străin este, cum se știe, și autorul celebrului roman, cu titlu semnificativ, *Dumnezeu s-a născut în exil*, al altor romane bine primite în Europa și al unor remarcabile volume de versuri, de eseuri, de articole, de jurnale și memorii, scrise, cum am mai specificat, în mai multe idiomuri. Și totuși, el însuși considera că „Limbele diferite nu te împiedică nici să fii tu însuși, nici să fii român. Dimpotrivă. Eu cred că scriind în franceză sau spaniolă m-am apropiat de România, ca și cum așa fi făcut ocolul pământului.” (v. *Întoarcerea lui Vintilă Horia*, p. 76)

Rezultă așadar că „nostalgia originilor” nu l-a părăsit niciodată pe romancierul de succes european, pe eseistul de mare forță ideatică, pe conferențiarul cu săli arhipline în mai multe țări, pe profesorul admirat la universități spaniole, el aparținând cu atât mai mult culturii noastre. Am putea chiar translața (și parafraza) butada călinesciană referitoare la Eminescu, afirmând că „fiind universal, Vintilă Horia este și foarte român”.

1. În jurnalul publicat în 1994, sub titlul *În zodia exilului*, face referiri la „cele două bunici, cea de vîntă moșnească din Gorj și cea de apartenență moșierească-burgheză din Vâlcea, amândouă necultivate, dar puternic însuflețite de morala creștină și fidelitatea față de Biserica, în ciuda marilor deosebiri de caracter.” (p. 70)

2. „Mi-l amintesc remarcând, în timp ce taraful gorjenesc cânta *Cine-a fost o dată-n Gorj/ Fost-a Tudor și Magheru și-acum e Dincă Schileru*, că gorjenii seamănă cu grecii antici, care știau să-și cânte eroii din trecut. La tatăl meu, dragostea de trecut împregna întreaga filozofie a vieții.” (p. 85)

3. Este vorba de *Mai sus de mieznoapte*, 1992. În prefața intitulată „Dincoace de cuvânt” la romanul *O femeie pentru Apocalips*, autoarea Mihaela Pasat (care este și traducătoarea în limba română), citează un scurt fragment dintr-o scrisoare primită de la Vintilă Horia, în care acesta se referea la scrierul în limba română: „... mă salvez scriind un roman în românește (...) pe care sunt pe punctul de a-l termina în prima lui versiune. Credeam că are să-mi fie greu, însă nu a fost așa. Mi-am dat seama, scriindu-l, cu o enormă satisfacție, că de fapt tot scriitor român am rămas (s. trad.), împotriva excursiilor mai evadărilor către franceză sau spaniolă.” (v. *O femeie pentru Apocalips*, Grup Editorial Art, 2007, p. 6)

4. *Memoriile unui fost Săgetător*, publicate pentru prima oară în 2015 de către editura Vreamea. Ediția îngrijită de Cristian Bădiliță și Silvia Colfescu „reproduce textul păstrat de fiica scriitorului, Cristina Horia Teohari, dactilografiat de Vintilă Horia și asupra căruia autorul a intervenit cu modificări manuscrise”. (v. Nota asupra ediției)

5. Iată cum explică, de altfel, titlul ales, precum și caracteristicile locurilor țării sale (să nu uităm că jurnalul a fost scris în limba franceză, deci pentru cititorii altor țări!): „... Fintele umane aparținând civilizațiilor tradiționale, cum se spune, se află situate deodată pe o linie antiprogresistă, fără îndoială, dar foarte evoluată cât privește ordinea interioară pe care o posedă și care, deși le obligă să respingă religiile materialiste, le fac să participe la o bogăție spirituală care-i lipsește în aceeași măsură cetățeanului-frigidar ca și tovarășului-sputnik. Este vorba aici de o *rasă* spirituală, dacă pot spune așa, care acceptă în aparență ordinea asfaltică a ideologiilor, dar continuă să-și practice filosofia și religia, de altfel strâns înrudite. Țărănul român, sau de la Dunăre, este un exemplu în acest sens...” (pp. 53-54)

Premiile
Revistei
„Caligraf”
pe anul
2025

Liviu Nanu
(Poezie)

Dan Miron
(Proză)

Cristian Gabriel Moraru
(Critică literară)

Nicolae Scurtu
(Istorie literară)

Continuări

Florian Copcea

Tudor Arghezi. Neodihna tăcerii

continuare din pag. 8

literară, că opera poate fi dezvoltată, peremptoriu, doar prin surplusul de informații de toate tipurile topice în structura scriptică. În cazul Arghezi opera și biografia sunt substituite una alteia, motiv pentru care niciuna „nu au fost uitate sau neglijate”, excluzând în asemenea condiții, din start, o fatală „criză a receptării critice”. Se desprinde de aici constatarea că hermeneutul, cu deosebire în secțiunea *Ediții de referințe, texte inedite și antologii*, utilizând aceiași grilă epistemică în valorizarea dedesubtului surselor arhivistic-documentar-artistice, precum și aceiași tehnică de scoatere din abis a voluptăților imaginilor poetice argheziene, ne convertește, blagian, sub „vraja nepătrunsului ascuns”: „O capodoperă indubitabilă a acestei arhive restituite

este poemul *Ce-ai făcut?* (p.114-116 în ediția de la Arad; p.142-144 în ediția noastră), pe tema argheziiană cunoscută ca divinității care nu dă nici un semn al existenței sale, determinându-l pe exploratorul tărilor să se simtă înstrăinat, înșelat, părăsit, învins. Textul are toată regia căutărilor specific argheziene și pare o transcriere finală, cursivă, cu titlu, fără corecturi, a unei file anterioare de lucru (fiind curat în manuscris, textul transcripționat în ediția de la Arad nu are decât două-trei erori, pe care le-am îndreptat”. Persuasivitatea exegetului nu poate fi combătută: „Întreg Arghezi, poetul marilor întrebări, al căutărilor pe căile întortochiate și ascunse ale divinității, se găsește aici”, adică în poemul menționat din care, cu părere de rău nu putem, din rațiuni lesne de înțeles, să înfățișăm edificatoarele adnotări critice, vom reda un scurt fragment: „Și dacă m-ai

făcut ce sânt./ Amestecat cu aur și pământ./ Vioară și copaie laolaltă./ O trestie-n mocirlă și putregai, înaltă./ Un fulg de vârf, nerăbdător să fie/ Smuls și-aruncat din smârc, în vijelie./ Orișice-ai fi, acel ce m-ai făcut./ Ori Dumnezeu ori farmec neștiut./ Mi-e teamă./ Am cercetat să știu, să bag de seamă/ C-aș fi, că nu aș fi, că par/ Că sunt și nu sunt, în zadar/ Al cui sunt, dacă sunt al vre-cuiva”.

Pe un alt plan se poate spune că, într-adevăr, ființa poetică argheziiană este *redescoperită* de teoretician prin punerea în contribuție a unor elemente estetice psihanalitice, în stare să definească sensurile existențiale ale operei necunoscute. Cu dreptă judecată el, fixându-se, în interiorul exegezei, pe multitudinea potențială de repere aparținând biografismului și pe iradiația simbolurilor profunde ale mitopo(i)eticii, reconvertește, fără să polemizeze, postulatul unicității, al valorii paradigmatice. Semnalarea de către Ion Simuț a trecerii sub tăcere a unor referințe esențiale pentru întregirea operei lui Arghezi, constituie un impuls de meditație asupra modului superficial în care, deseori, este tratat un scriitor. De pildă, antologia *Între două nopți* (Ed. Fundația Culturală Română, 1994), realizată de istoricul literar „după o organizare tematică pe secvențe distincte”, lipsește fără justificare din

studiul Roxanei Sorescu – *Printre psalmi* (Ed. Art, 2010), motiv de întristare întrucât nu se poate înfăptui imaginea completă a unei personalități de talia lui Tudor Arghezi fără o cuprindere a tot ce s-a scris despre viața și opera sa.

Rezumând, spre deosebire de aceștia, Ion Simuț, personalitate emblematică a fenomenului de fixare/ remitiție în literatura română a „venerabilului” și absconsului Tudor Arghezi”, în volumul *Tudor Arghezi, Anii împotrivirii (1943-1953)*, ne depărtează definitiv, fără riscuri, de fanteziile, ficțiunile și aberațiile care, în mod nefast, au aureolat destinul și creația „ascunsului Arghezi”. Logica demersului său se întemeiază, iată, pe aceste concluzii: „Nu am nicio îndoială că viața reală a lui Tudor Arghezi bate ficțiunea autobiografică”, și „De aceea subliniez și insist că arhiva Barutu T. Arghezi de la Arad trebuie recitită, retranscrisă cu grijă și mare atenție, într-o muncă ce trebuie reluată de la început, iar poemele inedite trebuie integrate într-o nouă ediție (mai cuprinzătoare, dacă nici acum nu va fi completă) a operei poetice. Convins de importanța acestor dezvoltări, am întreprins în acest volum – *Tudor Arghezi, Anii împotrivirii (1943-1953)* –, o relectură interpretativă, restauratoare a textului într-o nouă transcriere”.

Ana Dobre

Poezia cuantică a lui Ștefan Dimitriu și teologia poetică a luminii

continuare din pag. 4

vine să urlu din nou spre văzduhul înalt/ să-mi clatin iar din drumul ei steaua/ să-mi joc în picioare viața și moartea/ așa cum au fost, cum vor fi/ până-mi rup tălpile și podeaua.”

Răspunde acestui *tipăt interior*, gândul prins în *cuanta 40, Închinare*, o rugăciune la capătul călătoriei în labirintul virtualităților: „Doamne Dumnezeule Mare/ Dumnezeule Tare/ Cel din lumina adâncurilor/ din lumina solară/ din lumina de gând/ Dumnezeu Bunel/ Dumnezeu Dragule/ Dumnezeu Sfânt/ mulțumescu-ți din inimă/ mulțumescu-ți din suflet/ mulțumescu-ți din tot ce sînt/ că m-ai ajutat să izbândesc/ încă o dată/ în numele Tău/ prin cuvânt.”

Punctul de plecare și punctul de sosire reprezintă coloanele, reperate de care poetul are nevoie pentru ca experiența revelatorie, cu întreaga ei aventură inițiată în labirintul cuvintelor ce-și dezvoltă, cu parcimonie, aspectele manifeste și latente, să poată fi *povestită*, transfigurată în limbajul original al poeziei-rugăciune.

Lumea aceasta a infinității cuantice, rezonantă *memoriei intrasenzoriale*, traversată pe/ în toate culoarele și galeriile, își dezvoltă organicitatea ei de univers constituit prin efortul de așezare/ armonizare în arhetipuri astrale. *Coincidentia oppositorum* se manifestă prin alternanța dintre prezența misterioasă a entropiei și evoluției, haos și ordine. Haosul tinde spre ordine, neființa spre ființă, tăcerea spre cuvânt. Privirea poetului este o privire în esențial, intersecție în infinit cuantic a gândului reflexiv cu cel exprimat de un rishi indian: „Cel ce privește prin ochii tăi este Dumnezeu. Privește orice și îl vei înțelege pe Dumnezeu”.

Lumea îi revelează cuantele pe care și le reprezintă într-o dispunere concen-trică. Imaginarul poemelor le dezvoltă în reflectare tematică. Ar fi, mai întâi, *cuanta iubirii*, sentiment universal, forță a universului care *include și guvernează totul*, sentiment reflectat în poeziile-cuantă *Potcoava magnetică, Gravația iubirii, Scrișoare de dragoste, O iubire romantică, Câmpul de dragoste, Măcar o noapte, Izvorul clipelor, Studiu de caz, Sudași în îmbrățișare, 60 de primăveri*; e, apoi, *cuanta timpului* și a lumii (*Lumecând pe un val de lumină, Oceanul primordial, Trezirea*), a eului, în complexitatea relaționării deterministe în realitatea fizică și în cea cuantică, metafizică. Sunt poemele eului care interoghează și se autointeroghează, trăindu-și, alternant, stările de luminare și iluminare: *Delfin tânăr, Copilul din mine, Istorie personală, Pe țarmul Atlanticului,*

Misiune de salvare, Singuri în Univers?, Într-o pădure de brazi, Peisaj cu nori, Pași, Ecuația iubirii.

Reflectările tematice ale eului se ramifică în subteme existențiale ca experiențe reflectate parabolic – *Din scrășnetul rânii, Hora, cunoaștere – Cel ce-a auzit Apocalipsa, Sincron*, încercarea de a se cufunda în oceanul umanității pentru a se regăsi, particula eternă, în armonia universului – *Prăpastia, Evaluare de etapă.*

Imaginarul poemelor este el însuși o realitate cuantică. Investigarea are derulare consecutivă, deși, în punctul inițial este percepută simultan, în picătura eternă a unui timp suspendat care a anulat secvențele terestre prezent-trecut-viitor. Revelațiile creatorului (*Știința și conștiința, Alarma veacului*) îl conduc spre o conștientizare lucidă care-i permite să vadă cu claritate, din perspectiva poemului cuantic, condiția poetului și statutul creației sale: *Planck – poetul luminii, Catehismul poetului, Omagiu, Poemul cuantic, Perla Coroanei, Descult, peste granițe, Rugă pentru zugrăvii de geniu.*

Inteligența și cunoașterea se regăsesc în punctul în care are loc întâlnirea revelatorie dintre *știință și conștiință*, loc în care corpul fizic își presimte corpul cuantic. Contemplația este starea care-i permite lui Ștefan Dimitriu să se acordeze/ armonizeze câmpului cuantic, să *audă* liniștea: „La început a fost liniștea./ Și din ea s-a aprins un freamăt de lumină”.

Adevărul științific este filtrat de cel artistic, primind pulsația ideii. Max Planck, J. Robert Oppenheimer, vizionari, sunt, concomitent, fizicieni și poeți. Ei au privit cum „lumina a tremurat în sine”. În această stare de revelație, Ștefan Dimitriu se suprapune tuturor visătorilor dintotdeauna și umple, astfel, arhetipul poetului orfic, vizionar: „Tu, Poet ce visezi la lumea luminii din adânc/adu-ți aminte –/ fiecare particulă de lumină/ poate deveni fie vers/ fie armă și crimă./ Depinde de inima și ochii/ care-o priveșc”. Revelația se continuă în *cuanta 14, Alarma veacului*, întorcând fluxul imaginației spre un viitor previzibil, citit în fulgurația prezentului, anticipat, în secolul al XX-lea de André Malraux: „Secolul 21 va fi religios/ sau nu va fi deloc./ În prevenea André Malraux/ cu aură sa de prooroc.”

În *aleph*-ul lui, poetul, autointerogându-se retoric – „Poetule, unde ți-s harul tău și dojana?/ Unde ți-i cuvântul ce taie ca sabia/ și vindecă rana?”, își ridică ochii spre cer: „Iar Tu, Doamne, ce vei face cu noi/ ne vei da la tocat/ în cel mai nemernic război?/ Ori poate ne vei întoarce/ în Oceanul Tău de lumină/ – Supremă Instanță –/ ca să ne mai dai/ încă un veac de speranță?/ Cu toate minunile lui reîntoarce la viață/ și mai ales

cu Omul – pariul Tău principal/ care parcă nimic nu învață?”. Soluția este, în același timp, cuantică și spirituală – redobândirea spiritualității și speranța revenirii lui Iisus: „Poate că o floare va mai încolți în ruine/ și va vorbi, Doamne, în taină./ Iar ruga lor va fi ascultată de-acolo, de Sus/ și ni-L vei trimite din nou/ înainte de-a fi prea târziu/ pe Iisus.”

Câmpul infinit al cunoașterii, la care gândul are acces prin *știință și conștiință*, devine noua realitate a poemului cuantic. Pentru că „poezia începe să nu mai încapă în vechile tipare nici în liniile drepte ale timpului”, poetul simte că este timpul pentru o altă/un alt fel de poezie care să încorporeze sensibilitatea veacului, o poezie care este vibrație născută din inefabilul vibrației imponderabile: „Ea se naște tot mai mult din vibrația nevăzută/ acolo unde o clipă poate fi toate clipele/ unde iubirea e și particula, și undă.” În/ din acest nou *aleph*, poetul cuprinde cu puterea gândului său dezarmant *irealitatea senzorială*, pe care o creează poemul cuantic. Versurile îmbrățișează, odată cu ideea, și cutremurarea sufletului. Rațiunea nu exclude emoția: „Un poem cuantic/ nu alege între lumină și întuneric/ între început și sfârșit./ El le ține pe toate împreună/ într-o suprapunere de sensuri/ ca și cum viața însăși ar fi/ o inimă care bate/ în două universuri deodată./ Poemul cuantic nu se teme de paradox./ El știe că realitatea/ în afară de undă și corpusul/ e totodată și tristete și bucurie/ și sfârșit și început./ În el, cuvintele se leagă /precum atomii într-o moleculă de zămbet/ precum doi îndrăgostiți/ care se caută prin toate dimensiunile/ spațiului, timpului.”

Pe ferestrele deschise ale sufletului intră, întregă, lumina cunoașterii, cu fotonii care „dănează printre frunze/ și printre gândurile mele/ ca niște soli tăcuți ai începutului”, lumină care umple toate sertarele, toate încăperile, și *mugurul crud, și trupul și gândul meu*. Totul este vibrație, „în piele și sânge”, totul așteaptă să fie văzut/cunoscut și, mai presus, iubit. *Ta twam asi*, pare a i se șopti, *eu sunt tu*, parte și întreg în realitatea etern cuantică: „Sunt și eu o undă/ o particulă/ un fel de rugăciune/ pe care Universul o rostește încet/ în limba acestei tăceri”. În fața vidului existențial al existențialiștilor, Ștefan Dimitriu așază lumina credinței cu reflectare în știința cuantelor care atestă lumea de dincolo. Credința a primit confirmarea științei.

Lubirea – cea mai puternică forță din Univers, susține și menține în ființă universul și multiversul. În reprezentările cuantice ale imaginarului poetic, iubirea capătă toate irizările, culorile, nuanțele și tonurile sufletului implicat plener în trăirea absolută și totală. Sărbătorind 60 de ani,

60 de primăveri, de trăire împreună în cuplul care, prin căsnicie, repetă armonia unității originare din mitul Androginului, ființa perfectă, un drum parcurs de la marea întâlnire de destin, ce a însemnat armonizarea cuantelor – „particula aceea invizibilă/ care a vibrat adânc la întâlnirea noastră”, poetul trăiește plenitudinea și beatitudinea revelației adevărului lor ființial: „Eu cred acum că suntem/ experimentul perfect al destinului –/ doi atomi legați printr-o forță unică/ mai puternică decât gravitația/ un pod de fotoni invizibil/ care nu va ceda niciodată.” Capătă, astfel, convingerea că iubirea, „o iubire romantică”, este singura eternitate accesibilă omului: „Pentru că oamenii care se iubesc până la sfârșit/ sunt chiar metafora universului/ scrisă nu cu simbolica până de gâscă./ ci cu lumina din ochii lui Dumnezeu.” Este *iubirea romantică*, pe care o detaliază și nuanțează, înaintând în mister: „O iubire romantică este înainte de toate/ o iubire cu mai multă lumină stelară/ cu mai multă trezire/ cu mai multă dumnezeire. (...)/ O iubire romantică nu se declară/ ci se recunoaște, se repovestește/ într-o privire care nu caută altă privire/ ci și-o reamintește./ Ea este o regăsire/ în două semințe de lumină/ – aur curat –/ care știu/ că nu s-au pierdut niciodată/ cu-adevărat”. Atomii ființei se topesc, în iubire nu există egoism, totul devine cântec, armonie: „și atunci nu mai vorbim/ despre eu și tu despre el și ea/ ci despre un singur cântec (...)/ despre un dans tăcut al infinitului”, *îmbrățișarea purificatoare*: „Ea este o regăsire/ între două semințe de lumină/ – aur curat –/ care știu/ că nu s-au pierdut niciodată/ cu-adevărat./ O iubire romantică/ este atunci când/ ca-ntr-un năucitor mister/ cele două picături de lumină/ se contopesc într-o flacără-naltă/ până la cer.”

Resimțit în dubla lui dimensiune, liniar, ireversibil, și subiectiv, afectiv, reversibil, timpul *lumecă pe un val de lumină*, o lumină care pornește din sufletul poetului care *știe* că el însuși este un purtător de lumină – *nikeforos*. Circularitatea, întoarcerea în el însuși („locul unde de-atunci/ și sufletul nostru se toarce/ locul de unde vine/ și unde nemuritor se întoarce.”), în *oceanul primordial*, este *eternă întoarcere*, adevăr pe care-l cuprinde doar „imaginația năucitoare a poetului”, și pe care-l relevă lumii și celorlalți prin *trezire – o trezire* din starea larvară a spiritului, orientând ființa ascensional, revelându-i *Scânteia Divină* prin care s-au luminat „dintr-odată toate ungherele/ toate hăurile pustiului și-ntunericului/ toate spaimele și misterele”.

Lumea este scrierea secretă a lui Dumnezeu, iar Ștefan Dimitriu, poetul cuantic, o descifrează, aducându-i în lumină frumusețile, lăsându-se cuprins de-*adâncă sete a formelor perfecte*, în cuantele lumii și ale poeziei.

* Ștefan Dimitriu, *Poemele cuantice*, Editura eLiteratura, București, 2025;

** Dr. Deepak Chopra, *Corpul cuantic. O abordare revoluționară a sănătății și a longevității*, Traducător Talida Elena Boengiu, Editura Bookzone, București, 2024.

Comentarii critice

Titi Damian

Între Huma Rădăcinii și Bisturiul Destinului

În vacarmul de tinichea al literaturii de cafea, unde „vuvuzele” culturale își trambitează micile victorii de mucava și unde premiile se împart ca la o pomană electorală între aceiași „hoitari” ai gloriei efemere, mai apare câteodată, rareori, o carte care nu cere nimic. O carte care nu strigă, ci săngerează tăcut. O carte care nu este produsul vreunui atelier de scriere creativă, ci rezultatul unei coliziuni frontale cu Destinul. O astfel de carte este cea a Florinei Carvacii, *Tageea* (Editura Alfa, Iași, 2023, 72 p.). Și va spun, cu toată răspunderea unui dascăl care a văzut multe la viața lui, că a ține acest volum în mână este ca și cum ai ține o fișă de observație medicală pe spatele căreia cineva, cu ultimele puteri, a desenat harta sufletului pentru a nu se rătăci în drumul spre Marele Nimic.

Nu ne aflăm aici în fața unei poezii comode. Nu există metafore pudrate și nici jocuri de cuvinte pentru deliciul snobilor care cred că literatura e un accesoriu de purtat la vernisaje. Nu. Aici avem de-a face cu o „arhitectură fatalistă” de o rigoare care te înfioară. Florina Carvacii scrie din tranșele propriei existențe, dintr-un spațiu de graniță, suspendat între Vatra arhaică – acea Zămbreasca a Teleormanului, pe care o invocă nu ca pe o adresă poștală, ci ca pe un *axis mundi* salvator – și Purgatoriul aseptice, mirosind a iod și a deznădejde, al spitalelor bucureștene. Cine are curajul să citească, va simți mirosul de humă amestecat cu mirosul de „insecticid” pulverizat dintr-un avion peste o intersecție oarecare, într-o lume care și-a pierdut busola.

Volumul se deschide și se închide sub semnul unei gravități pe care noi, cei „mancurtizați” de ritmul dement al prezentului, am uitat-o. Titlul însuși, *Tageea*, sună a nume de destin, a fatalitate grecească, a *Ananke* coborâtă în Câmpia Teleormanului. Autoarea nu face literatură; ea oficiază un ritual de supraviețuire. Și te întrebi, firește, oare nu cumva am uitat noi, ceilalți, că poezia adevărată se naște doar acolo unde „boii au fost vânduți” (vezi romanul meu *Musceleni*, T.D.), unde prețul a fost plătit integral, cu dobândă, în moneda dură a suferinței? Căci nimic nu e gratuit în universul Florinei Carvacii. Fiecare vers pare smuls dintr-o carne vie care refuză anestezia.

Trebuie să observăm, cu rigoarea arheologului care curăță un vas prețios de noroiul veacurilor, dualitatea sfâșietoare a acestui text. Pe de o parte, avem lumea Vetrei. Zămbreasca, Roșiorii de Vede, strada Dunării, Gara Veche – aceste toponime sunt tratate ca relicve sacre. Acolo sunt Părinții. Acolo este Tata, figura patriarhală care „leagă rădăcinile” și care devine stâlpul de susținere al unui univers ce

amenință să se prăbușească. Tăcerea tatălui, gesturile lui ritualice de îngrijire a pomilor, sunt, în fond, singura formă de rezistență în fața haosului. „Tata și tatăl mamei strâng mere” – iată o imagine biblică, de o simplitate care te pune în genunchi. Într-o lume a „mediocrităților mediocrităților”, unde părinții sunt abandonați prin azile sau uitați de copiii plecați să spele vase prin occident, Florina Carvacii își transformă părinții în icoane vii, în singurii „îngeri păzitori terestri” care mai pot opri căderea.

Pe de altă parte, avem lumea Spitalului, a diagnosticului, a „fișei de observație”. Aici, poeta activează un registru stilistic de o violență controlată, aproape chirurgicală. Termenii medicali – „canale coronariene”, „metabolism”, „marker tumoral”, „probe anatomico-patologice” – nu sunt folosiți pentru a șoca, ci pentru a consemna realitatea brutală a corpului devenit obiect. Corpul nu mai este templu, ci un mecanism care se defectează, o „formă insipidă” prin care boala trece ca un tren de marfă. Și cine ar putea nega forța devastatoare a următoarelor versuri: „Și mâinile alunecau prin pământul cald / îl desfaceau, îl tăiau în straturi... / Și casa era plină de sânge?” (*Chirurgical*). Este o suprapunere halucinantă între carnea pământului și carnea omului, o dovadă că destinul se înscrie direct pe trup, ca pe un pergamament fragil.

Îndrăznesc să afirm că Florina Carvacii recuperează aici o dimensiune a existenței pe care modernitatea o ascunde sub preș: „economia mierii”. Nu, nu este vorba despre spăgă, așa cum ar lătra „procurorii” morali de la televizor, acești Pristanda moderni care nu înțeleg nimic din sufletul românesc. Este vorba despre acea tranzacție umană, despre borcanul cu miere dus medicului, despre gestul mărunț prin care încerci să înlănțuieți o soartă implacabilă, să umanizezi un sistem rece, de beton și oțel. Este „conspirația tăcerii” a celor care se iubesc și care refuză să rostescă verdictul final, preferând să vorbească despre vreme, despre ploaie, despre orice altceva, doar pentru a ține speranța în viață.

Există în *Tageea* un leitmotiv obsedant: Trenul. Dar nu este trenul romantic al călătoriilor de plăcere, ci Trenul-Destin, acel mecanism de fier care trece prin mijlocul camerei, prin mijlocul vieții, sectionând totul. „Trenul trecea pe sub jaluzelele de aluminiu” – iată cum tehnologicul invadează intimitatea, cum zgomotul lumii exterioare strivește liniștea interioară. Poeta se simte ca o pasăre prinsă între șine, pândită de o primejdie care nu are chip, dar are nume de diagnostic. Este o luptă inegală, un „slalom” pe o „părtie marcată cu capcane”, unde o singură greșală, o singură celulă care o ia

razna, poate arunca totul în aer.

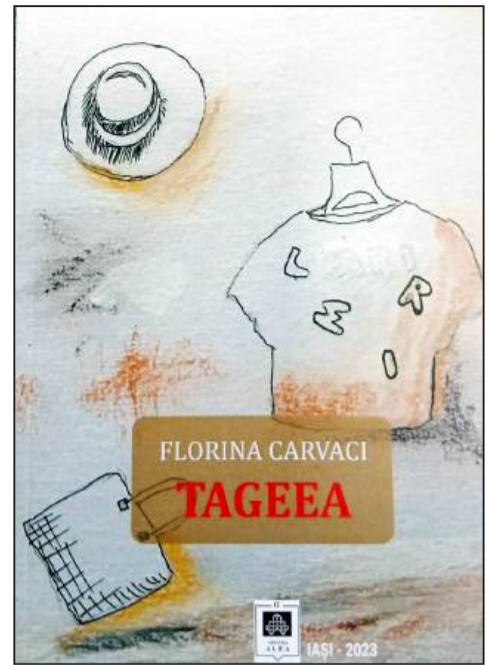
Și totuși, în ciuda acestui „noroi” al suferinței, cartea nu este o lamentație. E, dacă vreți, un act de demnitate. E ca și cum ai sta la tablă, în fața celui mai sever profesor – Viața – și ai tremura de frică, dar ai răspunde corect la lecție, chiar dacă știi că nota finală nu depinde de tine. „Să te joci cu așteptările. / Să alegi cele mai frumoase haine... să aștepti / o zi, / două...”. Ce lecție de stoicism găsim aici! Să te îmbraci frumos în fața morții, să îți pui „cele mai frumoase tăceri” – aceasta este aristocrația durerii, pe care puțini o mai au astăzi.

Stilistic vorbind, Florina Carvacii operează cu o finețe de bijutier care lucrează cu materiale radioactive. Nu există cuvinte în plus. Fraza este scurtă, nervoasă, tăiată. Uneori, versul se rupe brusc, ca o respirație oprită de un spasm. Alteori, curge molcom, ca răul Vedea, purtând cu el aluviunile memoriei. Avem de-a face cu o „po(i)etică a radiografiei”: totul este alb-negru, contrastant, esențializat. Scheletul se vede prin carne. Nu e loc de minciună când ești conectat la tubul de oxigen sau când aștepti rezultatul unor analize.

Sunt momente, parcurgând paginile, când te simți un intrus. Ai senzația că ai dat buzna neinvitat într-o saloan de terapie intensivă sau în curtea unei case unde o familie își plânge tăcut morții. Dar tocmai această întimitate violentă face cartea necesară. Într-o epocă a „influencerilor” care își vând fericirea de plastic la kilogram, Florina Carvacii ne oferă adevărul gol-goluț despre fragilitatea noastră. Ne reamintește că suntem făcuți din „humă”, dar și din lumină. Că suntem, în fond, niște „forme insipide” prin care trece *axis mundi*, niște trestii gânditoare care încearcă să nu se rupă sub vânt.

M-a impresionat profund modul în care autoarea tratează relația cu divinitatea. Nu e o credință de paradă, nu e bigotism. E o relație tensionată, de reproș mut și de așteptare. „Dumnezeu îmi vorbește în fiecare dimineață, / și eu nu aud.” Câtă sinceritate în această recunoaștere a surzeniei noastre spirituale! Dumnezeu nu e în ceruri, e în „condiția respirației”, e în aerul care intră și iese din plămâni, e în banalul miracol de a mai prinde o zi.

Un alt aspect pe care nu-l putem ignora este revolta surdă împotriva alienării urbane. Orașul din *Tageea* este un spațiu ostil, un labirint de beton unde „ploaia umple gropile din asfalt” și unde „peștii alunecă pe străzi”. E o viziune apocaliptică, o prelungire a stării interioare de asediu. Strada Rahovei devine un topos al damnării, un loc unde „am ied negru” așteaptă „primul tren spre orașul subteran al lui Dante”. Referințele culturale (Dante, Eminescu, Stoiciu)

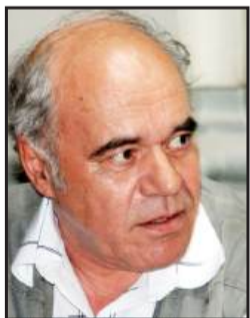
nu sunt ostentative, ci integrate organic. Ele sunt „cărjele” pe care se sprijină conștiința rănită pentru a putea merge mai departe.

De-abia acum înțeleg, recitind pasajele despre mamă, despre acea „ofertă” de a împărți zâmbete celor care traversează calea ferată, că *Tageea* este, în esență, o carte a iubirii disperate. Iubirea pentru cei care au fost și care sunt încă („tata și mama”), iubirea pentru viața care se scurge printre degete. Este o încercare de a opri timpul, de a „arhiva” o lume înainte ca ea să fie înghițată de uitare. „Într-o comisie de arhivare” – așa se simte poeta, un funcționar al memoriei care trebuie să pună ștampila pe clipa ce trece.

Fără îndoială că unii, obișnuiți cu sclipiciul literaturii de consum, vor găsi cartea prea tristă, prea „neagră”. Dar aceia sunt „șapcaliii” spiritului, (vezi cartea mea *Musceleni*, T.D.) cei care vor să fie gădilați, nu treziți. Pentru noi, ceilalți, pentru cei care știm că prețul „învățăturii” se plătește cu sânge și cu nopți nedormite, *Tageea* este un manual de rezistență. Este dovada că spiritul poate învinge materia, chiar și atunci când materia se revoltă și devine neascultătoare.

În concluzie, Florina Carvacii a scris o carte care va rămâne. Nu pentru că va lua premiile Uniunii Scriitorilor – deși le-ar merita mai mult decât toți „politrucii” care se premiază între ei –, ci pentru că a reușit să pună în cuvinte ceea ce noi toți simțim și ne e frică să recunoaștem: spaima de moarte și dorul sfâșietor de „acasă”. *Tageea* este o rană care vorbește. Și atât timp cât rana vorbește, înseamnă că suntem încă vii.

Să o citim, așadar, cu umilință. Să o citim ca pe o scrisoare primită de la un prieten aflat pe front, care ne spune că, deși bombardamentul continuă, stelele sunt încă pe cer și merii din livada tatălui au rodit din nou. Aceasta este, stimați cititori, singura victorie care contează în fața lui *Ananke*: să lași o urmă de lumină, chiar și atunci când întunericul îți dă târcoale. Florina Carvacii a reușit. Restul e tăcere...

Florentin Popescu

Când viața surclasează literatura...

După o experiență scriitoricească dobândită prin cele peste zece cărți de proză tipărite până în prezent, d-na Maria-Ileana Tănase prin volumul *Caruselul cu suflete rătăcite* (Editura Armonii culturale, 2025) revine în atenția cititorilor săi cu o sumă de schițe și povestiri ce se înscriu deopotrivă în genul narațiunilor ce țin de imaginar și ficțiune, dar totodată și de memorialistică, noua sa apariție editorială bazându-se fie pe cele trăite în mod direct și nemijlocit, fie preluate de la alții și imaginate.

Ceea ce surprinde în chip plăcut încă de la primele pagini este ingeniozitatea prin care autoarea alternează textele, lăsând impresia că totul este o confesiune, încredințată hârtiei cu un aer firesc și cu o sinceritate totală, spargând întrucâtva tiparul ori schemele consacrate ale genului. Astfel, întâmplări, ce țin de o anume anecdotică, privind mariaje ratate stau lângă povești de viață și de moarte din îndepărtatii ani ai războiului. Reconstituirii și scene din întunecații ani ai comunismului își află locul alături de ciudate ori mai puțin ciudate momente din realitatea de azi.

Judecând în ansamblul ei, cartea de acum pare a fi un fel de istorie trăită dincolo (sau alături de) istoria cea mare, din cărți și manuale. Aci avem un fel de istorie pe care, chiar dacă am

numi-o „măruntă” este, totuși, capabilă să ofere un tablou sugestiv al vremii/vremurilor în care le-a fost dat să trăiască personajelor.

„Sufletele rătăcite” ale prozatoarei sunt, de fapt, destine aflate în derivă, fie datorită împrejurărilor sociale în care au trăit, fie nefericitelor șanse de a nu-și fi găsit limanul dorit. Majoritatea trăiesc drame din care nu reușesc să se sustragă, majoritatea sunt niște ființe nefericite – toate găsindu-și în persoana prozatoarei un fel de oglindă care le cuprinde chipul pe fundalul general al timpului, dar și acele mișcări sufletești, interioare mai puțin sau chiar deloc vizibile.

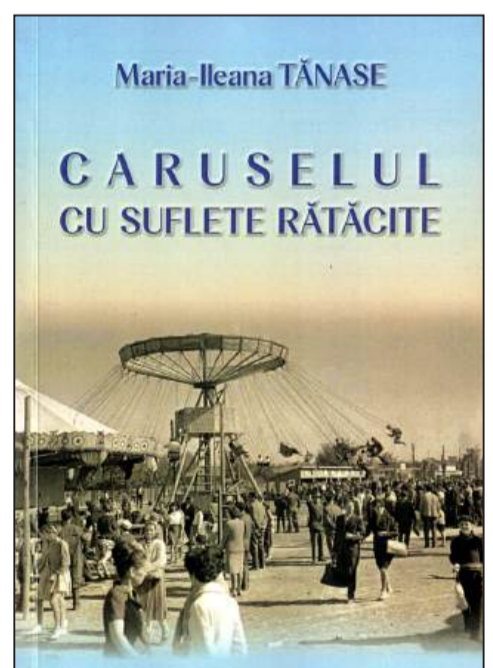
D-na Maria-Ileana Tănase, „croniciar” fidel, relatează fără să aprobe ori să condamne, lăsându-i cititorului plăcerea de a evalua și de a da verdicte. Și, totuși, în mod oarecum ciudat, asemenea scrieri cu aparență de neutralitate auctorială nu pot ascunde o anume implicare a scriitorului, o anume empatie cu personajele ei. Discretă, autoarea pare a spune: „Eu nu spun altceva decât adevărul. Concluziile și toate celelalte vă aparțin dvs. cititorilor!”

Grijulie în ce privește construcția, arhitectura fiecărui text, d-na Maria-Ileana Tănase își începe fiecare text cu un fel de ramă istorică, socială și chiar politică în care fixează

fiecare povestire, ca și cum ar scrie un reportaj, o relatare de la fața locului, ceva la care a fost martoră sau ceva care, la urma urmelor, ține de normalitate. Atență să prindă scene și momente ale „sufletelor rătăcite”, aflate în „caruselul” destinului, d-sa dă o atenție sporită relațiilor inter-familiale, punând accentul pe trădări, pe eșuări, pe răsturnări de destine. Etc. Etc.

Pornind să-și afle „rădăcinile”, să devoaleze (pe cât îi permit informațiile) arborele genealogic al propriei familii, dar și să pună în valoare propriile-i amintiri, autoarea ne oferă la un moment dat (pag. 54) cheia și grila întregii sale cărți: „Precum o umbră, trecutul ne urmărește, ține de mână prin amintiri, întâmplări, mustind de emoții, dar și prin toate povestirile auzite de la cei care au plecat, demult, dintre noi. Și de nenumărate ori am socotit că nu trebuie să las ca aceste frânturi de povești să se rătăcescă... Rând pe rând, le-am scos din pământul memoriei și le-am sădit în cel al cuvintelor... Și le-am udat cu rouă sufletului, așa cum aș fi îngrijit o grădină cu flori. Unde fiecare floare reprezintă pe cineva drag... Una dintre florile prețioase din această grădină este și bunicul Nicolai (1905-1945)”.

Memorialistica din acest volum curge aidoma unui film *din și despre* o altă epocă,

interesantă cu atât mai mult cu cât ea vorbește despre oameni, locuri, obiceiuri, întâmplări, evenimente dintr-un trecut pe care mai tinerele generații de cititori nu le mai pot afla astăzi decât pe calea beletristicii de bună factură, ca și în cazul de față.

În ce privește ficțiunea, o schiță precum *Semaforul* poate face parte cu cinste oricând dintr-o antologie a celor mai bune și frumoase texte de proză scurtă.

Galeria foto de la finele cărții sporește în chip fericit periplul memorialistic prin timp și prin locuri încercate de parfumul epocii și de nostalgie.

Comentarii critice

Cristian Gabriel Moraru

Exigențele criticului

În spațiul cultural teleormănean, criticii literari care emit judecăți critice argumentate și pertinente, reușind să pună în lumină valorile scrisului românesc actual, sunt foarte puțini. Printre aceștia se numără și reputatul profesor roșiorian Iulian Bitoleanu, critic și istoric literar, eminescolog și membru al Uniunii Scriitorilor, care, la finele anului 2025, ne-a pus pe tapet un nou volum de critică literară: *Meridiane critice*, vol. II (Ed. Eikon, București, 2025). O carte de cronici literare noi-nouțe, lansată la „Gaudeamus”-ul bucureștean de anul trecut, în prezența editorului său, Valentin Ajder, în care criticul de întâmpinare își continuă demersul exegetic început în 2014, an în care apărea primul volum al cărții *Meridiane critice*, și sublimat în bună măsură în *Diagonale hermeneutice* (Ed. Neuma, 2021).

Dacă în legătură cu primul volum al cărții *Meridiane critice* (Ed. Tipoalex, Alexandria, 2014, colecția „Drum”, serie nouă, nr. 9), remarcam „apetența criticului pentru literatură și estetică literară, discursul său fiind unul coerent, pertinent, fără stridențe sau extravagante stilistice, în care diagnostichează corect performanțele estetice ale cărților citite, urmărind și reușind să impună un canon critic echilibrat și original în peisajul cultural teleormănean contemporan.” (*Istoria literaturii roșioriene contemporane*, vol. I, Ed. Aius, Craiova, 2016, p. 92), relativ la volumul al II-lea al cărții *Meridiane critice* (Ed. Eikon, București, 2025), verdictul critic rămâne în linii mari același.

Totuși, trebuie decelate câteva mutații importante produse în decursul celor 11 ani distanță dintre cele două volume:

1. În ceea ce privește selecția cărților comentate, spre deosebire de cele 33 de cronici din primul volum, unde cărțile de poezie și proză i-au suscitât preponderent interesul, în cele 38 de cronici din al II-lea volum, atenția criticului se îndreaptă spre cărțile de critică și istorie literară, semiotică, retorică, jurnalism și publicistică literară, semn că plăcerea criticului este conferită mai nou de autoreferențialitatea literară, adică de meditația asupra fenomenului

literar și punerea în discuție a limbajului, a procesului de creație și a resorturilor intime ale operei literare ca atare.

2. Dacă în partea a III-a a primului volum, intitulată *Secvențe critice*, autorii cărților interpretate erau în majoritatea lor teleormăneni, cu precădere roșioreni, în al II-lea volum, doar trei scriitori teleormăneni sunt prinși cu cronici literare la cărțile lor, Iulian Bitoleanu luând în vizor cărțile mai vechi sau mai noi ale unor critici universitari sau ale unor personalități de prim rang ale literaturii române, în majoritatea lor membri ai Uniunii Scriitorilor din România, chiar de la vârful breslei (cartea se deschide cu o cronică a convorbirilor dintre Nicolae Manolescu și Daniel Cristea-Enache), semn că exigențele criticului au crescut.

3. Criticul roșiorian a dobândit o anumită sobrietate nu doar la nivelul lecturilor efectuate, ci și în scrisul său, nefiindu-i deloc indiferent locul publicării unei cronici, unui eseu sau unui studiu. Majoritatea cronicilor din acest nou volum sunt publicate în reviste ale Uniunii Scriitorilor ori aflate sub egida acestora, dar câteva au apărut și în revista „Teleormanul cultural”, al cărei redactor-șef adjunct este.

Pentru a releva opțiunile estetice ale acestui *peritus in literis*, iată în continuare o radiografie la orizontală a cărții sale!

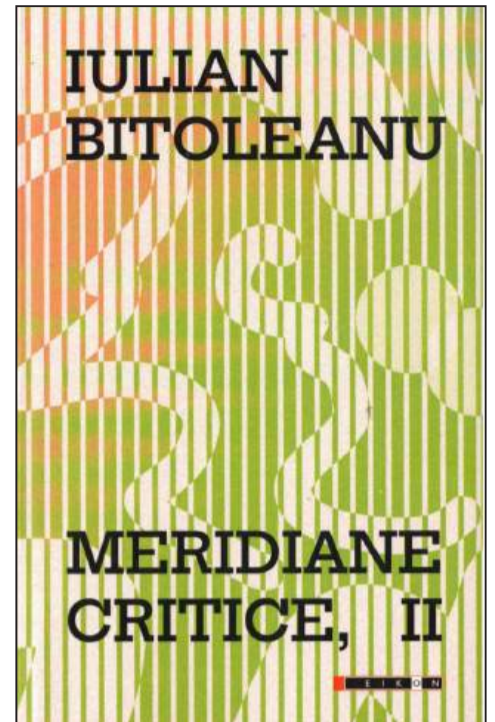
Hotărât lucru, beletristica este Cenușăreasa acestui volum de critică. La secțiunea poezie, doar două cărți intră în vizorul criticului, și anume: *Duminici post-restant* (Ed. Pavcon, 2021), de Julien Caragea, respectiv *11 septembrie* (Ed. Ecreator, 2020), de Cristian Ovidiu Dinică.

În ceea ce privește „pedestra proză”, tot două cronici îi rezervă criticul roșiorian. Prima, la cartea *Poveștile cerului, poveștile pământului* (Ed. Rao, 2021) a scriitorului Ștefan Mitroi, originar din Vitănești Teleormanului. Scrie exegetic ca despre un alt Macondo: „Arealul copilăriei, Siliștea din comuna Vitănești este un spațiu nealterat, neviciat de rocada la putere, cu o temelie etică,

în care existența nu e clintită de nimic, nici de moarte ori de vreo catastrofă. Timpul pare aici tolerant ...” (p. 56). Cronică la miniromanul *Camera 307* (Ed. Aius, 2023) al roșiorencei Bianca Tutunaru, care încheie volumul, se încheie cu o apreciere critică a istoricului literar Stan V. Cristea: „Cartea este un foarte bun exercițiu care deschide calea către o exprimare firească a unui talent literar ce merită de pe acum toată atenția.” (p. 163).

Cum teatrul nu avem decât la nivelul spectacolului histrionic oferit de limbajul elevat cu inserții neologice, vom face un tur de orizont și al cronicilor la cărțile de critică și istorie literară care reprezintă partea cea mai consistentă a volumului. Eminescologul Iulian Bitoleanu (autorul cărții *Eminescu, jurnalul cultural complet*, Ed. Institutul European, 2018) păstrează un fir roșu care leagă cele două volume. Dacă primul volum avea un capitol intitulat *Eminesciana*, care cuprindea cronici la cărțile unor eminescologi precum Vasile Ilinca, Rodica Baciu sau Stan V. Cristea, în cel de-al doilea volum, sunt incluse cronici la cărți semnate de alți reputați eminescologi: Mihai Cimpoi, Theodor Codreanu, Constantin Cubleșan, Nicolae Georgescu, Tudor Nedelcea. Receptarea critică a operei lui Creangă este atent urmărită în cronică *Ion Creangă filtrat prin teoria literară franceză* la cartea lui Ioan Holban, *Ion Creangă: spațiul memoriei* (Ed. Niclescu, 2010).

Nici exegezele mai noi despre Al. Macedonski, celălalt cap de școală poetică românească alături de Eminescu, nu scapă privirii vigilente a lui Iulian Bitoleanu, care scrie despre cartea Al. Macedonski. *Maladiile eului poetic* (Ed. Neuma, 2024), semnată de George Vulturescu. Cartea *Gramatică și cinste. De la Eminescu la Sandu Tudor. Opt lecții de gazetărie* (Ed. Pro Universitaria, 2024) a profesorului sibian Ion Dur oferă, în viziunea autorului, un *Regal gazetăresc*, la care participă Eminescu, Caragiale, Octavian Goga, dar și membri ai Generației '27: Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Mircea Vulcănescu. De altfel, Generația lui Mircea Eliade este urmărită în

cronica *O sinteză critică despre doctrina Generației '27* la cartea *Generația '27 și textele ei doctrinare* (Ed. Tipoalex, 2010), semnată de filologul roșiorian Cristian Gabriel Moraru, în care Iulian Bitoleanu vede „drept un posibil emul al lui Alexandru Piru.” (p. 144).

Prezentarea concepției despre literatură a criticului Dan Cristea, așa cum reiese din câteva interviuri și confesiuni, dar mai ales din volumele alcătuite așa-zisul „triptic de la Snagov”, recenzarea cărții *Raftul de la colț* (Ed. Castrum de Thymes, 2022), vol. IV, a timișoreanului Daniel Luca, pe care-l găsește „cumpătat, galant în critica de întâmpinare”, a unor cărți de istorie (*România și Europa Mediană*, de Ovidiu Pecican), de istorie a jurnalismului românesc (Marian Petcu, Ioan David, Ioan Laza ș. a.) sunt alte ținte atinse de Iulian Bitoleanu. Nu ocolește nici cărțile purtând semnătura câtorva colegi de la filiala Craiova a Uniunii Scriitorilor (Mihaela Albu, Florian Copcea, Nicolae Marinescu, Petrișor Militaru) sau cercetările literare ale istoricului literar Nicolae Scurtu despre scriitorii și publiciștii olteni.

Prin urmare, în cartea de cronici literare *Meridiane critice*, vol. II (Ed. Eikon, București, 2025), Iulian Bitoleanu se dovedește un profesionist al criticii literare, cu exigențe care sporesc tot mai mult odată cu trecerea timpului.

Diana Dobrița Bîlea

Forța de a păstra vie memoria unei conștiințe colective

Noul roman al scriitorului buzoian George Bratu, *Vremuri de cumpănă* (Ed. Edigraph, Buzău, 2025), încheie o trilogie (primele două volume sunt *Trecătoarea* și *Poiana pribegilor*) dedicată haiducilor și pandurilor dintr-o epocă dominată de regimul fanariot și de jocurile marilor imperii. Cel din urmă roman al trilogiei evocă perioada târzie a dominației fanariote, care se sfârșește în 1821 datorită unor mișcări naționale precum Eterea și Revoluția lui Tudor Vladimirescu, evenimente care au determinat Poarta Otomană să revină la domniile pământene în Țara Românească și în Moldova.

Surprinzând nemulțumirea socială a vremii și crâmpie ale rebeliunii politice, mizând pe datele istorice, George Bratu izvoidește, cu cele 40 de capitole ale cărții, o poveste captivantă. Perspectiva sa asupra istoriei este una umanizantă. Personajele principale, chiar dacă sunt figuri simbolice, ne apar aici ca oameni suși fricii, îndoii și speranței. Istoria îi prinde în vârtejul său, îi implică, îi învață, îi recompensează sau îi rănește, obligându-i astfel să se definească. „Vremuri[le] de cumpănă” îi pun mereu pe drumuri, îi forțează să caute binele pentru ei și pentru ai lor într-o lume care nu pare să le mai ofere un adăpost sigur. Dide, personajul central al romanului, parcurge un traseu sinuos al maturizării. Experiențele violente ale istoriei, pierderile personale și întâlnirea cu lideri de excepție îl transformă treptat dintr-un „biet ciobănaș” într-un bărbat care „ajunsese să însemne ceva, din moment ce mai-marii țării pusese ochii pe el și îl chemaseră să le slujească” (p. 19) și apoi

într-un om de o deosebită profunzime. Figura lui Tudor Vladimirescu este tratată cu finețe psihologică, dar și cu o admirație evidentă, ce rezultă îndeosebi din modul baladesc, ciudat, dar încântător pentru iubitorii de rostire cu linie melodică și rime, în care se exprimă neori personajul. Portretul fizic, realizat în cuvintele și coloratura vremii, poartă cititorul în atmosfera specifică: „un bărbat în floarea vârstei, înalt și bine legat, cu căutătura aspră și mișcările sigure ale omului deprins să slujească la oaste. Era îmbrăcat într-o pingea de aba cu găitane negre, amintind de portul panduresc, și încălțat în cizme de iuft, iar pe cap purta căciula înaltă de astrahan cu fundul de urșinic alb, de sub care i se revărsau pe umeri pletele bogate” (pp. 30, 31). Apoi aflăm că „este un om perseverent și credincios”, că „vorbește curent limbile greacă, franceză și rusă. Cunoaște bine pravilele” (p. 35). Încă din primul episod în care apare, el descrie prezentul geopolitic drept instabil și tensionat, ceea ce va justifica acțiunile sale: „Lumea se mișcă și capetele încoronate își dau mâna să-i pună zăbală” (p. 32). Autorul îl prezintă ca pe un lider lucid, cultivat, dotat cu intuiție politică și cu autoritate naturală, dar și ca pe un om izolat în ceea ce privește proiectul său. Viziunea lui este mai largă decât a celor care îl urmează și tocmai această discrepanță îl expune trădării și eșecului. Tudor este astfel un personaj tragic, prins între ideal și imposibilitatea de a-l concretiza într-o lume nepregătită mai ales din punct de vedere moral.

Universul romanului cuprinde scene

variate: confruntări armate, misiuni riscante, alianțe precare, spații sacre și profane, care se succed într-o logică aproape cinematografică. Dovedind o strălucită stăpânire a epicului, pe alocuri intervenind cu precizia și stilul cronicarului, ținând cititorul cu suflul la gură în atmosfera aceluși timp istoric, autorul alternează momentele de încordare cu scene ce țin de lirism. Povestea de iubire dintre Dide și Dochiza se manifestă ca un contrapunct necesar în derularea episoadelor de violență istorică, aducând în prim-plan nevoia de continuitate a vieții, cu toate ale sale, deci și cu plăceri și bucurii.

Personaje puternice sunt și căpitanul Crăcea, mentorul echilibrat al lui Dide, Iancu Jianu, zăpăcit transformat în haiduc și un mare spirit justițiar, apoi pandurii Mircea și Tănase, neînfricați, loiali cauzei lor și dispuși să meargă până la capăt, chiar cu prețul vieții. Personajele feminine Dochiza, Ilinca și Florica sunt relevante și participă activ la desfășurarea evenimentelor. Prin curaj, inteligență și loialitate, ele reprezintă rezistența tăcută, acel „acasă” pentru care luptă, de fapt, „pribegii”.

Finalul romanului este stăpănit de un sentiment de pierdere colectivă. Moartea lui Tudor este o înfrângere morală, rezultatul dezbinării și al incapacității de a susține un ideal comun. Cartea se încheie totuși într-o notă optimistă, așa cum spune și titlul ultimului capitol: „Pribegului îi stă bine cu drumul”. Salvarea prin trecerea graniței în Transilvania a unora dintre personaje, unde oamenii vorbesc aceeași limbă română, și continuarea vieții în

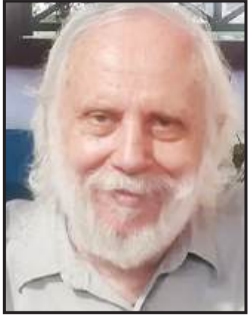
aceeași credință, cu aceeași iubire întăresc ideea că firescul va merge mai departe până la concretizarea idealului unui popor întreg.

Limbajul prozei lui George Bratu este expresiv, cu accente arhaice și cu regionalisme, ce susțin imaginea vremii la care se face referire, și cu o oralitate iscată din filonul popular. Narațiunea este credibilă și pentru că pare spusă de cineva din interiorul comunității din care s-au născut protagoniștii.

Romanul lui George Bratu, *Vremuri de cumpănă*, este unul de maturitate artistică. Așa cum scrie Titi Damian în prefață, lucrarea aceasta „este o meditație profundă asupra condiției românești, asupra acestui destin al veșniciei pribegii în căutarea unui ideal”.

Iată că un alt roman, care se așază în descendența importanțelor construcții epice istorice, confirmă forța literaturii de a păstra vie memoria unei conștiințe colective românești.

Consemnări

Cornel Simion Galben

Pagini de jurnal pandemic

141. După încă o noapte chinuită, astăzi n-am putut decât să merg până la poșta, unde mă așteptau cărțile trimise de Ionel Necula și, după ce le-am foiletat, să trec la consecutarea revistelor, din cuprinsul cărora am găsit noi informații și referințe despre Ștefan Munteanu, Vlad Ciobanu, Dorel Raape, Mioara Băluță, Ioan Bărbunțoiu, Gheorghe Ungureanu, C.D. Zeletin, Ștefan Zeletin, Georgeta Mircea Cancicov, Vasile Alecsandri, George Bacovia, George Bălăiță, Dumitru Brăneanu, Doru Ciucescu, Grigore Codrescu, Petre Isachi, Ion Moraru, Cornel Paiu, Viorel Savin, Cristina Ștefan, Mariana Velisar Codrescu, Calistrat Costin, Sergiu Adam, Marius Manta, Nicolae Mihai, Victor Mitocaru, Ion Lupu, Ion Prăjișteanu, Grigore Tabacaru și Vasile Pârvan. Adun în continuare, deși e posibil ca multe din aceste informații și repere bibliografice să nu mai apuc să le folosesc, fiind deja copleșit de miile de pagini din sumarul cărților aflate în lucru. În drumul spre casă am reușit să achit facturile, numai cea de la gaz ridicându-se la 470 lei. Unde vom ajunge cu această avalanșă de scumpiri? Am citit apoi câteva poeme ale poetului nemțean și le-am mulțumit scriitorilor Stan V. Cristea și Ionel Necula pentru volumele cu autograf și, mai ales, pentru includerea mea printre personaje. Teleormăneanul m-a lăsat iar fără grai cu noul său tom de aproape 700 de pagini, în care pe lângă corespondența primită a oferit o sumedenie de date despre autorii lor, alcătuit de un veritabil compendiu de literatură și cultură contemporană. La rândul lui, tecuceanul a inclus o cronică la jurnalul meu, ambele prezente dovedind că las și eu urme de luat în seamă, dar și că n-am scăpat de dorința de slavă deșartă.

142. Aseară, după ora 22, când tocmai mă băgasem în așternut, Ioan Enache m-a sunat să-mi aducă textele pentru noul număr al *Credinței ortodoxe*, bulversându-mi nu numai noaptea, ci și toată ziua. Cum închisese calculatorul, i-am spus că nu mai lucrez, dar gândul s-a inoculat probabil și după nici o oră și jumătate de somn am trecut la tehnoredactat, până la 4,07 terminând toată revista. Am căutat apoi un subiect mai acătării pentru editorial și după vreo jumătate de oră m-am lăsat păgubaș, încercând să readorm. Tot învățându-mă când pe o parte, când pe alta, cred că am așipit cam tot pe atât și la 5,45 am luat-o de la capăt cu foiletatul presei, după care am tipărit paginile pentru corectură, iar la 8,30 m-am afundat iar în pernă. Adormit în cele din urmă, numai că după vreo două ore m-a trezit telefonul de la Iovian, care dorea iar să știe ce am mai făcut cu dreptul la replică al dramaturgului. Am trecut apoi la conceperea textului, numai că la 12,30 a trebuit să întrerup firul ideilor, apucându-mă de eliminarea greșelilor de corectură și trecerea paginilor pe calc. Mi-a consumat altă oră, însă după ce am mâncat nu am revenit la editorial, ci am luat-o de la capăt cu tentativa de a mă odihni, în sfârșit. Intre atâtea zbateri nu știu cu ce s-a ales organismul, însă cert e că am dus apoi editorialul la capăt și, înainte de culcare, am finalizat și lectura volumului de poezie *Depărtări sfințite cu lacrimi* de Ioan Ouatu (Bacău, Editura Fundației Culturale Cancicov, 2017, 156 pagini), prima antologie a unui tradiționalist romantic, despre care va trebui de acum să adun date, întrucât e absolut al Liceului Pedagogic din Bacău.

143. Din ce în ce mai greu cu nopțile mele. Ultimele două zile și-au făcut și ele efectul, astfel că între tentativele de a mă odihni măcar o oră după noaptea chinuită, nu am reușit decât să adaug lucruri noi la fișa lui Alexandru Protopopescu, să mă bucur că am primit coletul cu noul volum de lecturi aleatorii și să adaug la acestea alte câteva pagini. Tot astăzi am rămas fără președinte la Filiala Sud-Est a U.S.R., poetul Corneliu Dan Antoniu trecând la Domnul. Îi voi fi recunoscător în continuare pentru sprijinul necondiționat pe care mi l-a acordat, însă cred că în următoarele luni mă voi transfera

totuși la filiala băcăuană, unde am tot fost îndemnat să mă mut de-a lungul acestui prim deceniu de existență în sânul breslei scriitoricești.

144. Deși m-am culcat după miezul nopții, la 1,33 eram treaz și cum nu aveam chef să mă mai chinui, mi-am făcut programul de dimineață și am trecut direct la lucru, fără a mai consulta presa on line. Până la ora 5,40 am refăcut pagina 18 și am tehnoredactat alte 9, spre satisfacția vrăjmașului, care s-a felicitat pentru că m-a făcut să lucrez în una dintre cele mai mari sărbători a creștinătății. Nu mi-am dat seama că azi prăznuim Sfinții Mari Impărați și întocmai cu Apostolii, Constantin și mama sa, Elena decât în jur de 8,10, când, întors la calculator după ce am reușit să prind vreo oră de somn, mi-a sărit în ochi un titlu dintr-o publicație bucureșteană. Mi-am dat imediat pumni și, după un duș reconfortant, m-am îndreptat către biserică, dând slavă lui Dumnezeu că măcar îmi voi spăla în vreun fel rușinea, participând la Sfânta Liturghie. De aici am pornit-o apoi spre sediu, unde am aflat că, începând cu această lună, contractul meu de muncă a încetat și că, probabil, voi semna o convenție de colaborator, cu o retribuție „apropiată”. În aceeași situație vor mai fi încă vreo 13 angajați, așa că...

145. Am dormit cu vreo oră în plus, însă la 2,10 eram în picioare, fără a reuși să mă mai odihnesc, deși mă aștepta un drum lung. Am pornit-o spre gară la 7 și la 8,18 eram deja la Adjuț, unde am fost preluat de poetul Marin Moscu. Împreună cu el și cu soția Fevronia și Paul Spirescu ne-am îndreptat apoi spre Galați, unde urma să participăm la înmormântarea poetului Corneliu Antoniu. Am făcut un scurt popas la Hanu Conachi, poetul adjuțean făcându-ne cinste cu o cafea, care m-a înviorat. Am călătorit bine până la intrarea în oraș, unde a început nebunia, programul din satelit învățându-ne prin sursele giratorii și scoțându-ne în cele din urmă spre... Brăila. Norocul a fost că am avut o marjă de timp suficientă și până la urmă am ajuns la capela unde era așezat pe catafalca poetul. A venit multă lume, din toate zările, mai puțin cei din oraș, care, cu câteva excepții, și-au găsit altceva de făcut. După slujba din biserică, Paul Spirescu a rostit câteva cuvinte și a citit un poem din ultima carte a dispărutului, apoi am pornit-o în coloană spre cimitir, unde momentul care a emoționat pe toată lumea a fost cel în care soldații au tras în aer cele trei salve, în semn de omagiu. A urmat o agapă îndestulătoare, cu scurte discursuri, și întoarcerea acasă, tot cu trenul, scutindu-l pe Marin, care se oferise să mă aducă, de un drum până la Bacău.

146. O duminică tihnită, cu somn și lecturi duhovnicești după Sfânta Liturghie. Seara, alte două episoade din *Forsythe Saga*.

147. Început de săptămână nu tocmai favorabil. M-am trezit și azi cu noaptea în cap, cum se zice, dar până la ora 8 n-am izbutit decât să-mi fac programul de dimineață și să adaug câteva date și repere bibliografice la fișele lui George Nestor și Alexandru Piru. Nedând în niciun fel de data și locul morții prozatorului, am decis că e cazul să merg la bibliotecă, dar mai înainte am făcut coletul pentru Depozitul legal, scutindu-l pe Ioan Prăjișteanu de o corvoadă. De la poșta am luat-o pe jos, în parc bucurându-mă de verdele naturii și asigurându-mi un supliment de aer proaspăt înainte de a mă afunda cu nasul în colecții. Salvarea a venit în cele din urmă de la doamna Liliana Cioroianu, care avea data, și de la Ioan Dănilă, cel ce a confirmat informația și a precizat și locul, București. După-amiază am vorbit cu profesorul Dumitru V. Marin, căruia i-am propus un interviu pentru *Cadran cultural*, și apoi cu Geanina, pe care am felicitat-o de ziua ei. A rămas ca să ne vedem zilele următoare, pentru a merge cu nepoatele după cumpărături, însă spre seară, ducându-le la antrenament, a trecut pe la mine și mi-a lăsat o felie de tort.

148. Trecând peste noaptea agitată, astăzi am izbutit să scriu profilul prozatorului George Nestor, pe care l-am inclus apoi în paginile *Cadranului cultural* și în cuprinsul dicționarului *PB9* și *SB2*, tot pentru revistă culegând și noile *Agende* oferite de criticul Constantin Călin, cu care m-am văzut imediat după prânz.

149. Zi plină și azi, până seara reușind să definitivez interviul cu gazetarul vasluian și să conturez pentru revistă, pe lângă cele două pagini ale acestuia, încă două. M-am văzut și cu domnul Constantin Călin, căruia i-am dus textul printat și i-am oferit noul jurnal, prilej fericit să mai schimbăm câteva gânduri, inclusiv unele legate de costurile de tipar. După ora 14, împreună cu Geanina și nepoatele am colindat câteva magazine din zona fostei fabrici de încălțăminte, atât Sofy, cât și Teo alegându-și câte o pereche de sandale și de pantaloni scurți, ce mi-au golit rezervele cu aproape 400 lei. Eu, de bine, de rău i-am avut, dar ce fac părinții care n-au nici atâtea în pungă?

150. Încă o noapte dată peste cap, urmată de o zi așijderea. N-am reușit decât să pun la punct referințele bibliografice pentru fișa lui Romulus Dan Busnea și să port o corespondență cu el, solicitându-i câteva completări la un chestionar pe care l-a modificat de vreo patru ori până acum. Intre tentativele de a recupera ceva din orele nedormite, am parcurs mai bine de 30 de pagini din volumul dedicat de Ionel Necula lui Eminescu. Seara, telefon de la domnul Constantin Călin, care mi-a comunicat trei lucruri: 1. A anunțat-o pe doamna Liliana Cioroianu că mi-a apărut o nouă carte și m-a sfătuit să trec și să i-o las; 2. Soția sa a citit seara trecută jurnalul meu; 3. Actorul Sorin Postelnicu mă invită duminică, ora 14, la Centrul de Cultură „George Apostu”, unde are pregătite câteva surprize.

151. În sfârșit, o zi plină. Am scris portretul lui Romulus Dan Valentin Busnea, care s-a întins pe două pagini de revistă. L-am inclus apoi în *PB9* și *SB2*, iar până seara am conturat alte două pagini pentru *Cadran cultural*. Am audiat apoi concertul flautistului Alberto Navarra (Italia), câștigătorul ediției din acest an a Premiului „Dorel Baicu” și am încheiat vinerea cu vizionarea finalei Concursului „României au talent”, câștigat de o puștoaică de 11 ani, Ana Maria Mărgăan, cu un moment excelent de ventrilocie.

152. Am cam fost lipsit de vlagă, însă am reușit până la urmă să închei și paginile 30 și 31, pe care le-am scris în totalitate. Am încercat pe urmă să mă relaxez la tenis, numai că Sorana Cîrstea m-a dezamăgit, fiind învinsă în finala Turneului de la Strasbourg de către cehoaica Barbora Krejčíková, cu un simetric 6-3.

153. O duminică un pic mai aparte. M-am trezit la 5,18 și până la 8,40, când am plecat la biserică, am reușit nu numai să-mi fac programul de dimineață, ci și să finalizez lectura celor 153 de capete despre rugăciune ale Sfântului Evagrie Ponticul. După Sfânta Liturghie m-am dus direct la piață, de unde am cumpărat câte un fir de trandafir pentru fiecare sărbătorită și apoi la un magazin cu de toate, de unde le-am luat mici cadouri. Pe Teo am găsit-o veselă, întrucât tocmai câștigase o cupă și Premiul al II-lea la un concurs de alergări organizat de Ziua Copilului, în timp de Sofy era cu ochii în lacrimi, deoarece ocupase doar a cincea poziție. Ghinionul ei a fost că a concurat cu copii din clasa a IV-a și, ambițioasă cum e, nu i-a convenit deloc rezultatul. Am încurajat-o, explicându-i că nu întotdeauna poate să câștige și faptul că a intrat în top 5 e foarte bine. După ce am prânzit împreună, am pornit-o direct spre Centrul „G. Apostu”, unde am văzut un film dedicat lui Bacovia de către actorul Sorin Postelnicu, interesant ca viziune, însă cu foarte mici fisuri, semnalate obiectiv de criticul Constantin Călin. N-a fost un colocviu, cum anunța afișul, doar Geo Popa, amfitrionul, și Daniel Ștefan Pocovnicu mai rostind câteva cuvinte. A fost

însă prezentă destulă lume bună, care a profitat apoi din plin de agapă și au schimbat impresii și cărți. Eu n-am avut inspirația să iau cu mine câteva exemplare, dar am primit de la Dan Petrușcă și Val Mănescu recentele lor volume. Telefon de la Stelian Preda, care m-a anunțat că ieri a trecut la Domnul actrița Despina Prisacaru. Încă o pierdere pusă pe seama pandemiei, care m-a împiedicat să mai luăm legătura și, în felul acesta, să-i las fișa nefinalizată.

154. Început de săptămână anost, în care am finalizat totuși revista, scriind editorialul și completând golurile de la pagina 1. Am făcut apoi o primă revizie și am expediat pdf-ul la tipografie pentru exemplarul de semnal, dar până seara n-am reușit decât să pregătesc un colet pentru editură și să mai citesc vreo câteva file. Fiind sfârșit de lună, să notez că am foiletat și în mai 35 de publicații, consultând alte 2224 de pagini, din care am extras informații utile dicționarului meu. Scurtă vizită a Geaninei, cu nepoatele.

155. Păcăleală de 1 iunie. Sculat cu noaptea în cap, prima grijă a fost ca după programul de dimineață să mai pregătesc vreo câteva plicuri, scriind autografe pentru Valeria Manta Tăicuțu, Rodica Lăzărescu, Nina Plopeanu și Ghiță Nazare. Îmi făcusem planul ca în drum spre Ioan Prăjișteanu, cu care convenisem ieri să ne vedem la redacție, să mă opresc la poșta. Surpriza a fost că pe cea de cartier am găsit-o închisă, așa că am luat-o spre poșta din centru, unde figura același afiș pe ușă: „Marți închis”. Infruntând ploaia, am revenit acasă și abia după ce am vorbit cu poetul mi-am dat seama că e zi liberă și nu se putea ca tocmai funcționarii de la poșta să lucreze. Pe la 10,30 eram la sediu, însă discuția s-a prelungit până la 12, când preotul Cornel Paiu a sfințit noua reședință a Filialei Bacău a Uniunii Scriitorilor. A continuat după o oră și abia apoi am luat-o spre domiciliu, nu înainte de a degusta „vinul popesc” adus de părintele și bunătățile sfințite așezate pe măsuță de Dumitru Brăneanu. M-am ales și cu o plasă de cărți, pe care nu știu dacă le voi citi cândva, iar la ora 17 eram din nou pe baricadele culturii, de data aceasta la Casa Bacovia, unde poetul Valeriu Stancu ne-a invitat să-i cunoaștem pe Silvestre Clancier, unul dintre cei mai mari poeți francezi contemporani, și pe Muriel Augry, o poetă la fel de cunoscută, directoare acum a Institutului Francez din Iași. Și de aici am plecat cu alte 5 volume, alături de cei doi dăruindu-mi cărțile recente, Cristina Ștefan, Tincuța Horonceanu-Bernevici și Mircea Constantin Jurebie.

156. După încă o noapte aiurea, singura realizare de azi e culegerea noului episod din Caietul albastru și expedierea lui către Adi Popa.

157. Altă noapte cu năbădăi, astfel că m-am mulțumit doar cu noi consemnări biobibliografice în fișele lui I.I. Stoican, G. Ibrăileanu, Gh. Iorga, Vasile Bardan, Constantin Călin, Tristan Tzara, Carmen Voisei, Mari Bucur, Ion Văsăi, Ion Măric, George Enescu, Mihail Jora, Ion Fercu, Andreea Simon, Geo Popa, Adrian Jicu. La prima oră am fost și la serviciu, unde am rezolvat problemele curente, iar de la 16,30, când curierul mi-a adus semnalul la revistă, am purces la lectura și corectarea acestora.

158. Trezit la 3,30, mi-am făcut tot programul dimineții, apoi am continuat lectura la *Cadran* și la 9,30 am plecat la cealaltă muncă, arătându-i revista domnului Vlase și discutând cu el despre noile măsuri de austeritate impuse. Nu se întrevăd vremuri prea bune, din păcate. Întors acasă am scos greșelile depistate la corectură și, după-amiază, relaxat, m-am uitat la meciurile fetelor noastre rămase în cursă la turneul de la Paris. Sorana Cîrstea și-a continuat parcursul bun de până acum, învingând-o pe Daria Kasatkina cu 6-3, 6-2, dar Ana Bogdan a trebuit, din păcate, să se declare învinsă în fața spaniolei Badosa, după 2 ore și 51 de minute de confruntare aprigă și o minge de meci în setul secund: 6-2, 6-7, 4-6.

159. Încă o săptămână dusă, în parte, pe apa sămbetei. Azi, bunăoară, n-am reușit decât să mai trec de câteva ori peste paginile revistei și apoi să o trimit la câțiva cititori și colaboratori: Dan Sandu, Leo Butnaru, Mihai Mercicaru, Rodica Lăzărescu, Dumitru V. Marin, Ghiță Nazare și Brândușa Antoniu, care la rândul ei mi-a trimis, în sfârșit, ultimele două numere din *Antares*.

Fragment din volumul „Acceleratul 502”, în curs de pregătire pentru tipar.

Restituiri

Nicolae Scurtu

Contribuții noi la bibliografia lui Sever Zotta

Biografia și bibliografia istoricului Sever Zotta (n. 1874 – m. 1943) se cuvin a fi cercetate, cu multă atenție, întrucât, uneori, pot surprinde, firește, plăcut, și pe cel mai sagace și exigent cercetător al unuia dintre cei mai parcimonioși cunoscători ai vechilor noastre documente scriptice și iconografice.

Instruit, temeinic, după modele germane, format în ambianța și rigoarea impusă de cancelariile imperiului ~ Viena și, respectiv, Cernăuțiul, înrânduindu-se, prin alianță, cu dinastia de cărțurari ai Bucovinei, Hurmuzachi, tânărul și foarte pasionatul cărțurar Sever Zotta se dedică, în exclusivitate, studiilor și cercetărilor istorice privind, mai ales, Moldova, Bucovina și Basarabia.

Aici, în aceste ținuturi în care istoria cere, imperios, reevaluări și repriviri din cele mai neobișnuite puncte de vedere, s-a așezat Sever Zotta să descrie și să analizeze, cu un acut simț critic, spițele genealogice ale unor familii românești, cu dorința „de a arăta familiilor oglinda vremilor apuse, așa ca să se vadă într-însa cum în adevăr au fost: boieri sau mazili, negustori sau țărani, iar nu duci, marchizi, cavaleri cruciați, conți ungurești, mărzați tătărăști sau chiar patricieni romani.”

Apariția, la Iași, în răstimpul 1912–1913, a publicației *Arhiva genealogică* a constituit un eveniment, memorabil, în ceea ce privește statutul și importanța științelor auxiliare ale istoriei.

Revista aceasta, unică prin rigoarea și occidentalismul ei, a contribuit, fundamental, la înțelegerea corectă a rolului și semnificațiilor unor familii în istoria locală, regională și, evident, națională.

De asemenea, e necesar să precizez, că studiile, articolele, cercetările și notele publicate în paginile acestei reviste, au dus, cum era și firesc, la rediscutarea și anularea unor contribuții genealogice cunoscute până în acel moment.

Un moment, extrem de însemnat, în istoria Arhivelor Statului din Iași îl constituie numirea istoricului Sever Zotta ca director al acestei prestigioase instituții culturale din Moldova, în perioada 1912–1934, când, de fapt, asistăm la reconsiderarea, pe temeuri științifice, a noțiunilor de arhivă și arhivar.

Istoricul Sever Zotta era un autentic intelectual, dublat, în același timp, de un erudit cărțurar, care, în scopuri științifice, a dialogat cu cei mai importanți profesori, cercetători și savanți din România. Și nu numai.

Se cunosc, astăzi, epistolele sale trimise lui Nicolae Iorga, Dimitrie Onciul, Constantin I. Karadja, Ion Nistor, Nicolae Docan, G.T. Kirileanu, Alexandru Lapedatu, Petre P. Panaitescu, Mihai Costăchescu, Artur Gorovei, Ioan C. Filitti, Ovid Densușianu, Virgil Caraion, Ion Bîanu, Lucian Predescu, Nadeja Flondor, în care biograful său, conștiincios și onest, găsește informații și precizări deosebit de valoroase în recompunerea și restituirea unui profil așa de special și așa de rar întâlnit în cultura română.

Revelatoare sunt și epistolele, necunoscute până acum, și care se află în biblioteca mea de la Văratec, pe care le-a trimis istoricului și numismatului Constantin Moisil (1876–1958), pe când acesta deținea funcția de director general al Arhivelor Statului (1923–1938).

Lectura acestor misive, deloc conjuncturale, demonstrează, în timp, rigoarea, seriozitatea și temeinicia demersurilor întreprinse de Sever Zotta în cadrul Arhivelor Statului din Iași, unde a înfăptuit unele lucruri ce se cuvin a fi amintite și recunoscute ca fiind ale sale.

Intenția lui Constantin Moisil, directorul general al Arhivelor Statului, de a publica *Revista Arhivelor* cu sprijinul, esențial, al celorlalți colegi de la arhivele regionale, îi stimulează lui Sever Zotta următoarea constatare: „Cu deosebită bucurie aștept realizarea planului d[omniei] voastre privitor la *Revista Arhivelor Statului* și vă pot asigura și pe calea aceasta de zelosul meu concurs. Dintre ieșeni cred că vor urma apelului d[omniei] voastre d[omnii] George I. Brătianu și Ilie Minea. Cel dintâi ar putea să publice frumosul și documentatul discurs de inaugurare a cursului de istorie medievală. Minea anunță editarea unei reviste proprii. Dar fără suficiente fonduri oficiale o astfel de revistă n-are perspective de existență.” [Iași, 22 decembrie 1923].

Istoricul Sever Zotta, unul dintre cei mai pasionați de „hrisoave vechi de familii românești, unul dintre cei mai de frunte reprezentanți ai studiilor genealogice la noi, care unea mare conștiinciozitate cu adâncă iubire față de tot ce privește trecutul neamului nostru”, îi propune lui Constantin Moisil următoarele subiecte pentru proiectata *Revista a Arhivelor*: „Eu mă ocup actualmente cu cercetări privitoare la originea *Cantemireștilor* și aș putea să vă pun, în c[ir]ca două săptămâni, un mic studiu la dispoziție. Mai pot să vă dau următoarele contribuții: 1. Câteva documente interesante privitoare la Hatm[anul] Nicorița și soția sa Theodosia, sora lui Miron Barnovschi V.V., la care se referă și cunoscutul taler reprodus în revista d[omniei] voastre numismatică. 2. Documente din Arh[ivele] Stat[ului] privitoare la Mân[ăstirea] Sf[ânta] Vineri din Iași, copiate de Băleanu ex officio și adnotate de mine cu note despre fam[iliile] Ureche, Balica, Movilă etc. 3. O scrisoare a lui Urban Jarmik către tatăl meu, atunci deputat în camera austriacă, cu rugămintea să stăruie pe lângă deputații *cehi* pentru numirea lui ca profesor la Praga, în care expune activitatea sa științifică. 4. Eventuale comunicări mărunte.” [Iași, 22 decembrie 1923].

E arhicunoscut faptul că istoricul Sever Zotta a colaborat la *Revista Arhivelor*, publicând câteva contribuții fundamentale privitoare la unele familii importante din zbuțumata istorie a Moldovei: *Despre neamul Cantemireștilor. Partea 1*, (1924–1926), *Despre neamul Cantemireștilor. Partea a 2-a. Un „frate” necunoscut al lui C. Cantemir V.V.* (1925) și *Despre neamul Cantemireștilor. Partea a 3-a. Anexe* (1926), precum și *Doi frați ai lui Radu Mihnea V.V.* (1924–1926), *Un indiciu genealogic privitor la doamna Marghita (Melania) a lui Simeon Movilă V.V.* (1924–1926), *Trei surori necunoscute ale lui Vasile Alecsandri* (1924–1926), *Mormântul lui Vasile Lupu* (1925), *Contribuții la originea cuvântului tărtaș (1925)*, *Când și cum a fost asasinat Grigore Ghica Voievod* (1927–1929), *Raportul generalului Puchner despre situația Transilvaniei în toamna anului 1848* (1927–1929) și, în fine, ultima colaborare, *Conducătorii Arhivelor Statului din Iași în curs de 100 de ani* (1941).

În epistolele lui Sever Zotta trimise lui Const. Moisil din Iași și nu numai, întâlnim precizări, știri și referiri la Nicolae Iorga, Ștefan Meteș, Paul Gore, Alexandru Băleanu, Traian Ichim, Ștefan Berechet, Gheorghe Ghibănescu, Gheorghe I. Brătianu, Ilie Minea și alții ce se aflau în strânse legături cu Arhivele Statului din capitala Moldovei.

La un moment dat, Sever Zotta îi comunică lui Const. Moisil următoarele: „Anexez un frumos articol comemorativ al tânărului Brătianu despre [Iudoxiu] Hurmuzachi. Cred că ar fi indicat ca d[umnea]voastră să-l faceți cunoscut Academiei, care văd că tace mereu. Cel puțin nu aud eu aici nimic.” [Iași, 25 februarie 1924].

Într-o altă misivă îi comunică lui Const. Moisil constatarea că „Lupta noastră e zadarnică până ce poporul nostru nu va fi educat în școli despre importanța Arhivelor. La Cernăuți a publicat în *Allgemeine Zeitung* Teodor Bălan un articol alarmant. Au dispărut arhive, înregistrate de mine în 1918.” [Iași, 19 octombrie 1924].

Revelatoare este, desigur, și informația privitoare la componența comisiei ce urma să se deplaseze la Viena spre a consulta materiale și documente românești: „În comisiunea pentru explorarea Arhivelor din Viena se cuvine mie un loc, după hotărârea Acad[emiei] Rom[âne] de acum trei ani. Dar probabil alta va fi alegerea. Am acolo, unde am studiat cinci ani, vechi relații în înalta birocrație cu ajutorul cărora aș putea să pătrund mai ușor decât alții în secretele Arhivelor.” [P.S. scrisorii din 27 octombrie 1924].

Probitatea științifică și rigoarea expunerii lui Sever Zotta sunt două calități indispensabile unui istoric autentic, care semnaleză cu o eleganță dar și cu un anume regret orice fel de eroare: „Reli”, care-mi pare un bun român, însă prea diletant. El scrie în *Amintiri dintr-un castel la Nistru* despre familia mea fără să utilizeze *Arhiva genealogică* și citează date din *Zottaische genealogie*, trimise nu de mine, fără să se intereseze de cine sunt emise, făcând confuziuni, precum arăt în recenzia mea din *Ion Neculce*.” [Iași, 28 octombrie 1924].

Impresionează, în modul cel mai plăcut, cu puțință,

informațiile existente în aceste epistole privitoare la augmentarea Arhivelor Statului din Iași prin toate căile posibile: „Colecția, donată de Emil Brăescu, conține 6 documente din secolul al XVI-lea, dintre care un hrisov al lui Ieremia Movilă, 78 din secolul al XVII-lea, 39 din secolul al XIX-lea. Sunt hrisoave de la Constantin Movilă, Ștefan Tomșa (2), cu iscălituri foarte originale și interesante, Moise Movilă, A. Ilieș, Vasile Lupu, Gheorghe Ștefan etc. și mai ales se poate urmări legătura între familiile Brăescu și Boris Broevici din timpul lui Ștefan cel Mare”. [Iași, 7 aprilie 1925].

Știința de carte, lectura impresionantă, lejeritatea de a apela la cele mai actuale și performante instrumente de lucru în specialitate îl determină să-i comunice lui Const. Moisil următoarele: „Titlul cărții de care vă interesați este următorul: P.F. Fournier – *Archiviste de la Haute-Loire. Conseils pratiques pour la classement et l'inventaire des archives et l'édition des documents historiques écrits*.” [Iași, 21 septembrie 1925].

Răbdarea, tenacitatea, descrierea sensurilor și semnificațiilor unor documente istorice, revenirea asupra unor ipoteze sau interpretări *neconvingătoare* îl motivează să amâne predarea unor articole: „Vă rog să scuzați întârzierea cu o săptămână a continuării manuscrisului, dar, în ultimul moment, am dat de un grup de documente, rău inventariate la muzeul nostru, care cuprinde mai multe scrisori ale Cantemireștilor și rudelor lor Paladi, Dudescu, Cantacuzino, care nu pot să rămână nepublicate cu acest prilej.

Restul manuscrisului, care va cuprinde și două scrisori de caracter în parte politic ale cunoscutului Ban M. Cantacuzino din 1772, autorul genealogiei, precum și una a lui N. Dudescu, va urma cel târziu până la sfârșitul săptămânii viitoare, dimpreună cu spița neamului.” [Iași, 28 noiembrie 1925].

Și, în fine, e necesar să menționez, că o singură dată este în situația de a nu-l putea ajuta pe Const. Moisil cu informațiile și materialele solicitate: „Condica Mitropoliei din 1818, pe care am împrumutat-o de la arhivarul Mitropoliei, scăpând-o din „mâna moartă” a lui Ghibănescu, regret că nu pot să vă servesc deocamdată, deoarece ea se află în casa de fier a Arhivei, iar cheile sunt la mine. Pe lângă acestea, n-am terminat consultarea ei și mi-ar mai trebui, după întoarcerea mea, încă cel mult o săptămână spre a scoate notele genealogice necesare.” [Davideni, Bucovina, 28 iulie 1926].

Relațiile dintre cei doi istorici și cărțurari, de o aleasă ținută intelectuală, au fost de o perfectă urbanitate, ceea ce demonstrează, peste timp, o anume înțelegere a rosturilor și sensurilor unor instituții fundamentale ale națiunii române.

Note

1. Originalele celor douăzeci și două de epistole ale lui Sever Zotta trimise lui Constantin Moisil achiziționate de la un anticar bucureștean, se află în biblioteca mea de la Văratec, comuna Agapia, județul Neamț.

2. Simeon Reli (1882–1945), teolog, profesor universitar la Facultatea de Teologie din Cernăuți, este amandat de Sever Zotta pentru unele erori privitoare la familia sa. Simeon Reli a fost Director al Arhivelor Statului din Cernăuți.

Davideni, Bucovina,
28 Iul. 1926

Mult stimată Doamnă Moisil,

Jen' am primit din Jan' manuscrisul dimpreună cu o misivă de la Iorga, în care mi' comunită, că d-voastră mi' cereți: pe lângă G. Iorga (cunosc de vînturi) și condica Mitropoliei din 1818. Ce știu de aceasta, pe care am imprimat-o

dela Mihail Mitropoliei, scăpând-o din mînă moartă a lui Ghibănescu, regret că nu pot să vă servesc deocamdată deoarece ea se află în casa de fier a Arhivei, iar cheile sunt la mine. Pe lângă acestea, n'am terminat consultarea ei și mi' ar mai trebui, după întoarcerea mea, încă cel mult o săptămână spre a scoate notele genealogice necesare.

D'am intitulat la comunită pe doi papiri și am să spus că a-l Petrucci a avut petiția mea privitoare la formarea de C.F.R. și pe lângă răspunsul vechele specială la raportul meu. Dar treceti d-voastră pe la Minister, în ați îndatori bucurind să interveniți pentru expedierea către Mihail de răspunsul în scris, reprezentându-mă refer la o comunicare particulară.

Sper că în posesiunea carnetului parauant, voi putea să dau un nou avânt regională, în vederea de un personal de starea Arhivelor moldovene, atât publice cât și particulare.

Vă rog să primiți, multă stimată Doamnă Moisil, înmăntarea deocamdată mea comunității și d-voastră devotați

Sever Zotta

P.S. Arhivarul Mitropoliei a fost la Iași cu o scrisoare voastră către d-voastră (pe care am șters telefonul) și au dat toate răspunsurile necesare.

Comentarii

Lucian Gruia

Victoria Milescu
- poezia esențelor

Pentru că Victoria Milescu schimbă perspectiva de la un volum la alt volum, poezia ei rămâne mereu proaspătă. De data aceasta, în volumul de versuri *Străzi fără dioptrii* (Editura Muzeu de Emoții, București, 2025), volum care a obținut premiul I la Concursul de manuscrise „Visuri în condei”, al editurii menționate, volum pe care îl comentez în continuare, temele predilecte sunt: viața, trecerea timpului, moartea și poezia. Să le cercetăm pe rând.

Viața este apacatoare, posesivă și omniscientă: „Zburam liberă, fericită/ dar viața m-a înghătat/ m-a pus în ham, m-a pus la jug/ să ar, să-i semăn, să-i ud câmpia/ până dincolo de hotarele insurgente/ m-a pus în chingi/ să zbor fără aripi/ să cad, să-mi strâng oasele/ risipi-te-n războaiele obscure, confuze/ dintre emisferile aceluiasi timp/ să mă ridic, să-i aduc luna de pe cer/ cu toți lunaticii, mulți, mărunți/ ei mi-au scris cu cuțitul pe spate/ poemul transcendental/ le-am dat apă, mâncare și încă ceva, neprețuit/ viața vrea tot, ia tot, știu și răd/ când apare în pragul ușii/ cu un trandafir între dinți/ și mă invită la dans pe acoperișul cu stele/ nu privi în jos, nici în urmă, îmi șoptește/ peste tot sunt eu, numai eu...” (*Viața*).

Poeta lucidă, prin ochelarii de corecție la realitate, vede lucrurile așa cum sunt, hidoase; de aceea preferă să privească lumea prin ochii „străzilor fără dioptrii”, unde lucrurile se metamorfozează liric: „Când îmi pun ochelarii de vedere/ lucrurile devin mai clare/ adică hidoase, aberante, de aceea/ îmi place să merg pe străzi fără dioptrii/ cu vederea încețoșată, sub aburul metamorfozelor, fantasmelor, lucrurilor/ indefinite ce pot deveni astfel orice și-ar dori ele/ orice aș viza eu/ străzile sunt prelungirea gândurilor” (*Străzi fără dioptrii*).

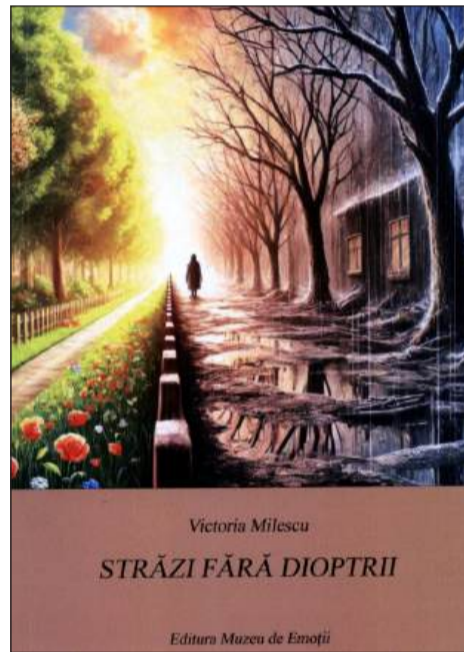
Dar viața trece, timpul ciopârțind fără milă perioadele frumoase ale existenței: „Întreaga zi am umblat prin oraș/ cu un rucsac și două valize negre/ (...) nimeni nu bănuia că în bagaje/ am cadavre ciopârțite/ în rucsac era copilăria/ în valiza din mâna stângă era adolescența/ în cea din dreapta, tinerețea nebună/ toate ar fi vrut să trăiască în mine concomitent/ la nesfârșit, dar eu/ nu aveam suflu pentru atâta bucurie/ ce noroc/ mi-a venit în ajutor timpul -/ un partener de încredere/ el ucide cu sânge rece, după care/ tranșează, debarasează/ convins întotdeauna că procedează corect” (*Parteneriat*).

Într-o figură de stil de mare forță expresivă, poeta compară ochii orașului imaginari cu semafoarele așezate: „la traversarea dinspre viață spre moarte/ cei mai mulți locuitori traversau/ corect, cu tact, împăcați cu lumea/ cei care aveau daltonism mă rugau/ să-i ajut să traverseze în siguranță/ ne țineam de braț și ajungeam împreună/ pe partea cealaltă, unde cei mai mulți/ se întrebau nedumeriți: și acum, încotro?” (*Traversarea*). După traversare, oamenii își pun întrebarea ontologică fundamentală: există sau nu un sens al existenței?

Într-o viziune halucinantă, poeta își imaginează că joacă un travesti malefic cu moartea personificată: „Moartea nu arată bine deloc/ e așa ca să nu te îndrăgostești de ea/ să nu cumva să o inviți la o cafea/ poate chiar la tine acasă, la masă, în pat și/ cine știe, să te îmbraci cu pardesiul ei din greșeală/ ori cu pantofii ei zburători, când te trezești, în zori/ și te grăbești să ajungi la serviciu, iar trecătorii/ la fel de grăbiți și puțin orbiți de/ strălucirea ochilor tăi ar putea/ să te confunde cu ea și speriați să te împingă/

din tramvai, să te huiduie, să arunce cu pietre în tine/ și să mori cu adevărat/ să mori pentru totdeauna/ iar moartea să suspine în taină: Păcat!” (*Să nu te confunde lumea*)

În realitate însă, poeta, la braț cu poezia, pusă să aleagă între viață și moarte, alege viața efemeră: „A bățut la ușa mea viața/ cu un glas plăcut m-a întrebat/ vrei să-mi faci un serviciu?/ Desigur/ Te rog, trăiește-mă!/ A bățut la ușa mea și moartea/ cu un glas la fel de plăcut/ m-a întrebat același lucru/ i-am răspuns, nu pot, îmi pare rău/ m-am promis deja/ altcuiva” (*Întrebări*). Ștergerea numelor morților din agenda telefonică provoacă o ontologică

angoasă: „Când începi să ștergi nume/ din agenda telefonică/ se face mai frig, mai pustiu” (*Agenda*). De asemenea, poeta are nostalgiu în mormântul mamei: „Mamă, te rog, iartă-mă, vin mâine/ astăzi sunt obosită/ (...) vin mâine cu flori și cu lumânări albe/ mormântul e curat dar singur/ în poză ești neschimbată, bună și blândă” (*Vin mâine*).

Cea mai mare parte din economia volumului o constituie textele dedicate poeziei. Tot ce o înconjoară pe autoare devine poezie: „Câtă poezie adie în jurul meu/ e nevoie doar să o strâng în snopi/ să o duc la moară, s-o macin/ să fac dulce făină, plămadă, să o frământ/ până ia chipul tău, apoi caldă din cuptor/ să o împart tuturor flămânzilor de poezie/ poezia nu se arată imediat/ dar e pretutindeni...” (*Flămânzi de poezie*).

Poeta mărturisește cu nonșalanță: „Scriu versuri/ altceva nu știu să fac/ nu știu să fac altă faptă, bună sau rea/ la ușă bate un vers: primește-mă/ afară e frig, sunt fiare înfometate/ găsește-mi un pat liber și o pătură/ într-un poem, chiar dacă unul mai vechi, desuet/ chiar dacă o să tușească toată noaptea/ o să scuipe, o să urineze pe mine/ o să-mi ceară să-i aduc țigări, pix și hârtie/ o să-mi ceară să-i tai furtunul cu oxigen (*Particula de biomasă*). Poemul pătrunde în casa autoarei, cerându-i de toate, până la urmă, să-l elibereze de suferință. Cam aceeași idee este exprimată modern (poezie – nebunie) în versurile: „... în fiecare zi bate la ușă o poezie/ mă roagă să-i dau ceva de mâncare/ la început, doar o farfurie cu supă/ apoi vrea o cafea amară, o țigară/ fumul ei mă ametește/ înecă întreaga camera/ după care vrea să ieșim afară, să mergem/ la plimbare în parcuri, prin magazine/ își dorește o

rochie elegantă/ fiindcă s-a deschis sezonul de bal/ intrăm la teatru, la operă, colindăm planetariile/ vrea să vadă, să audă de toate, vrea tot/ iar eu n-am putere, nici atâtea vieți/ pentru câtă nebunie e-n ea...” (*Poezie, nebunie*).

Pentru antologia vieții, poeta trece în revistă toate felurile de poezii pe care le-a scris până în prezent, dar le va alege pe cele nescrise încă: „Stau în mijlocul poemelor mele/ pe care să le aleg pentru antologia vieții?/ pe cele care zâmbesc, ori răd în hohote/ pe cele cu lacrimi printre litere/ pe cele pe care nu le-a văzut nimeni/ nici nu le-a auzit/ pe cele cu pumnii strânși, pe cele scrâșnind/ pe cele care abia se mai disting/ îngălbenite, zdrențuite de luptele inutile/ pentru fiecare am plătit cu ceva din mine/ fiindcă așa funcționează lumea/ dăruiești, primești, te dai mai departe/ altfel te sufoci de prea multul din tine/ binele, răul fac cu schimbul/ pretind că lucrează în folosul meu/ pentru antologia vieții, am ales, totuși/ cele mai bune poeme, adică/ cele pe care nu le-am scris încă/ fiindcă m-au tot amânat/ nu te grăbi, mai e timp, mai e timp...” (*Antologia vieții*).

Victoria Milescu descrie viața poetului adevărat și aventura misterioasă a scrierilor sale: „Poetul adevărat vine pe ploaie/ la întâlnirea cu poezia/ o ascultă nemișcat chiar dacă/ îi mai scapă câte un dezacord/ între timpul trecut și timpul care nu a mai fost/ în sala spațioasă, unde se declamă/ poezia nu e pentru oricine și nici pentru oriunde/ poetul adevărat pleacă ultimul/ încet, cu regret de la întâlnirea cu poezia/ ajuns acasă, inspirat, scrie încordat vers după vers/ până când se încheagă poemul promis/ adoarme fericit/ a doua zi citește, nu regăsește nimic/ din febra magică de ieri-noapte, ia foaia/ o rupe/ în zeci de bucățele/ pe care le aruncă în vânt, pe fereastră/ păsările cerului le prind din zbor, le duc mai departe/ acolo unde poetul nu va ajunge niciodată/ ci doar poemul lui, reîntregit/ după legi necunoscute, misterioase” (*Unde ajunge poemul*).

Cu umor negru, poeta își imaginează destinul cărților ei groase: „M-am vândut bine/ zice cartea mea/ un domn în negru m-a cumpărat/ chiar de zece ori/ zicea că pentru la iarnă/ fiindcă sunt mică și groasă sau grasă/ și că încap numai bine/ în soba de porțelan din salon/ apoi a venit un nevăzător/ cineva zicea că și un orb/ ar putea înțelege despre ce e vorba în mine/ că literele mele arată/ ca o turmă de elefanți înșetați/ mergând să bea dintr-o lacrimă/ care se scurge încet pe cotor” (*Cartea mea*).

Concluzia cărții este că poezia învinge efemerul: „Ei vor să-mi închirieze viața/ așa cum e, nerecondiționată, neamenajată/ cu amintiri prăfuite, speranțe pierdute/ au reținut dintr-o carte de-a mea/ că într-un loc anume/ se află ascunsă/ mașinărie secretă de fabricat poezie/ ea va rezolva ecuația nemuririi/ ei simt că ar putea fi o afacere bună/ aducând câștiguri imense/ altfel de ce m-ar suna la telefon zilnic/ la prima oră îmi trimit violele, narcise/ mă întrebă de preț/ care tot crește” (*Inflație*).

După părerea mea există două feluri de poezie: una a aparențelor, utilizând clișee care nu impresionează, și una a esențelor care își pune și răspunde la marile întrebări existențiale. Poezia esențelor poate fi și ea de două feluri: simplă și profundă, ermetică și cu miez. Poezia Victoriei Milescu este una a esențelor, simplă și profundă.

Revista revistelor

Fețe ale veacului trecut

■ **Ioan Alexandru.** În esență, în eseu „Tăcerea pierdută. Ioan Alexandru (1941-2000), din revista „România literară” (nr. 1-2/2026), Vasile Spiridon relevă două dimensiuni esențiale ale poeziei celui la care se oprește în această pagină de „istorie literară”. Pe de o parte: „Poezia religioasă a lui Ioan Alexandru a fost tolerată și chiar valorizată de regimul comunist nu în pofida, ci datorită contaminării ei cu un mesaj patriotic compatibil ideologic. Pragmatismul ideologic al epocii accepta religiosul doar cu anumite restricții: sacralitatea trebuia să fie istoricizată, difuză, colectivă, orientată spre immanent și nu spre transcendență. Or, «corola» și *corola de minuni a lumii imnice* a lui Ioan Alexandru a sacralizat locuri și figuri emblematic, transformând istoria într-un mit fondator”. Pe de altă parte: „Poezia imnică a lui Ioan Alexandru s-a înscris tot mai pregnant pe coordonatele spiritualității bizantine, cu recurs la modelele patristice și la o structură alegorică saturată de termeni generici (Lumina, Noaptea, Bezna, Izvorul, Pustiul, Marea). Ascensiunea spirituală și tentativa de regăsire a identității s-au desfășurat într-un cadru în care exaltarea inițială a tins să se perpetueze. În acest punct, discursul poetic începe să substituie tensiunea revelației prin proclamare, iar experiența-limită prin monotonie.” În fine: „Opera lui Ioan Alexandru poate fi citită, astfel, ca fiind o încercare de transfigurare biblică a pământului strămoșesc, susținută de un temperament arghezian impetuos pus la încercare de o monotonie de tip bacovian. Această energie inițială fertilă a fost treptat risipită și prin lipsa autocenzurii, surprinzătoare la un subtil hermeu al textelor sacre.”

■ **Vintilă Horia.** Într-un scurt dar dens eseu, „Opera scriitorului Vintilă Horia străbate veacurile”, din revista „Mozaicul” (nr. 11-12/2025), Mihaela Albu evidențiază, cu precădere, faptul că Vintilă Horia închide „patrulaterul” marilor spirite din *exilul creator* (alături de Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionescu), trecând totodată în revistă pe cei care i-au comentat opera. Reținem că, dintre comen-tatorii din exil, de origine română, Nicolae Stroescu-Stănișoară îl numea pe Vintilă Horia drept „unul dintre vârfurile spirituale și literare ale creativității și afirmării românești în lume”, iar Camilian Demetrescu îi accentua calitatea de „scriitor de talie europeană, o punte care ne leagă de valorile spirituale ale occidentului, o garanție a continuității culturii românești”. Iar dintre comentariile unor „voci” străine, reținem opinia spaniolului Vázquez Zamora despre romanul „Dieu est né en exil”, anume că „Puține romane, ca acesta, au izbutit într-atât să fie ale timpului nostru”, în vreme ce italianul Primo Siena îl considera pe autorul marilor romane, „Dieu est né en exil” („Dumnezeu s-a născut în exil”) și „Le Chevalier de la Résignation” („Cavalerul resemnării”), dar și al altor alte volume de referință, drept „scriitorul celei de a doua jumătăți a secolului douăzeci, sub dublă optică, de romancier și eseist”.

■ **Constantin Noica.** În eseu „Considerații despre ansamblul unei cărți hegeliene”, din revista „Convorbiri literare” (nr. 1/2026), Ovidiu Pecican arată de la bun început că, discutând în detaliu „Fenomenologia spiritului”, „Constantin Noica a emis, ici și acolo, și opinii despre ansamblul lucrării ori numai despre anumite părți mai ample, totuși, ale ei. Formulări cu miez, adeseori menite să pună pe gânduri, aceste abordări parțiale sau sintetice vădesech o bună, chiar excelentă cunoaștere a cărții prezentate, dar și un travaliu de adâncime, o reflecție originală cu privire la ea.” Reținem aici doar câteva dintre considerațiile noicasiene. De pildă, Noica observă că, în „Fenomenologia spiritului”, „Conștiința se surpă, cu certitudinea ei. Dar trebuie să spunem... pentru întreaga carte, că nu se surpă din certitudinea sensibilă, ci în ea.” Prin urmare, constată exegetul convorbirist, „volumul tânărului Hegel, relatând aventurile conștiinței omului, relatează nu o experiență a construcției de sine pozitive, a edificării prin avans ori adaos, ci, în mod ciudat, prin surprare, prin deconstruire, prin părăsirea la un nivel al certitudinii sensibile, nu în exteriorul acesteia; dinamica unei imersiuni către profunzime, nu o ascensiune deasupra acesteia.” Spre finalul eseului său, exegetul constată că Noica „nu vede în Hegel un infailibil, care ar rosti cu certitudine și necondiționat numai adevăruri”, adică el crede că „este posibil ca în textul hegelian să se fi strecurat și iluzii rezultate din exercițiul speculativ, proiectii fantasmaticale ale lui Hegel”, iar a le evidenția și pe acestea „nu ar fi doar o dovadă de onestitate în interpretare”, ci mai mult decât atât, „este la mijloc însăși expunerea neverosimilului *Fenomenologiei*... așa cum se conturează el pe alocuri, un neverosimil de natură psihologică”.

E. St. Caligraf

Eseu

Marin Iancu

Ion Minulescu și condiția simbolistă a poeziei

Familiarizat cu estetica poeziei noi, atras de sensibilitatea și cadrul citadin, modernizat potrivit epocii și receptiv la inovație, **Ion Minulescu** (n. 6 ianuarie 1881, București - d. 11 aprilie 1944, București) se alătură tinerilor zgomotoși și teribil negativisti, cu stadiul destul de lung la Paris, bonomi și joviali, dornici de discuții patetice în atmosfera cafenelei literare bucureștene „Terasa Oteteleşanu” („Academia liberă”) sau în alte localuri de acest gen, dimpreună cu personalități patetice, poeți joviali și pictori expansivi, spirituali și flegmatici, de o franchețe chiar dezarmantă. În condițiile înnoirii determinate de simbolism în poezia românească de la începutul secolului al XX-lea, Ion Minulescu devine, după E. Lovinescu, un fervent susținător al tehnicii expuse în mod ostentativ de susținătorii acestuia, o sensibilitate meridională, în fond, o mixtură de reverie și raționalitate, de aspect ceremonial și turnură carnavalescă a frazei, de profunzime și de superficialitate. Având în prim-plan elementele exterioare ale simbolismului, lexicul și versul liber, temele specifice, corespondențele, muzicalitatea, laitmotivul, Ion Minulescu reușește să exercite asupra spiritului o seducție aparte, cu semne de vioiciune, de sănătos relativism, „ca un mod de exaltare cosmică a vitalității sale explozive, ca un mod de intensificare până la orgiastic a senzorialității lui de la început foarte bogată” (Matei Călinescu). Prin reprezentări mult diferite de cele ale poezilor simbolisti, și cei francezi și cei români, supuși unui sentiment al damaționii, al atracției pentru morbid și straniu, cu impulsuri de revoltă tragică sau, alteori, pentru ironia crudă, tăioasă, vindicativă, Minulescu exprimă vivacitatea și labilitatea temperamentului, al farmecului și umorului unui om plin de vervă și naturalețe, firesc și luminos, asemenea lui Alexandru Macedonski, marele precursor al „poeziei noi” românești de la începutul secolului.

După cele câteva poezii prin care a debutat încă din anii liceului, prin anii 1906-1907, Ion Minulescu devine remarcat odată cu apariția primelor romane în revistele „Viața nouă”, „Viața Românească” și în „Convorbiri critice”, unde, spre sfârșitul anului 1908, aprecierile lui Mihael Dragomirescu asupra poeziei *În orașul cu trei sute de biserici* stârnesc interesul și entuziasmul criticii, orientând atenția asupra unui lirism al depărtărilor și al vagului, fundamentat pe un joc al iluzionării și renunțării, în care e conținută voluptatea plecării spre necunoscut, bucuria aspirației spre sursele originare ale vieții. Frapante în acest context al începuturilor se dovedesc și reacțiile critice ale lui Ovid Densusianu, care ia atitudine în favoarea artei moderne, cu preferințe pentru o lirică cu metafore surprinzătoare, cu tineri creatori și prezumțioși, fără complexe de inferioritate. Situanându-l pe Ion Minulescu în ipostaza de poet galant, de o simpatie teatralitate, grațios și amabil, într-un fabulos cromatic de pietre prețioase, stofe rare și detalii bizare ale corăbiilor care transportă, nu se știe cu ce destinație, „chihlimbare, smaralde verzi și-opale blonde”, Ovid Densusianu, teoretician al „poeziei orașelor”, susține că simbolismul românesc tinde spre o direcție nouă, alta decât aceea pe care o reprezintă Bacovia. Nimic din anxietatea lui Ștefan Petică sau a lui Bacovia nu intră în concepția lui Ovid Densusianu despre vis, ceea ce indică, în contrast cu înfrânții și nevrotizării din cealaltă categorie, o structură sufletească diferită, față de care, în revizuirea privind lirica simbolistă, E. Lovinescu se situează, în ce privește curentul, pe o poziție de echilibru.

Depășind etapa de până la 1908 a unui exercițiu poetic dublu, cu influențe venite dinspre M. Eminescu și Al. Macedonski, poetul Ion Minulescu se plasează insistent sub înfrâurirea simbolismului francez, producând mutația stilistică spre formula numită mai târziu de N. Davidescu *minulescianism*, a cărui muzicalitate e una stridentă, de unde și impresia, sugerată de Pompiliu Constantinescu, că poezia lui Minulescu n-ar

fi, în fond, altceva decât o parodie a simbolismului. În opoziție cu o asemenea viziune, majoritatea criticilor oficiali ai simbolismului, Perpessicius, E. Lovinescu, G. Călinescu, Șerban Cioculescu, Tudor Vianu, D. Micu, Adrian Marino, Constantin Ciopraga, Matei Călinescu etc., văd în scriitorul Ion Minulescu, în ciuda unor minime diferențe între volume, un spirit modern, ținând de latura cea mai nouă a curentului pentru care imaginea a devenit „scop final” al poeziei scrise „pentru toată lumea”, pagini de autentic lirism, fundamentat pe voluptatea plecării spre necunoscut, cu bucuria aspirației spre sursele originare ale vieții. Într-un asemenea context, cu toate adversitățile, simbolizării au câștig de cauză. Volumele lui Al. T. Stamatiad, N. Davidescu, Ion Pillat, Adrian Maniu, M. Săulescu, D. Iacobescu și printre mulți alții, M. Demetriade, poeți prezenți într-o serie tot mai largă a publicațiilor timpului, demonstrează că simbolismul era o realitate ce nu putea fi ignorată.

Inclusă în volumul *Romanțe pentru mai târziu* (1908), poezia *Romanța noului venit* este considerată a fi o artă poetică. Prezența substantivului „romanță” în titlul volumului și al mai multor poeme nu se referă atât la compoziția vocală însoțită de acompaniament muzical, proprie unei specii lirice, duioș-sentimentale, apropiată de lied, cu tematică accentuat melancolică, nostalgică, ci de zăvăluie un dublu paradox, pe care trecerea anilor l-a conturat cu tot mai multă pregnanță. Pe această idee este construită și *Romanța noului-venit*, căreia îi imprimă conotația unei arte poetice, unde poetul, venit dintr-un timp scufundat în adâncurile mitice ale culturii grecești, este mesagerul unei alte lumi în „care/Nu-i ceru-albastru/și copacii nu-s verzi așa cum sunt la voi”. Vocea străinului „de lumea voastră”, ce bate în ruginitile de porți de aramă ale cetății, rostește un îndemn: „Venii cu mine împreună/Spre lumea în care nu-s castele cu punți/Și șanțuri feudale”. Cum chemarea nu găsește ecoul așteptat și străinul are orgoliul de a fi neînțeles, intrarea în universul secund al literaturii este interzisă: „...poarta a rămas închisă la glasul artei viitoare.” Clipele în care se consumă sentimentul de dragoste sunt marcate de rafinament și de lux artificial, un decor devenit mult mai auster începând cu volumul *De vorbă cu mine însumi* (1913), de unde, odată cu seducția necunoscutului pe care o provoacă vraja iubirii din versuri asemănătoare celor din *Romanța policromă* („Dă-mi tot ce crezi că nu se poate/Dă-mi calmul blond al soarelui polar...”), mult mai târziu, în volumul *Strofe pentru toată lumea* (1930), vocația exoticului ceremonial erotic se preschimbă într-o iluzionare carnavalescă a unui spațiu citadin: „În orașu-n care plouă de trei ori pe săptămână/Orășenii, pe trotuare/Merg ținându-se de mână.” (Acuarelă).

Privind spre elementele care definesc asumarea unei noi concepții artistice, renunțarea la structura prozodică tradițională atrage după sine introducerea versului liber, format prin dislocarea enunțului metric. „Libertatea cu care e mânăuită – constată Vladimir Streinu – îi modifică gruparea în strofe, poetul mergând cu plăcere la grupe de cinci și șase versuri, la repetarea câte unui vers întreg sau a unui mistih în chip de refren, după cum oarecum liberă este și funcțiunea rimei, care de multe ori fie că lipsește la câte un vers, fie că devine interioară.” La Ion Minulescu, versul liber e o altă notă comună cu a simbolizării Jules Laforgue, mort în 1887, și Gutav Kahn, drept promotorii ai versului liber, degajat de constrângerii prozodice, domenii în care, cu poezia *Hinov* din 1880, Macedonski se consideră precursor și în acest domeniu, în timp ce Ion Minulescu, Ștefan Petică, Iuliu C. Săvescu, ulterior Ovid Densusianu și G. Bacovia, îi dau o întrebuintare mai mult sau mai puțin largă. De notat în acest sens recurența verbelor, a substantivelor și a numerelor emblematică, a cifrei trei, exprimând simultan o ordine și disciplină intelectuală ce sintetizează tri-unitatea fapturii umane, subiectul, acțiunea și obiectul. Tudor

Vianu distinge două grupuri, după provincii: „acel al muntenilor, un Minulescu, un Al. T. Stamatiad, un Davidescu, temperamente mai retorice, afișând exotismul și un nevrozism livresc”, și altul, al moldovenilor, „un Șt. Petică, un Bacovia, un I. M. Rașcu sau Demostene Botez, naturi mai interioare, cultivând tonalități minore ale sentimentelor”. La un examen atent, se constată și aici interferențe de tot felul. Aceleași teme, dacă nu exact aceleași atitudini, le sunt caracteristice, nu o dată. Evident, sunt și trăsături categorice specifice unui singur poet: poza jovială a lui Minulescu și *plumbul* tragic la Bacovia. Neliniștea metafizică a lui Mihael Săulescu (*Depart*) pare a fi reversul abandonului bacovian cvasi-total. În orice caz, G. Bacovia și Ion Minulescu, poeți cu efigie ușor de recunoscut, demonstrează dificultățile clasificării sub aceleași semne. Prin Minulescu și Anghel, traducători ai lui Albert Samain, se impune tema mării, căreia Verhaeren și D'Annunzio îi consacraseră mari poeme. Macabru, spleenul, satanismul (prin Baudelaire, Rollinat sau Corbière), sunt atitudini fără rezonanță. După Ștefan Petică, prolificul Mircea Dem. Rădulescu salută grația botticelliană, de verva spumoasă a lui Edmond Rostand sunt cucerii Anghel-Iosif (*Caleidoscopul lui A. Mirea, Cometa*), Mihael Codreanu, Oreste, și Cincinat Pavelescu, pe când Ion Minulescu, întreținând contacte de cafeana sau de cenacu, evada în acest timp în porturi imaginare. Pentru momentul în care a apărut, poezia lui Ion Minulescu reprezenta spiritul nou, expresia cotidiană aliniindu-și procedee livrești, versul excelând prin plasticitate. Fantezistul e un vizual, un fel de „mediu voyant”, traducându-și viziunile cromatice admirabile. După Macedonski, contribuția lui Ion Minulescu și, concomitent, a lui Anghel la nuanțarea limbii prin neologisme e demnă de menținere.

În esență, simbolismul românesc se diferențiază în funcție de factori determinanți. Pe fondul general se dezvoltă poeți cu trăsături diverse, contrarii chiar. La Ion Minulescu există un simbolism decorativ, exterior, convențional, satisfăcut numai cu simpla aparență a inovației, frondeur și zgomotos. Pseudo-simbolist, contestat de Arghezi, care declară că „versului nu i se potrivește declamarea” (*Vers și proză*), creația lui Ion Minulescu păstrează pagini de autentic lirism, în care transpare, cu mai multă ori mai puțină limpezime, „nostalgia depărtărilor, a pătrunderii în orizonturi incerte, enigmatice” (Iulian Boldea). Interiorizarea e caracteristică simbolizării de tipul G. Bacovia, la care adâncirea și emoția concordă cu limbajul șoptit. Simbolismul dintre 1880 și 1905 se exteriorizează în forme imitative, de sorginte livrescă, în vreme ce al doilea simbolism, până la declanșarea războiului, traduce, promovează, prin câțiva reprezentanți, stări sufletești generate de climatul antebelic. Ilustrând tema simbolistă a chemării depărtărilor spre alte spații geografice, *Romanța celor trei corăbii* este o altă piesă reprezentativă, de o ceremonialitate nu lipsită de fior liric, în care, asemenea poeziilor *Crepusculul la Tomis*, *Romanța noastră*, *Sosesc corăbiile*, *Romanța celor trei galere* etc., se însinuează „o nostalgie a plecării, categoric autentică” (Constantin Ciopraga). Ca piesă reprezentativă pentru lirica lui Ion Minulescu, *Romanța celor trei corăbii* strânge elementele unei bune părți a opereii într-o microsinteză ce dezvăluie sensibilitatea adusă de curentul simbolist în poezia română de la începutul secolului al XX-lea. Momentele compoziționale distincte (incertitudinea călătoriei, imaginea grandiosă nostalgică a corăbiilor ce părăsesc portul, primejdiile inevitabile ale mării, tristețea respirată de portul pustiu) sunt delimitate prin intermediul leitmotivului „Porniră cele trei corăbii...”, ce revine după fiecare secvență, repetarea lui ca figură de stil atrăgând luarea aminte asupra treptatei evoluții a unor sentimente umane, a unei ordini implacabile, a unei legi căreia corăbiile i se supun. Emoția, aparent inexplicabilă, determinată de lectura poeziei este creată în

bună măsură și de alternanța continuă a unui plan fix cu un altul aflat în desfășurare. De o parte se află portul gol, pustiu, de cealaltă, deplasarea ireversibilă a celor trei corăbii. Poema corăbiilor este produsul momentului simbolist, cu înclinare spre decorativul somptuos, impregnat de exotic și galanterie. Referințe de ordin vizual și refrane muzicale se asociază „misterelor” geografice. Cu instinctul poetului autentic, Ion Minulescu introduce în romanța sa nu un vehicul oarecare, ci corabia cu pânze, vechimea ei trezind, ca orice lucru de demult, nostalgia, frecvent întâlnită în universul poeziei, de la poetul latin Catul, până la Baudelaire, alături de fregată, goeletă, caravelă sau de anticele galere. În al doilea rând, corabia ce înfruntă apele mărilor și ale oceanelor, vorbește despre om, despre lupta lui cu valorile vieții, despre prezența lui în oceanul existenței. Corabia este un posibil simbol pentru omul pornit în lume să-și înfrunte propriul destin. Tristețea și compasiunea se împletesc într-o gradație ascendentă, ce permite poetului adecvata modificare a unghiului de percepție. Ultima secvență este construită pe două simboluri ce își împrumută reciproc corespondențele: muntele Golgota, „sângerat de-un asfințit” și albatrosul rănit, pe cheiul umed. Asemenea Mariei, venită să-și privegheze mortul pe muntele Golgota, poetul veghează somnul celor plecați pe mare. Iar albatrosul rănit destăinuie dorința imposibil de realizat spre spațiile necuprinse. Tendințele spre poezia modernă rămân totuși relativ discrete, Ion Minulescu transpunând neliniștea și setea de absolut în partituri de aspect simbolist, cu întrebări, repetiții și exclamații frecvente, căutând, într-o febră continuă, orizonturi inaccesibile. Mări imense, porturi, „corăbii care pleacă, mute și greoaie”, transmit fiorul unei melancolii dense pe care, temperament extravertit, o evitate. La Minulescu, trubadur și actor, intervine la timp gestul autoironic, în paralel cu un cromatism luxuriant și fastuos, ce poartă în sine voluptăți și trăiri de intens relief afectiv, ca în poezia *Odeletă*, poezie ce înscenează cu grație sentimentul iubirii.

Se înțelege că Ion Minulescu nu poate fi asociat unor creatori-gânditori, la care ideile și poezia se transformă într-o substanță ușor dizolvabilă, contopindu-se desăvârșit. Fixat în decor tomitan, poetul sesizează sublimul marin și pitorescul acestuia, cu porturi „fără nume”, într-o panoramă multicoloră, dominată de mirajul necunoscutului, cu exoduri „spre necunoscut”. Poet, prozator și dramaturg, Ion Minulescu este un reprezentant al simbolismului, „adevăratul stegar al mișcării simboliste” (E. Lovinescu), „primit ca exponentul cel mai integral al simbolismului român” (G. Călinescu). Între marii săi contemporani, Al. Macedonski, G. Bacovia, poetul Ion Minulescu rămâne întâiul reprezentant al înnoirii determinate de simbolism, mărturia unei noi sensibilități, un poet al mării și al nostalgiei depărtărilor, al aspirației evaziunii spre alte spații geografice.

Opera: 1. *Poezie: Romanțe pentru mai târziu* (1908); *De vorbă cu mine însumi* (1913); *Strofe pentru toată lumea* (1930); *Nu sunt ce par a fi...* (1930). 2. *Proză (romane): Casa cu geamuri portocalii* (1908); *Măști de bronz și lampioni de porțelan* (1920); *Roșu, galben și albastru* (1924); *Corigent la limba română* (1928); *Cetițele noaptea* (1930); *Bărbierul regelui Midas* (1931); *3 cu Rezenda 4* (1933); *Cine-i autorul acestui roman senzațional?* (1944). 3. **Teatru:** *Pleacă berzele* (1921); *Lulu Popescu* (1921); *Om care trebuie să moară* (1924); *Manechinul sentimental* (1926); *Allegro ma non troppo* (1927); *Amantul anonim* (1928); *Porumbița fără aripi* (1931); *Nevasta lui Moș Zaharia* (1937).